

**Dyplomacja sportowa
i polityzacja sportu
w Europie Środkowo-
-Wschodniej
oraz przestrzeni
postsowieckiej**

Część 1

PRACE IEŚ 11/2025

Wydano we współpracy z

PIDS | Polski Instytut®
Dyplomacji Sportowej

Recenent

Dr hab. Michał Kobierecki Uniwersytet Łódzki

Copyright Instytut Europy Środkowej

ISBN 978-83-68760-04-0

Wydawca

Instytut Europy Środkowej

ul. Niecała 5

20-080 Lublin, Polska

www.ies.lublin.pl

Projekt graficzny i skład Amadeusz Targoński

Ilustracja © SeamlessPatterns | shutterstock.com

Druk www.drukarniaakapit.pl

Dyplomacja sportowa i polityzacja sportu w Europie Środkowo- -Wschodniej oraz przestrzeni postsowieckiej

Część 1

REDAKCJA

Michał Banasiak
Jakub Bornio
Mieszko Rajkiewicz

Spis treści

O specyfice dyplomacji sportowej i polityzacji
sportu w Europie Środkowo-Wschodniej
oraz przestrzeni postsowieckiej 7

Sport jako narzędzie dyplomacji Ukrainy
w latach 2022–2025..... 23

Rosyjska instrumentalizacja sportu
na okupowanych terytoriach Ukrainy 43

Między tożsamością a polityką: znaczenie
koszykówki dla Litwy w XX i XXI wieku 69

Piłka nożna jako instrument polityki
Węgier względem mniejszości
w ościennych państwach..... 93

O specyfice dyplomacji sportowej i polityzacji sportu w Europie Środkowo-Wschodniej oraz przestrzeni postsowieckiej

Jakub Bornio

(INSTYTUT EUROPY ŚRODKOWEJ/UNIwersytet Wrocławski)

Mieszko Rajkiewicz

(Polski Instytut Dyplomacji Sportowej)

Rozważania definicyjne wokół dyplomacji sportowej i polityzacji sportu

Trudno jest ustalić moment, w którym rzeczywistość sportowa i polityczna zaczęły się przenikać i wzajemnie warunkować. Najbardziej doniosłe wydarzenie sportowe starożytnej Grecji, jakim były igrzyska olimpijskie, poza pełnieniem swojej podstawowej funkcji religijnej, w sposób bezpośredni przekładało się na polityczne procesy, np. budowanie ruchu panhelleńskiego, zawieszanie działań zbrojnych na czas organizacji igrzysk, czy instrumentalizowanie igrzysk celem budowy własnej pozycji

politycznej – jak za czasów Filipa II Macedońskiego¹. Między innymi celem wspólnej organizacji igrzysk greckie miasta zawiązywały *amifktionie*, ówczesne i pierwotne w formie organizacje międzynarodowe. W starożytnym Rzymie, zarówno w okresie republiki, jak i cesarstwa, igrzyska służyły głównie polityce wewnętrznej, w tym budowaniu pozycji określonych polityków². Przenikanie się sportu i polityki nie jest jednak doświadczeniem ekskluzywnie europejskim. Podobne funkcje, zarówno kulturowe, religijne, jak i polityczne, sport spełniał od wieków w innych obszarach geograficznych, w tym m.in. w Ameryce Środkowej³, Azji Centralnej⁴ czy Azji Południowej⁵.

W XX wieku, wraz z rozwojem technologicznym i możliwością relacjonowania obrazu oraz wejściem w tzw. trzecią falę cywilizacyjną, zdominowaną przez informację jako głównym determinantem procesów rozwojowych⁶, w tym procesów politycznych, dostęp do obserwacji wydarzeń sportowych stał się powszechny. Stąd sport w naturalny sposób został zinstrumentalizowany na potrzeby dyplomacji publicznej i polityki wewnętrznej. Niektórzy autorzy za cezurę otwierającą dla dyplomacji sportowej przyjmują rok 1896 i związane z nim pierwsze nowożytne igrzyska olimpijskie⁷. Jak słusznie zauważyła Penelope Kissoudi,

¹ N. Spivey, *The Ancient Olympics: A History*, Oxford 2004; Charles River Editors, *The Ancient Olympic Games: The History and Legacy of Ancient Greece's Most Famous Sports Event*, CreateSpace Independent Publishing Platform 2014.

² A. Futrell, *The Roman Games: Historical Sources in Translation*, Malden [MA] 2006.

³ V.L. Scarborough, D.R. Wilcox [red.], *The Mesoamerican Ballgame*, Tucson 1991.

⁴ A. Kaya, M. Turkmen [red.], *Applications of Traditional Equestrian Sports in the World*, New York 2023.

⁵ R. Sen, *Nation at Play: A History of Sport in India*, New York 2016.

⁶ A. Toffler, *The Third Wave*, New York 1980.

⁷ S. Murray, *Sports Diplomacy: Origins, Theory and Practice*, London–New York 2019, s. 59.

to właśnie wiek XX obfitował w rozmaite akty utylizacji sportu na potrzeby polityki zagranicznej i wewnętrznej różnych państw⁸. W XXI wieku za sprawą rosnącego znaczenia sportu w wymiarze społecznym i ekonomicznym oraz jego coraz większej ekspozycji w mediach trend ten został jedynie zdynamizowany.

Za Yoavem Dubinskim, który dokonał relatywnie sze-rokiego przeglądu prac teoretycznych nt. dyplomacji sportowej, przyjmujemy, że nie obowiązuje jedno definicyjne, wyczerpujące podmiotowy i przedmiotowy zakres problematyki ujęcie dyplomacji sportowej⁹. W kontekście analiz dotyczących dyplomacji sportowej warto przywołać również refleksje J. Simona Rofe'a. Podkreśla on potrzebę ujmowania sportu i dyplomacji jako jednego zintegrowanego pojęcia – „sport i dyplomacja”. Taki sposób myślenia pozwala spojrzeć na oba zjawiska jak na dwie równorzędne perspektywy, które wzajemnie się warunkują i oddziałują na siebie. Rofe zwraca również uwagę na interdyscyplinarny charakter tego powiązania. Sport i dyplomacja sytuują się bowiem na styku różnych dziedzin akademickich, a sam autor podkreśla, że dyplomacja jest fundamentem relacji społecznych, politycznych i gospodarczych między aktorami – państwami, organizacjami oraz jednostkami – i to wszystko w wymiarze globalnym¹⁰. Ambicją niniejszego rozdziału, jak i całej pracy, nie jest konceptualizacja samego terminu. Niemniej w trosce o metodologiczne ramy analizy czerpiemy z bogatej literatury przedmiotu, aby

⁸ P. Kissoudi, *Sport, Politics and International Relations in the Twentieth Century*, „The International Journal of the History of Sport” 2008, t. 25, nr 13, s. 1689–1706.

⁹ Y. Dubinsky, *Nation Branding and Sports Diplomacy. Country Image Games in Times of Change*, Palgrave Macmillan, Cham 2023.

¹⁰ J.S. Rofe, *Sport and Diplomacy: A Global Diplomacy Framework*, „Diplomacy & Statecraft” 2016, t. 27, nr 2.

uwypuklić najbardziej istotne dla opracowania wymiary tego, czym jest dyplomacja sportowa. Na potrzeby niniejszego opracowania za Michałem Kobierackim przyjmujemy rozumienie dyplomacji sportowej w trzech wzajemnie powiązanych ze sobą wymiarach: „(1) jako środka kształtowania stosunków z innymi państwami, (2) jako narzędzia budowania wizerunku i prestiżu międzynarodowego oraz (3) jako określenia dyplomatycznej aktywności międzynarodowych podmiotów sportowych”¹¹. Istotnym czynnikiem, na który chcemy w rozdziale otwierającym zwrócić szczególną uwagę Czytelnika, jest przyczyna efektywności tego narzędzia. Jak zauważa Stuart Murray, sport stał się użytecznym narzędziem dyplomacji ze względu na jego globalną skalę, szeroką ekspozyturę i ogólnie „nieofensywną” naturę¹². Czynniki te są o tyle istotne, że w części podejmowanych przez autorów studiów przypadków stawiane jest założenie o ukrytej agendzie działań z zakresu dyplomacji sportowej i instrumentalizowaniu sportu.

Kluczem wyboru studiów przypadków do niniejszej książki była geografia, a nie – jak to zazwyczaj bywa – wymiar działań lub typ aktorów zaangażowanych w dyplomację sportową. Ponieważ jednak studia traktują o różnych podmiotach, należy wskazać, że w ogólnym rozumieniu katalog aktorów zaangażowanych w dyplomację sportową jest relatywnie szeroki. Na potrzeby ujęcia analitycznego najprościej podzielić go na aktorów państwowych i niepaństwowych, którzy zazwyczaj pozostają ze sobą w wielowymiarowej i różnorodnej zależności. Druga grupa jest niezwykle pojemna i mieści w sobie m.in. organizacje i federacje międzynarodowe, drużyny sportowe,

¹¹ M.M. Kobierecki, *Dyplomacja sportowa. Sport w działaniach dyplomatycznych państw i aktorów niepaństwowych*, Łódź 2018, s. 70.

¹² S. Murray, *Sports Diplomacy...*, s. 61.

przedstawicieli biznesu zaangażowanych w sponsoring sportu czy osoby fizyczne, np. sportowców, swojego rodzaju „ambasadorów” państw¹³. Dyplomatyczną siłę ostatniej kategorii obrazowo ujął jeden z uczestników konferencji Polska Polityka Wschodnia, który w formule Chatham House, stwierdził, że „trio z Dortmundu”¹⁴ zrobiło dla poprawy relacji polsko-niemieckich więcej niż dwadzieścia lat dyplomacji”. Użytecznym modelem wskazującym na i definiującym zależność pomiędzy państwowymi i niepaństwowymi aktorami zaangażowanymi w dyplomację sportową, który można zastosować na potrzeby jej zoperacjonalizowania, jest model partnerów i satelitów. Jak wskazują jego autorzy Péter Marton i Gry Thomasen, państwa wchodzą w relacje z aktorami „myślącymi podobnie” (org. *likeminded*) pozapaństwowymi i starają się w sposób synergiczny i symbiotyczny wykorzystać współpracę w realizacji swojej agendy lub robią to poprzez tworzenie/przejmowanie/kontrolę pozapaństwowych agentów (org. *proxy*)¹⁵.

W niniejszym opracowaniu obok dyplomacji sportowej wprowadzamy także szersze pojęcie, jakim jest polityzacja sportu, gdyż niektóre zjawiska jakie analizują zaproszeni do niej autorzy, w istocie wyykają się klasycznemu rozumieniu dyplomacji sportowej albo ze względu na wymiar działań (np. wewnętrzny, a nie międzynarodowy), albo ze względu na przechylenie ram analizy na instrumenty działań.

¹³ N. Vila-López, I. Küster-Boluda, C. Aragonés-Jericó, F. Sarabia-Sánchez, *Sports Ambassadors and Destination Image: A Fuzzy Set Analysis*, „International Journal of Sports Marketing and Sponsorship” 2024, t. 25, nr 3, s. 524–540.

¹⁴ Osoba ta nawiązywała do trzech polskich zawodników, Jakuba Błaszczykowskiego, Roberta Lewandowskiego i Łukasza Piszczka, grających ówczesnie dla niemieckiego klubu Borussia Dortmund.

¹⁵ P. Marton, G. Thomasen, C. Békés, A. Rácz [red.], *The Palgrave Handbook of Non-State Actors in East-West Relations*, Springer International Publishing 2024, s. 12–15.

W publicystycznym i potocznym rozumieniu sport ze swej natury ma być zjawiskiem apolitycznym. Międzynarodowe Federacje Piłkarskie (FIFA i UEFA) czy Międzynarodowy Komitet Olimpijski (MKOl) operują wręcz w ramach wyraźnych regulacji zakazujących sportowcom i organizatorom wydarzeń ekspresji jakichkolwiek gestów o charakterze politycznym¹⁶. W rzeczywistości nic pełniej nie oddaje tego deklaratywnego i potocznego rozumienia natury sportu niż sformułowanie Thomasa Manna: „Nie ma niepolityki. Wszystko jest polityką”¹⁷. Wszak nawet wspomniane wyżej federacje angażują się w kampanie na rzecz pokoju, które tylko z racji problemów, jakich dotyczą, nie są oderwane od szerszej rzeczywistości stosunków międzynarodowych, takich jak np. wojna na Ukrainie¹⁸ czy konflikt na Półwyspie Koreańskim¹⁹. Należy wskazać jednak, że we współczesnym ujęciu organizacje sportowe częściej odnoszą się do politycznej neutralności sportu niż jego apolitycznego charakteru.

Jak słusznie zauważa Mirosław Karwat, prowadząc swoje rozważania na temat polityzacji: „już w samym tym określeniu zawarte jest pewne założenie, potraktowane jako oczywistość. Mianowicie, że coś, co nie jest (dotychczas nie było) polityczne, a w każdym razie nie było traktowane jako polityczne, staje się polityczne lub w każdym razie zaczyna być interpretowane w kategoriach politycznych

¹⁶ C. Maurice, *Politics and Sport: How FIFA, UEFA and the IOC Regulate Political Statements by Athletes*, LawInSport, 20.05.2016, <https://www.lawinsport.com/topics/item/politics-and-sport-how-fifa-uefa-and-the-ioc-regulate-political-statements-by-athletes> [20.05.2016].

¹⁷ T. Mann, *Czarodziejska góra*, Warszawa 2008, s. 444.

¹⁸ UEFA, *UEFA Champions League Final Sends Global Message of Peace*, 28.05.2022, <https://www.uefa.com/news-media/news/0275-15405e648b3d-8ac8e1f7ec0f-1000--uefa-champions-league-final-sends-global-message-of-peace/> [28.05.2022].

¹⁹ United Nations, *IOC / Unified Korean Teams*, 15.02.2019, <https://media.un.org/unifeed/en/asset/d235/d2358230> [15.02.2019].

(przez pryzmat zjawisk politycznych czy też przez filtr pojęć politycznych), a nawet zaczyna być uznawane za przejaw polityki²⁰. W przyjętej na potrzeby niniejszego opracowania operacjonalizacji *polityzacji sportu*, kładziemy jednak nacisk nie na rozumienie/interpretację zjawisk sportowych, które ze swej natury nie miały być polityczne, w kategoriach politycznych, ale na intencjonalne instrumentalizowanie i utylizowanie sportu na potrzeby agendy politycznej określonych aktorów.

O specyfice dyplomacji sportowej i polityzacji sportu w Europie Środkowo-Wschodniej oraz przestrzeni postsowieckiej

Dyplomacja sportowa jest zawsze „produktem” m.in. geografii, historii, kontekstów społecznych czy politycznych. Zależność ta występuje także w regionie Europy Środkowo-Wschodniej oraz w państwach obszaru postsowieckiego. Okres zimnowojennej rywalizacji mocarstw w sposób wyraźny zaprezentował znaczenie sportu w procesach polityki międzynarodowej, a szczególnie tego objaw dostrzec można w rywalizacji amerykańsko-radzieckiej o dominację w klasyfikacji medalowej igrzysk olimpijskich – co stanowiło metaforyczne potwierdzenie dominacji jednego systemu nad drugim²¹. Z perspektywy historycznej specyfika dyplomacji sportowej i polityzacji sportu w regionie Europy Środkowo-Wschodniej oraz na obszarze postsowieckim

²⁰ M. Karwat, *Polityczność i upolitycznienie. Metodologiczne ramy analizy*, „Studia Politologiczne” 2010, t. 17, s. 63–88.

²¹ Co rzecz jasna nie stanowiło faktycznego dowodu na dominację jednego systemu politycznego nad drugim, lecz niewątpliwie dostarczało paliwa do niezbędnej narracji na użytek wewnętrzny obu systemów. Zob. szerzej M.M. Kobierecki, *Sportowa wojna światowa. Implikacje polityczne międzynarodowej rywalizacji sportowej w okresie zimnej wojny*, Łódź 2017, s. 80–100.

polega na wykorzystywaniu spuścizny modeli społeczno-polityczno-gospodarczych realnego socjalizmu i komunizmu, które dominowały w regionie w okresie zimnej wojny. Nie tylko w republikach sowieckich, ale również w innych państwach o modelu gospodarki centralnie planowanej, tuż po zakończeniu II wojny światowej reżimy wpłatały instytucje sportowe (głównie reprezentacje narodowe i kluby) w procesy polityczne – skierowane przede wszystkim na użytek wewnętrzny. Wielosekcyjne kluby resortowe stały się powszechnym zjawiskiem w tej części świata. Za przykład służą kluby milicyjne (Dynamo Kijów, Dynamo Drezno, Gwardia Warszawa, Dynamo Bukareszt), kluby wojskowe (CSKA Moskwa, CSKA Sofia, CWKS Legia Warszawa) czy kluby górnicze (Górnik Zabrze czy Szachtior Donieck)²². Jak zauważają Jean-Michel De Waele i Alexandre Husting, wielodekadowe oparcie klubów w systemie politycznym stało się poważnym obciążeniem organizacyjnym i finansowym w obliczu urynkowienia sportu po 1989 roku²³. Pomimo faktu, że w Europie Zachodniej także funkcjonują kluby powiązane za sprawą historii powstania z sektorem gospodarczym, takie jak górnicze FC Schalke 04 Gelsenkirchen czy stoczniowy West Ham United F.C., to proces ich powstawania opierał się na politycznej i ekonomicznej trajektorii *bottom-up*, a nie *top-down*. Dekady funkcjonowania klubów sprzęgniętych z systemem politycznym wytworzyły w społeczeństwach Europy Środkowo-Wschodniej bagaż

²² Tych kategorii można wyróżnić więcej, jeśli sektor gospodarczy rozbijemy na kilka branż: kluby kolejowe, kluby włókiennicze czy kluby związane z przemysłem metalurgicznym.

²³ J.-M. De Waele, A. Husting, *Le sport, bien plus qu'un jeu Sport, politiques et sociétés dans les pays d'Europe centrale et orientale*, [w:] J.-M. De Waele, A. Husting (red.), *Sport, politiques et sociétés en Europe centrale et orientale*, Bruxelles 2005, s. 11–13.

społeczny, który stworzył warunki do swojego rodzaju normalizacji upolitycznienia sportu²⁴.

Należy jednak wskazać, że polityzacja sportu nie była związana jedynie z cementowaniem systemu politycznego. Środowiska kibicowskie skupione wokół niektórych klubów piłkarskich całkiem otwarcie wykorzystywały wydarzenia sportowe – i w sensie instytucjonalnym swoje wysokie zorganizowanie – do wystąpień przeciw władzy²⁵. Niekiedy sport był także nośnikiem tożsamości narodowej w obliczu sowieckiej polityki wynaradawiania, co w swojej analizie na łamach niniejszego opracowania opisuje Patrycja Rus, badając znaczenie koszykówki dla Litwy. Podobny trend związany z przenikaniem się nacjonalizmu i sportu w Europie Środkowo-Wschodniej zauważają także Roland Benedikter i Dariusz Wojtaszyn w swoim opracowaniu zbiorowym *Football Politics in Central Europe and Eastern Europe. A Study on the Geopolitical Area's Tribal, Imaginal, and Contextual Politics*²⁶. Benedikter oraz Wojtaszyn w swojej monografii zwracają uwagę, że futbol „tradycyjnie pełnił funkcję sejsmografu, katalizatora, a nawet instrumentu pozwalającego przewidywać nastroje polityczne, a także zarządzać złożonością społeczno-kulturową oraz tendencjami społecznymi, w tym reprezentacją społecznych

²⁴ Więcej o wpływie władz na kluby piłkarskie w dobie realnego socjalizmu na przykładzie PRL w: M. Rajkiewicz, *Kluby resortowe, czyli jak władze komunistyczne wpływały na polskie kluby piłkarskie*, Retro Futbol, 18.10.2019, <https://rfbf.pl/kluby-resortowe-czyli-jak-wladze-komunistyczne-wplywaly-na-polskie-kluby-pilkarskie> [18.10.2019]; R. Stefanik, *Futbol w cieniu komitetów. Piłka nożna a władza w województwie szczecińskim w latach 1945–1989*, Szczecin 2016, s. 423.

²⁵ J. Wąsowicz, *Bialo-zielona „Solidarność”. O fenomenie politycznym kibiców gdańskiej Lechii 1981–1989*, Gdańsk 2006.

²⁶ R. Benedikter, D. Wojtaszyn, *Football Politics in Central Europe and Eastern Europe. A Study on the Geopolitical Area's Tribal, Imaginal, and Contextual Politics*, Lexington Books 2020.

i politycznych plemion”²⁷. Nie wydaje się jednak, żeby przecięcie nacjonalizmu i sportu było czymś specyficznym dla omawianego obszaru. Trend ten jest obecny także w innych państwach i narodach wspólnoty zachodniej²⁸, a specyfikę przenikania się sportu i nacjonalizmu determinują raczej konteksty historyczne, kulturowe i społeczne niż sportowe.

Dla omawianego w niniejszym opracowaniu regionu specyficzne wydaje się jednak ponadprzeciętne zaangażowanie aktorów politycznych w cały proces, szczególnie na etapie inicjacji. Proporcja określająca rolę i udział poszczególnych aktorów w cały proces jest różna – zależy ona od kontekstu sportu czy kultury politycznej w danym państwie. W Europie Środkowo-Wschodniej i na obszarze postsowieckim wyraźnie częściej dostrzec można udział głównych aktorów politycznych.. Nie jest zatem niczym zaskakującym, że często pojawiającym się w na łamach niniejszego opracowania wątkiem jest także relatywnie duże znaczenie figur politycznych, często liderów państw, partii czy regionów, będących rzeczywistymi inicjatorami działań z zakresu polityzacji sportu i dyplomacji sportowej. Zostało to dostrzeżone przez autorów rozdziałów poświęconych Węgrom (Viktor Orbán), Uzbekistanowi (Szawkat Mirzijojev), Kazachstanu (Nursułtan Nazarbajew) czy Czechenii (Ramzan Kadyrow).

Efekty nakładających się procesów politycznych i sportowych w poszczególnych państwach obszaru zainteresowania niniejszego opracowania zostały omówione na konkretnych wyselekcjonowanych przykładach. W tym miejscu wyraźnie zaznaczamy, że prezentowana pozycja nie ma charakteru historycznego, a podejmuje studia

²⁷ Ibidem, s. 2.

²⁸ S. Whigham [ed.], *Sport and Nationalism. Theoretical Perspectives*, Routledge 2024.

przypadku związane ze współczesnymi trendami z zakresu dyplomacji sportowej i polityzacji sportu w regionie.

Rozpad ZSRR stał się katalizatorem przyspieszającym procesy, w których wyraźnie dostrzec można upolitycznienie sportu w omawianym w niniejszym opracowaniu regionie. Co jednak niezwykle istotne – bardzo ważnym składnikiem tego procesu stała się szeroko pojęta globalizacja sportu, która zdecydowanie przyspieszyła w latach 90. XX wieku w związku z jego głęboką komercjalizacją oraz upowszechnieniem Internetu i nowych technologii.

Niemniej istotny dla instrumentalizacji sportu, dyplomacji sportowej czy sportswashingu w regionie był także rozwój społeczno-gospodarczy i przemiany polityczne, jakie dokonały się po 1991 roku. Starania i ostatecznie organizacja masowych wydarzeń sportowych o doniosłym znaczeniu stały się bowiem możliwe dopiero w momencie, kiedy ambicje polityczne państw regionu zostały uwolnione w efekcie wielkich przemian geopolitycznych, tj. zakończenia zimnej wojny, wybicia się na niepodległość czy zerwaniem z satelickim charakterem polityki zagranicznej²⁹. Ponieważ jednym z elementów kluczowych dla organizacji wielkich wydarzeń sportowych jest posiadanie odpowiedniej infrastruktury (nie tylko sportowej, ale też logistycznej czy hotelowej) oraz wewnętrzne poparcie społeczne do ich organizacji³⁰, nie mniej istotny był rozwój gospodarczy, który dokonał się w państwach regionu po 1991 roku. W omawianym kontekście problem ten

²⁹ Choć należy zaznaczyć, że nawet dominujące ZSRR nie przełamało „monopolu” świata zachodniego na goszczenie Igrzysk Olimpijskich, organizując je tylko raz w 1980 roku w Moskwie. Rosja jako sukcesorka zorganizowała zimowego Igrzyska Olimpijskie w 2014 roku.

³⁰ Nie jest to wymóg formalny, jednak Międzynarodowy Komitet Olimpijski bardzo mocno zwraca uwagę na ten aspekt. Zob. szerzej: W. Maennig, *Public referenda and public opinion on Olympic Games*, „Hamburg Economic Contemporary Economic Discussions” 2017, nr 57.

dobitnie obrazują statystyki miast gospodarzy finałów europejskich rozgrywek piłkarskich³¹. W rozgrywanym od roku 1955 Pucharze Europy (od 1992 Liga Mistrzów UEFA) miasta reprezentujące omawiane w pracy regiony były/będą gospodarzem finału tylko czterokrotnie: Belgrad (1972/73), Moskwa (2007/08), Kijów (2017/18), Budapeszt 2025/26³²; w Pucharze UEFA i jego sukcesorze Lidze Europy od 1997 roku³³ sześciokrotnie: Moskwa (1998/99), Bukareszt (2011/12), Warszawa (2014/15), Baku (2018/19); Gdańsk (2020/21), Budapeszt (2022/23)³⁴. Znacznie korzystniej z perspektywy regionu wygląda sytuacja w przypadku nowego formatu rozgrywek, tj. Ligi Konferencji. W zorganizowanych dotychczas czterech finałach aż trzy odbyły się w Europie Środkowo-Wschodniej. Były to kolejno Tirana (2021/22), Praga (2022/23), Wrocław (2024/25)³⁵. Podobną, negatywną z perspektywy regionu, tendencję, można dostrzec w kontekście wyboru państw gospodarzy piłkarskich mistrzostw Europy. Pomimo wysokich wyników sportowych – państwa bloku wschodniego i Jugosławia stanowiły dokładnie 50% składów półfinalistów pierwszych pięciu edycji mistrzostw organizowanych od 1960 roku – państwa regionu gościły rozgrywki jedynie okazjonalnie. Były to: Jugosławia (1976), Polska i Ukraina (2012) oraz

³¹ Choć należy uczciwie zaznaczyć, że poza kwestiami politycznymi i gospodarczymi są one częściowo efektem potencjału sportowego europejskich lig i klubów.

³² UEFA.com, UEFA Champions League Finals, <https://www.uefa.com/uefachaampionsleague/history/winners/finals/>.

³³ Rozgrywki są prowadzone od sezonu 1971/72, ale do sezonu 1997/98 finały były rozgrywane na zasadzie dwumeczu na stadionach drużyn, które się do niego zakwalifikowały.

³⁴ UEFA.com, UEFA Europa League Finals, <https://www.uefa.com/uefaeuropaleague/history/winners/finals/>.

³⁵ UEFA.com, UEFA Conference League Finals, <https://www.uefa.com/uefaconferenceleague/history/winners/finals/>.

Azerbejdżan, Węgry, Rumunia, Rosja (jako cztery z jedenastu państw gospodarzy w 2021).

Wartym wyróżnienia, ze względu na popularność tej dyscypliny sportu, elementem budowy wizerunku państw omawianego obszaru w niniejszym opracowaniu są wyścigi Formuły 1 (F1). Jeszcze w czasach istnienia ZSRR blok wschodni gościł F1 w Budapeszcie – Węgrzy organizują Grand Prix Węgier na torze Hungaroring nieprzerwanie od 1986 roku. W XXI wieku do serii Grand Prix dołączyła Rosja (wyścig na torze ulicznym w Soczi w latach 2014–2021³⁶) oraz Azerbejdżan (wyścig na torze ulicznym od 2017 roku). W niniejszym opracowaniu wątek F1 w Baku szerzej porusza Wojciech Urbański, wskazując jak istotne znaczenie ma dla dyplomacji sportowej Azerbejdżanu organizacja wyścigu najbardziej prestiżowej oraz najpopularniejszej serii wyścigowej. To, co istotne w tym kontekście to fakt, że F1 jest w istocie globalną dyscypliną sportową z olbrzymią ekspozycją medialną – co daje państwom organizującym wyścigi F1 unikalną szansę na ekspozycję własnych elementów tożsamości narodowej w prestiżowym anturazie, który dostępny jest tylko dla elitarnego grona. Liczba państw organizujących wyścigi F1 jest bardzo mała i najczęściej są to państwa o wysokiej renomie politycznej oraz silnej ekonomii, toteż stała ekspozycja państw omawianego obszaru w takim wąskim gronie nie powinna pozostać niedostrzeżona. W szczytowym momencie, w 2019 roku, na omawianym w niniejszym opracowaniu obszarze organizowano trzy z 21 wyścigów Mistrzostw F1.

W ręce Czytelnika oddajemy dwutomowe opracowanie (Prace IEŚ 11/2025 i 12/2025) składające się z dziewięciu rozdziałów. Osiem wyselekcjonowanych studiów

³⁶ Prawo organizacji Grand Prix F1 Rosji odebrano w wyniku pełnoskalowej inwazji na Ukrainę w lutym 2022 roku.

przypadku poruszanych w niniejszej pracy zbiorowej porusza problemy badawcze, które jak dotychczas nie były przedmiotem kompleksowych analiz na polskim rynku wydawniczym. Jednocześnie należy wskazać, że niniejsze opracowanie opierające się na *case studies* ukazuje raczej regionalne trendy, niż jest dziełem kompleksowym. Każde z państw regionu prowadzi bowiem, w ograniczonej dla siebie skali, pewien rodzaj działań mieszczących się w kategorii dyplomacji sportowej i polityzacji sportu. Kompleksowe spojrzenie na ten problem badawczy wymagałoby raczej całej serii wydawniczej, szczególnie mając na względzie nie tylko szeroki zakres materii, ale i jej ewolucyjny charakter. Dyplomacja sportowa oraz upolitycznienie sportu w regionie Europy Środkowo-Wschodniej i na obszarze postsowieckim ewoluują od instrumentalnego traktowania sportu jako narzędzia w polityce wewnętrznej, wykorzystania sportu w celu legitymizacji władzy komunistycznej, po świadome budowanie wizerunku z wykorzystaniem elementów *nation branding*, niejako wprowadzając zachodnie standardy posiadanej strategii budowy wizerunku państwa w międzynarodowym sporcie. Współczesne (tj. XXI-wieczne) ujęcie tej tematyki, które przedstawiamy w opracowaniu wypełnia swojego rodzaju lukę poznawczą w tym bardzo dynamicznym obszarze – każdego roku wydarzenia sportowe zmieniają dynamikę zdarzeń polityczno-społecznych, a jednocześnie polityka międzynarodowa wpływa na sport w jego międzynarodowym i krajowym wymiarze.

Bibliografia

- Benedikter R., Wojtaszyn D., *Football Politics in Central and Eastern Europe. A Study on the Geopolitical Area's Tribal, Imaginal, and Contextual Politics*, Lanham 2020.
- Charles River Editors, *The Ancient Olympic Games: The History and Legacy of Ancient Greece's Most Famous Sports Event*, CreateSpace Independent Publishing Platform 2014.
- De Waele J.-M., Husting A., *Le sport, bien plus qu'un jeu. Sport, politiques et sociétés dans les pays d'Europe centrale et orientale*, [w:] *Sport, politiques et sociétés en Europe centrale et orientale*, red. J.-M. De Waele, A. Husting, Bruxelles 2005, s. 11–13.
- Dubinsky Y., *Nation Branding and Sports Diplomacy. Country Image Games in Times of Change*, Cham 2023.
- Futrell A., *The Roman Games: Historical Sources in Translation*, Malden (MA) 2006.
- Karwat M., *Polityczność i upolitycznienie. Metodologiczne ramy analizy*, „Studia Politologiczne” 2010, t. 17, s. 63–88.
- Kaya A., Turkmen M. (red.), *Applications of Traditional Equestrian Sports in the World*, New York 2023.
- Kissoudi P., *Sport, Politics and International Relations in the Twentieth Century*, „The International Journal of the History of Sport” 2008, t. 25, nr 13, s. 1689–1706.
- Kobierecki M. M., *Dyplomacja sportowa. Sport w działaniach dyplomatycznych państw i aktorów niepaństwowych*, Łódź 2018.
- Kobierecki M. M., *Sportowa wojna światowa. Implikacje polityczne międzynarodowej rywalizacji sportowej w okresie zimnej wojny*, Łódź 2017.
- Maennig W., *Public Referenda and Public Opinion on Olympic Games*, „Hamburg Contemporary Economic Discussions” 2017, nr 57.
- Mann T., *Czarodziejska góra*, Warszawa 2008.
- Marton P., Thomasen G., Békés C., Rácz A. (red.), *The Palgrave Handbook of Non-State Actors in East-West Relations*, Cham 2024.
- Maurice C., *Politics and Sport: How FIFA, UEFA and the IOC Regulate Political Statements by Athletes*, LawInSport, 20.05.2016, <https://www.lawinsport.com/topics/item/politics-and-sport-how-fifa-uefa-and-the-ioc-regulate-political-statements-by-athletes> [20.05.2016].
- Murray S., *Sports Diplomacy: Origins, Theory and Practice*, London–New York 2019.
- Rajkiewicz M., *Kluby resortowe, czyli jak władze komunistyczne wpływały na polskie kluby piłkarskie*, Retro Futbol, 18.10.2019, <https://rftbl.pl/kluby-resortowe-czyli-jak-wladze-komunistyczne-wplywaly-na-polskie-kluby-pilkarskie> [18.10.2019].
- Rofe J.S., *Sport and Diplomacy: A Global Diplomacy Framework*, „Diplomacy & Statecraft” 2016, t. 27, nr 2.
- Scarborough V.L., Wilcox D.R. (red.), *The Mesoamerican Ballgame*, Tucson 1991.

- Sen R., *Nation at Play: A History of Sport in India*, New York 2016.
- Spivey N., *The Ancient Olympics: A History*, Oxford 2004.
- Stefanik R., *Futbol w cieniu komitetów. Piłka nożna a władza w województwie szczecińskim w latach 1945–1989*, Szczecin 2016.
- Toffler A., *The Third Wave*, New York 1980.
- UEFA, UEFA Champions League Final Sends Global Message of Peace, 28.05.2022, <https://www.uefa.com/news-media/news/0275-15405e648b3d-8ac8e1f7ec0f-1000--uefa-champions-league-final-sends-global-message-of-peace/> [28.05.2022].
- UEFA.com, UEFA Champions League Finals, <https://www.uefa.com/uefachampionsleague/history/winners/finals/> [15.12.2025].
- UEFA.com, UEFA Conference League Finals, <https://www.uefa.com/uefaconferenceleague/history/winners/finals/> [15.12.2025].
- UEFA.com, UEFA Europa League Finals, <https://www.uefa.com/uefaeuropaleague/history/winners/finals/> [15.12.2025].
- United Nations, IOC / Unified Korean Teams, 15.02.2019, <https://media.un.org/unifeed/en/asset/d235/d2358230> [15.02.2019].
- Vila-López N., Küster-Boluda I., Aragonés-Jericó C., Sarabia-Sánchez F., *Sports Ambassadors and Destination Image: A Fuzzy Set Analysis*, „International Journal of Sports Marketing and Sponsorship” 2024, t. 25, nr 3, s. 524–540.
- Wąsowicz J., *Biało-zielona „Solidarność”. O fenomenie politycznym kibiców gdańskiej Lechii 1981–1989*, Gdańsk 2006.
- Whigham S. (red.), *Sport and Nationalism. Theoretical Perspectives*, London–New York 2024.

Sport jako narzędzie dyplomacji Ukrainy w latach 2022–2025

Michał Banasiak

(POLSKI INSTYTUT DYPLMACJI SPORTOWEJ)

Wprowadzenie

Już przed rozpoczęciem wielkoskalowej ofensywy rosyjskiej z lutego 2022 roku sport stanowił istotny element wizerunkowej odsłony konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. Kluby z Krymu Rosjanie już po aneksji Półwyspu w 2014 roku bardzo szybko wcielili we własny system ligowy. Gra Szachtara Donieck w europejskich pucharach przypominała, że zespół musiał opuścić swoje miasto, będące pod kontrolą prorosyjskich separatystów. Przed EURO 2020 Rosjanie oprotowali w UEFA ukraińskie stroje, na których znalazła się mapa Ukrainy z Krymem w jej granicach oraz zawołanie „Sława Ukraini! Herojam sława!”. Sama UEFA od roku 2014 przestrzegała zasady, że reprezentacje Rosji i Ukrainy ani kluby z obu państw nie mogą trafić do jednej grupy w jakichkolwiek rozgrywkach międzynarodowych. Od 2022 roku sport został jeszcze bardziej wciągnięty w konflikt. Z jednej strony jako jego „ofiara”, a z drugiej – narzędzie do prowadzenia polityki. Władze Ukrainy zaczęły wprost wykorzystywać sport do globalnego utrzymania zainteresowania jej losem w świadomości

publicznej, podnoszenia morale własnych obywateli oraz deprecjonowania wizerunku Rosji i ograniczania możliwości odnoszenia przez jej reprezentantów sukcesów sportowych.

Sport przestrzenią rywalizacji wojennej

Wizerunkowe znaczenie ukraińskiej ligi piłkarskiej

Do rosyjskiej agresji na Ukrainę w lutym 2022 roku doszło dzień przed planowanym wznowieniem rozgrywek ligi ukraińskiej po zimowej przerwie. Z powodu wojny ligę – podobnie jak wszystkie inne rozgrywki sportowe w Ukrainie – zawieszono. Dwa najbardziej znane i najbardziej utytułowane ukraińskie kluby – Szachtar Donieck i Dynamo Kijów – zdecydowały o rozegraniu serii towarzyskich meczów piłkarskich, z których dochód został przeznaczony na potrzeby ukraińskiej armii i ofiar wojny¹. Spotkania te pełne były symboliki. Podczas meczu Szachtara z Lechią Gdańsk 14 kwietnia 2022 roku nazwiska piłkarzy na koszulkach drużyny z Doniecka zastąpiono nazwami miast najbardziej doświadczonych rosyjską inwazją: Buczy, Irpienia, Chersonia czy Wołonowachy². W ostatnich minutach tego meczu na boisku pojawił się 12-letni Dima, uciekinier z obleganego wówczas przez Rosjan Mariupola³. We współpracy z fundraisingową platformą United24 Szachtar

¹ *Legia vs Dynamo: full information on the charity match*, <https://fcdynamo.com/en/news/povna-informaciya-shhodo-blagodiinogo-matcu-legiya-dinamo>.

² M. Banasiak, *Usyk, Real Madryt i papierowe F-16. Ukraiński sport na wojnie z Rosją*, <https://xyz.pl/usyk-real-madryt-i-papierowe-f-16-ukrainski-sport-na-wojnie-z-rosja/>.

³ *12-letni Dima bohaterem meczu Lechia Gdańsk – Szachtar Donieck*, <https://www.polsatsport.pl/wiadomosc/2022-04-14/12-letni-dima-bohaterem-meczu-lechia-szachtar>.

uruchomił sprzedaż cegiełek w formie możliwości zakupu wirtualnych fragmentów klubowego boiska⁴.

Wśród ukraińskich działaczy piłkarskich szybko pojawił się pomysł wznowienia rozgrywek ligowych, mimo trwającej wojny. Miało to mieć zarówno wymiar symboliczny – pokazanie niezłomności ukraińskiego społeczeństwa – ale i praktyczny. Jak w „Raporcie o stanie świata” tłumaczył Artem Gagarin, wiceprezes Krywbasa Krzywy Róg, sektor piłkarski daje w Ukrainie zatrudnienie tysiącom osób, dla których przerwa w rozgrywkach oznaczała brak wynagrodzeń⁵.

23 sierpnia 2022 roku, pół roku po rosyjskiej agresji, w dzień ukraińskiej flagi i w przeddzień święta nieodległości, piłkarze ukraińskiej Premier-lihi ponownie wybiegli na murawę. Oprawa meczów z jednej strony była pełna patriotycznych gestów i odwołań (odgrywanie hymnu Ukrainy, kombatanci rozpoczynający mecze kopnięciem piłki, wszechobecne flagi narodowe), ale z drugiej – miała charakter wojenny. Do wiosny 2023 roku mecze rozgrywano tylko na stadionach oddalonych od linii frontu i uznawanych za stosunkowo bezpieczne. Kibice nie byli wpuszczani na trybuny, a piłkarze mieli świadomość, że grę może przerwać alert przeciwlotniczy, co oznaczało konieczność zejścia do schronu. Niektóre spotkania trwały przez to nie 1,5, a nawet 3–4 godziny. Nie były to jedyne trudności przy reaktywacji ukraińskiej piłki – trwająca wojna sprawiła, że nie wszystkie kluby zdołały do nich przystąpić. Rosyjskie ataki zniszczyły bądź uszkodziły także stadiony

⁴ *Pitch In For Ukraine: FC Shakhtar and UNITED24 humanitarian project*, https://shakhtar.com/en/news/2022/august/7_news/7_pitch-in-for-ukraine.

⁵ M. Banasiak, *Ukraiński futbol w czasie wojny*, <https://raportostanieswiata.pl/raportalia/ukrainski-futbol-w-czasie-wojny/>.

(m.in. Desny Czernihów⁶). Wielu zagranicznych piłkarzy wyjechało z Ukrainy, a część ukraińskich wstąpiło do armii bądź innych jednostek mundurowych. Kluby z najwyższej klasy rozgrywkowej były w stanie odpowiedzieć na te problemy (wyjątkiem Desna i FC Mariupol), ale niektóre z drugiego i trzeciego szczebla ligowego w ogóle nie przystąpiły do rozgrywek⁷.

Opisywane rozgrywki zostały zorganizowane w formie nowego sezonu ligowego. Ten przerwany przez rosyjską invazję nie został wznowiony, Mistrza Ukrainy nie wyłoniono – na podstawie tabeli aktualnej w dniu rosyjskiej agresji wybrano jedynie kluby, które grały w europejskich pucharach⁸. To właśnie rozgrywki Unii Europejskich Związków Piłkarskich (UEFA) miały posłużyć jako jedna z dyplomatycznych platform internacjonalizowania wśród opinii publicznej narracji o toczącej się w Ukrainie wojnie.

Piłkarska batalia o Krym

Wśród grających w pierwszym „wojennym sezonie” ukraińskiej ligi (2022/2023) nie było klubów z Krymu. Aneksja Półwyspu, dokonana przez Rosję na początku 2014 roku, bardzo szybko objęła także piłkę nożną. W ciągu zaledwie trzech miesięcy od aneksji kluby z Krymu zostały zrusyfikowane i wprężnięte w rosyjski system ligowy. Znamienne w tym kontekście są dwa mecze rozegrane w owym roku przez Tawrię Symferopol (historyczny zwycięzca pierwszych rozgrywek ligowych niepodległej Ukrainy w 1992

⁶ *The stadium of Desna still stands. The first stand is gone, the second is in an emergency state*, <https://dynamo.kiev.ua/en/news/702575-the-stadium-of-desna-still-stands-the-first-stand-is-gone-the-second-is-in-an-emergency-state-director-of-sdyushor-desna>.

⁷ *Six months later, football league returns to war-torn Ukraine*, <https://www.euronews.com/2022/08/22/six-months-later-football-league-returns-to-war-torn-ukraine>.

⁸ *The UPL General Meeting was held*, <https://upl.ua/en/news/view/6244>.

roku⁹). Pierwszy z nich Tawrija zagrała w maju, kończąc sezon ukraińskiej Premier Lihi. Drugi – w lipcu, inaugurując rozgrywki trzeciej ligi rosyjskiej¹⁰.

W kwestii krymskich klubów piłkarskich Rosjanie przyjęli taktykę faktów dokonanych. Wbrew regulacjom UEFA i FIFA, zabraniającym drużynom z terytorium danego państwa udziału w rozgrywkach organizowanych przez federację z innego państwa¹¹¹², wcielili kluby z anektowanego terytorium Ukrainy do swoich lig. Protesty Ukrainy w tej sprawie przyniosły ograniczony skutek. Co prawda UEFA – pod groźbą kar dla rosyjskiej federacji – zakazała udziału krymskich klubów w rosyjskich rozgrywkach, ale też nie nakazała – czego domagali się Ukraińcy – ich powrotu do gry w ligach Ukrainy. Jako w jej przekonaniu „somonowe rozwiązanie”, UEFA do życia powołała Ligę Krymu, w której do dziś grają wyłącznie kluby z Półwyspu¹³.

Te rozgrywki mają dla władz Rosji charakter propagandowy. Liga jest zamknięta: nie ma z niej spadków i nie można do niej awansować¹⁴. Wśród ośmiu grających w niej zespołów są zarówno kluby zbudowane na bazie byłych ukraińskich klubów profesjonalnych, jak i amatorskich. Każdy zespół pochodzi z innego miasta (w tym Sewastopol,

⁹ Mistrzostwo Tawriji pozostaje dotąd jedynym tytułem wywalczonym przez zespół inny niż Szachtar Donieck i Dynamo Kijów – te drużyny zdominowały ukraińską ligę piłkarską, zdobywając łącznie 32 mistrzostwa kraju.

¹⁰ M. Banasiak, *Jak Putin rozbił ukraińską piłkę. „Futbol stał się zakładnikiem rosyjskiej polityki”*, <https://sport.wprost.pl/pilka-nozna/10636447/wojna-na-ukrainie-jak-putin-rozbil-ukrainska-pilke.html>.

¹¹ https://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/OfficialDocument/uefaorg/WhatUEFAis/02/48/30/28/2483028_DOWNLOAD.pdf.

¹² Są przypadki wyrażenia takich zgód: FC Vaduz (Liechtenstein) gra w lidze szwajcarskiej, a Wellington Phoenix (Nowa Zelandia) w australijskiej.

¹³ M. Banasiak, *Liga Putina. Piłkarze na Krymie grają mimo wojny*, <https://www.forbes.pl/life/liga-putina-pilkarze-na-krymie-graja-mimo-wojny/jcp9ymz>.

¹⁴ Od pierwszego sezonu w Lidze Krymu pojawiły się nowe drużyny – nie było to jednak efektem spadków czy awansów, a rozwiązania niektórych zespołów i zastąpienia ich innymi.

Eupatoria, Baczysaraj). Już w pierwszym sezonie kluby zyskały dofinansowanie rosyjskiego ministerstwa sportu. Liga otrzymała także atrakcyjną oprawę: zespołom założono strony internetowe, spotkania były transmitowane za pośrednictwem internetu¹⁵, gdzie ukazywał się także magazyn omawiający mecze. Jednocześnie klubowi działacze współpracują z rosyjskimi władzami Krymu, a drużyny – w tym piłkarze – angażują się w akcje wspierana mieszkańców okupowanych przez Rosję terytoriów Ukrainy. Biorą też udział w obchodach rosyjskich świąt państwowych¹⁶.

W odpowiedzi na faktyczną „grabież” krymskich klubów ukraińscy działacze piłkarscy zdecydowali o powołaniu nowego klubu o nazwie Tawrija, mającego kontynuować tradycje pierwszego mistrza ukraińskiej ligi. Klub powstał w 2016 roku. Ma siedzibę w Beryslawiu, 250 kilometrów od Symferopola.

Po tym gdy w roku 2022 Międzynarodowa Federacja Piłki Nożnej (FIFA) i UEFA zawiesiły Rosyjską Unię Piłkarską (RFU) w swoich strukturach i uniemożliwiły rosyjskim drużynom (reprezentacjom i klubom) grę w organizowanych przez siebie międzynarodowych rozgrywkach (w tym w m. in. mistrzostwach świata, mistrzostwach Europy czy Lidze Mistrzów), w Rosji wrócił pomysł gry krymskich klubów w rosyjskich rozgrywkach. Było to spowodowane m.in. tym, że objęci sankcjami Rosjanie przestali obawiać się ewentualnych kar za złamanie regulacji światowej i europejskiej federacji. W 2023 FC Sewastopol i Rubin Jałta rozpoczęły grę na trzecim poziomie rosyjskiego systemu

¹⁵ M. Banasiak, *Jak Putin rozbił ukraińską piłkę...*

¹⁶ B. Banasiewicz, *Rosyjska propaganda w sporcie na okupowanych terytoriach Ukrainy*, <https://pids.pl/komentarz/rosyjska-propaganda-w-sporcie-na-okupowanych-terytoriach-ukrainy/>.

piłkarskiego¹⁷. W tym samym roku zainaugurowano też rozgrywki „Ligi Wspólnoty Narodów”. Występują w nich kluby z okupowanych przez Rosję terytoriów Ukrainy: Krymu, obwodu donieckiego, ługańskiego i chersońskiego¹⁸. Krym oraz samozwańcze separatystyczne „republiki ludowe” – Doniecka i Ługańska – mają też swoje „reprezentacje”, które pozwalają tym podmiotom na demonstrację ich rzekomej suwerenności i „upodobnienie się” do uznawanych na arenie międzynarodowej państw oraz podmiotów posiadających swoje kadry narodowe.

Ukraińskie kluby „na uchodźstwie”

Wraz z wybuchem wojny w Donbasie w 2014 roku niektóre ukraińskie kluby piłkarskie z tego regionu musiały opuścić swoje stadiony i miasta. Sztandarowym przykładem jest tutaj Szachtar Donieck, który ostatnie spotkanie na wybudowanej na EURO 2012 Donbas Arenie rozegrał w maju 2014 roku. W kolejnych miesiącach i latach swoje „domowe” mecze grał w Czerkasach, Lwowie i w Kijowie. Spotkanie w europejskich pucharach także w Warszawie, Hamburgu, Gelsenkirchen i w Krakowie. Obok Szachtara w 2014 roku nowego miejsca do funkcjonowania musiały szukać Zoria Ługańsk i nieistniejący już Metalurg Donieck. Po agresji z 2022 roku ukraińskich klubów grających poza swoimi stadionami przybyło. Ze względów bezpieczeństwa UEFA nie wyraziła zgody, by ukraińskie drużyny rozgrywały mecze w Lidze Mistrzów, Lidze Europy i Lidze Konferencji na ukraińskich obiektach. Zespoły te zdecydowały się na grę w najbliższych geograficznie i sojuszniczych

¹⁷ B. Banasiewicz, *Propaganda rosyjska w sporcie – przypadek krymskich zespołów piłkarskich*, <https://ipw.com.pl/propaganda-rosyjska-w-sporcie/>.

¹⁸ B. Banasiewicz, *Jak Rosjanie stworzyli ligę dla klubów z okupowanych terytoriów Ukrainy*, <https://futbolowarebelia.com/2024/03/30/12293/>.

politycznie państwach: w Polsce, Rumunii, Niemczech i na Słowacji.

Mecze ukraińskich reprezentantów w Europie – m.in. Szachtara Donieck, Dynama Kijów, Zorii Ługańsk, Ołeksandriji – stały się platformą do manifestowania ukraińskiej niezłomności w czasie wojny z Rosją i przypominania międzynarodowej opinii publicznej o trwającym konflikcie. Na rozegranym w Warszawie prestiżowym meczu Ligi Mistrzów przeciwko Realowi Madryt (sezon 2022/2023) kibice zaprezentowali przygotowaną przez organizatorów oprawę w barwach flag Polski i Ukrainy¹⁹.

Działania Ukrainy nie pozostały bez odpowiedzi ze strony Rosji. Jaskrawym przykładem było utworzenie na okupowanych terenach Ukrainy klubów Szachtar Donieck i Zoria Ługańsk przy jednoczesnym propagowaniu narracji, jakoby to te zespoły były prawdziwymi kontynuatorami tradycji Szachatera i Zorii²⁰.

Sport w agendzie politycznej

Rząd Ukrainy a międzynarodowe starty sportowców

Sport – a zwłaszcza udział i sukcesy w międzynarodowej rywalizacji – w większym niż zwykle stopniu stał się częścią ukraińskiej agendy politycznej. Świadczy o tym chociażby bezpośrednie wykorzystywanie dużych wydarzeń sportowych jako platformy komunikacji z kibicami przez prezydenta Wołodymyra Zełenskiego. Przed zorganizowaną we Wrocławiu w 2023 roku walką bokserską Oleksandra Usyka z Danielem Dubois prezydent Ukrainy przemówił

¹⁹ *Heroic game*, https://shakhtar.com/en/news/2022/october/12_news/12_shakhtar_real.

²⁰ B. Banasiewicz, *Jak Rosja testuje Zachód? Dwa lata od wybuchu wojny*, <https://futbolowarebelia.com/2024/02/24/jak-rosja-testuje-zachod-dwa-lata-od-wybuchu-wojny-felieton-bartka-banasiewicza/>.

z telebimu do zgromadzonych na będącym areną walki stadionie we Wrocławiu²¹. W. Zełeński zabiegał także, aby zabrać głos przed finałem piłkarskich mistrzostw świata w Katarze w 2022 roku, ale nie zgodziła się na to FIFA²².

W trakcie meczu Anglia – Ukraina, rozgrywanego w ramach eliminacji do katarskiego mundialu, z trybun stadionu Wembley ukraińscy kibice rzucili na murawę tysiące żółto-niebieskich papierowych samolocików. Po ich rozłożeniu można było wewnątrz przeczytać apel o wsparcie Ukrainy myśliwcami F-16²³. Choć ta akcja mogła (i zapewne miała) wyglądać jak spontaniczne działanie kibiców, jej rozmach i dopracowanie wskazują na to, że była inspirowana odgórnie, na poziomie politycznym. Reprezentacja Ukrainy funkcjonowała w tym przypadku jako ambasador interesów państwa. Podobnie było podczas EURO 2024, gdzie w miastach, w którym ukraińscy piłkarze rozgrywali swoje mecze, wystawiane były fragmenty trybun zniszczonego przez rosyjskie rakiety stadionu w Charkowie.

Od lutego 2022 roku Ukraińcy – politycy, działacze sportowi, gwiazdy ukraińskiego sportu – wzywali międzynarodowe federacje sportowe do wprowadzenia pełnego zakazu uczestnictwa rosyjskich sportowców w międzynarodowej rywalizacji. Zdecydowana większość federacji postąpiła w zgodzie z rekomendacjami wydanymi jeszcze w lutym 2022 roku przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski (MKOl) i odwołała zaplanowane w Rosji wydarzenia, a także zdecydowała o niedopuszczeniu Rosjan

²¹ *Specjalna wiadomość od Zełeńskiego. „Cały świat patrzy na Wrocław”*, <https://przegladSPORTOWY.onet.pl/boks/specjalna-wiadomosc-od-zelenskigo-cal-y-swiat-patrzy-na-wroclaw/rkqvytj>.

²² *Zelensky thanks everyone who shared his appeal blocked by FIFA*, <https://www.ukrinform.net/rubric-politics/3636885-zelensky-thanks-everyone-who-shared-his-appeal-blocked-by-fifa.html>.

²³ J. Struck, *Wing-Wing Decision: How Ukrainians use Flash Mobs to Get Fighter Jets*, <https://www.kyivpost.com/opinion/14883>.

do międzynarodowych zawodów. Wyjątkiem okazało się na tym polu Międzynarodowej Stowarzyszenie Boksu (IBA), zarządzane przez utrzymującego dobre personalne relacje z Władimirem Putinem Rosjanina Umara Kremłowa²⁴. Część federacji umożliwiła starty rosyjskim sportowcom, jednak bez identyfikacji narodowych (flagi, hymnu). W tym gronie znalazły się organizacje zarządzające zawodowym tenisem – Women’s Tennis Association (WTA) i Association of Tennis Professionals (ATP)²⁵.

Starty ukraińskich sportowców w międzynarodowych wydarzeniach sportowych stały się po 22 lutego 2022 roku sprawą wagi państwowej. Były okazją do zmanifestowania, że Ukraina to niepodległe (sport to dziedzina, gdzie flaga i hymn państwowy pojawiają się najczęściej) i silne (sukcesy sportowe bywają postrzegane jako dowód na siłę gospodarczą i polityczną państw) państwo. Stawały się też platformą do przypominania światu o trwającej wojnie. Ukraińscy zawodnicy wykorzystywali swoją obecność w mediach, aby mówić o faktycznej relacji ofiara – agresor, demaskować rosyjską propagandę i nawoływać do wspierania wysiłków ukraińskiej armii. Budując swój kapitał na niwie sportu, Ukraina starała się jednocześnie osłabiać ten rosyjski. Jedną z form nacisku na międzynarodowe organizacje sportowe, by te nie dopuszczały do startu w swoich zawodach sportowców z Rosji, było zarządzenie ukraińskiego ministerstwa młodzieży i sportu stanowiące, że sportowcy z Ukrainy nie wystąpią w zawodach, w których wystąpią

²⁴ *IBA Makes Key Decisions on Russian and Belarusian teams and events and Support Ukrainian Boxers*, <https://www.iba.sport/news/iba-makes-key-decisions-on-russian-and-belarusian-teams-and-events-and-support-ukrainian-boxers>.

²⁵ *Joint Statement By The International Governing Bodies Of Tennis*, <https://www.atptour.com/-/media/sites/atp-tour/press/press-releases/joint-statement-by-the-international-governing-bodies-of-tennis-1-march-2022.pdf>.

reprezentanci Rosji i Białorusi²⁶. Ostatecznie spod zarządzenia wyłączono sytuacje, w których zawodnicy z wspomnianych państw startowali bez emblematów narodowych. Gdy w połowie 2025 roku Międzynarodowa Federacja Judo (IJF) ogłosiła, że na powrót zezwala białoruskim sportowcom, by ci startowali w narodowych barwach, ukraińscy judocy nie wzięli udziału w mistrzostwach świata²⁷.

Sportowi ambasadorzy Ukrainy

Ukraińcy sportowcy wielokrotnie z własnej inicjatywy manifestowali swoje przywiązanie do ojczyzny. Tak było w przypadku tenisistki Eliny Switoliny, która w pierwszych dniach rosyjskiej agresji rozgrywała swoje mecze w żółto-niebieskim stroju. Pieniądze za wynik osiągnięty na turnieju w meksykańskim Monterrey w lutym 2022 roku przekazała na potrzeby ukraińskiej armii²⁸. E. Switolina i inne ukraińskie zawodniczki grające w turniejach cyklu WTA odmawiały też podawania ręki rywalkom z Rosji i Białorusi, co niekiedy spotykało się z nieprzychylnymi reakcjami publiczności²⁹.

Do międzynarodowej opinii publicznej przebijały się zwłaszcza gesty i słowa najbardziej rozpoznawalnych

²⁶ Мінмолodyспорту офіційно заборонило українським спортсменам брати участь в змаганнях, куди допущені росіяни та білоруси, <https://unn.ua/news/minsportu-ofitsiyno-zaboronilo-ukrayinskim-sportsmenam-brati-uchast-v-zmagannyakh-kudi-dopuscheni-rosiyani-ta-bilorusi>.

²⁷ K. Denisova, *Ukraine to boycott World Judo Championships over Belarus's participation under national flag*, <https://kyivindependent.com/ukraine-to-boycott-world-judo-championships-after-belarus-allowed-to-compete-under-national-flag>.

²⁸ S. Ganguly, *Svitolina on mission to unite tennis world to stand with Ukraine*, <https://www.reuters.com/lifestyle/sports/svitolina-mission-unite-tennis-world-stand-with-ukraine-2022-03-02/>.

²⁹ O. Hrudka, *Ukrainian tennis player disappointed by crowd's boos for not shaking hands with Belarusian player*, <https://euromaidanpress.com/2023/05/29/ukrainian-tennis-player-disappointed-by-crowds-boos-for-not-shaking-hands-with-belarusian-player>.

ukraińskich sportowców. Należą do nich mistrzowie świata w boksie: Oleksander Usyk, Wasyl Łomaczenko, Władimir Kliczko i Witalij Kliczko (obecnie mer Kijowa) czy grający w topowych ligach ukraińscy piłkarze Oleksandr Zinczeko, Andrij Łunin i Witalij Mikołenko. Wykorzystując skupioną na sobie uwagę mediów, sportowcy ci manifestowali swoją ukraińskość (Oleksander Usyk przed każdą walką czy konferencją prasową miał na sobie garderobę, odwołującą się do wojny z Rosją³⁰), zachęcali do wpłat na rzecz ukraińskiej armii i osób poszkodowanych przez wojnę i starali się przypomnieć międzynarodowej opinii publicznej, kto w tej wojnie jest agresorem, a kto ofiarą. O. Usyk i W. Łomaczenko, podobnie jak kilku innych ukraińskich sportowców, wolontaryjnie zgłosili się do służby w ukraińskich formacjach obronnych, wysyłając istotny impuls psychologiczny do swoich współobywateli³¹. Gdy Real Madryt z Andrijem Łuninem w składzie zwyciężył w sezonie 2023/2024 w rozgrywkach Ligi Mistrzów, sukcesu swojemu bramkarzowi gratulowało Ministerstwo Spraw Zagranicznych Ukrainy.

Bogdan Buga, ukraiński dziennikarz sportowy, który po rosyjskiej agresji sam także na ochotnika wstąpił w szeregi ukraińskiej armii, przekonywał w wywiadzie z „Nową Europą Wschodnią”, że takie gesty, podobnie jak i starty reprezentantów Ukrainy w międzynarodowych zawodach, „są ważne wizerunkowo, ale też psychologicznie, bo żołnierze oglądają ich występy, kibicują im”³². B. Buga, który był dziennikarzem akredytowanym na EURO 2024, zauważa też, że „nadawcy z innych krajów chętnie

³⁰ M. Banasiak, *Usyk, Real Madryt i papierowe F-16...*

³¹ Ibidem.

³² M. Banasiak, „Piłka nożna pomaga nam nie postradać zmysłów”. Ukraińscy piłkarze grają, a kibice giną w okopach, https://new.org.pl/5230,kibice_gina_w_okopach.html.

emitowali wywiady z ukraińskimi piłkarzami. A ci dużo mówili o wojnie, o sytuacji Ukrainy, o naszej heroicznej walce. Każda wzmianka o naszej sytuacji, każda historia, którą podzielisz się ze światem czy choćby kilkoma znajomymi z zagranicy, jest dla nas ważna. Szczególnie, że w wielu krajach wojna wypadła z pierwszych stron gazet i właśnie dzięki naszym sportowcom mamy szansę przypomnieć ludziom, że wojna trwa. W Polsce, Wielkiej Brytanii czy Niemczech ludzie wiedzą, ale gdzie indziej to [starty i wypowiedzi ukraińskich sportowców – przyp red.] być może jedna z niewielu okazji, żeby mówić o Ukrainie. Żeby uświadomili sobie, że chociaż nie widzą doniesień z wojny w serwisach informacyjnych, to że ona wciąż trwa”³³. Pod koniec 2022 Anna Prichodko, historyk sportu z Charkowskiej Akademii Kultury Fizycznej, mówiła na kongresie Europejskiego Komitetu Historyków Sportu, że „każdy Ukrainiec ma swój własny front. I każdy powinien na nim robić wszystko, żeby przybliżyć kraj do zwycięstwa. Sportowcy trenują, rywalizują, starają się o jak najlepsze wyniki. Reprezentują nasz kraj na arenie międzynarodowej i są sportowymi dyplomatami”³⁴.

Osobną kategorię „ukraińskich ambasadorów” stanowili sportowcy z innych państw, głośno wyrażający swoje poparcie dla Ukrainy. Należeli do nich m.in. Iga Świątek, która przez kilkanaście miesięcy grała z przypiętą do czapki wstążką w barwach Ukrainy³⁵, Robert Lewandowski – w meczu reprezentacji Polski i ligowym spotkaniu Bayernu

³³ Ibidem.

³⁴ *Sport diplomacy in the context of the Russian war in Ukraine. Interview with sport historian Anna Prikhodko*, https://www.tes-diplomacy.org/in_practice_detail/1030/sport-diplomacy-in-the-context-of-the-Russian-war-in-Ukraine.

³⁵ Rezygnację z noszenia wstążki Iga Świątek tłumaczyła „hejtem” ze strony części widzów.

Monachium, gdzie wówczas grał – wystąpił z opaską w kolorze ukraińskiej flagi. Z ukraińską flagą przytwierdzoną do karabinu rywalizował norweski biathlonista Endre Strømsheim.

Starcie o igrzyska olimpijskie

Dla Ukrainy najważniejszym celem na polu sportowych sankcji było niedopuszczenie do startu Rosji w igrzyskach olimpijskich w Paryżu w 2024 roku, jako największej i najważniejszej imprezy w sportowym kalendarzu. MKOl długo zwlekał z podjęciem rozstrzygających decyzji w tej sprawie. Ówczesny przewodniczący Komitetu Thomas Bach tłumaczył, że na świecie trwa kilkadziesiąt różnych konfliktów zbrojnych, a rolą MKOl-u nie jest ocena tychże i wyciąganie konsekwencji wobec sportowców, reprezentujących skonfliktowane państwa³⁶. W szeroko zakrojonej kampanii dyplomatycznej Ukraina budowała koalicję państw grożących bojkotem igrzysk, w przypadku braku wykluczenia Rosji z udziału w igrzyskach. W szczytowym momencie koalicja liczyła ponad 30 państw – w tym Polskę, Francję i Wielką Brytanię. Nie jest jednak jasne, czy państwa te faktycznie były gotowe do bojkotu czy też jako formę nacisku na MKOl wykorzystywały jedynie groźbę bojkotu, będącego osobnym narzędziem wpływu.

Sprzyjający sprawie ukraińskiej wskazywali, że sankcje w sporcie mogą być jedną z form nacisku na władze Rosji i pozbawiają Rosję jej tradycyjnego kanału wybielania i wzmacniania swojej mocarstwowej reputacji (przejawiającej się w sporcie chociażby wysokimi miejscami w tabelach medalowych igrzysk). Przeciwnikom karania rosyjskich

³⁶ T. Bach, *Give peace a chance*, <https://www.olympics.com/ioc/news/-give-peace-a-chance>.

sportowców³⁷ jako „ofiarom polityki ich własnego państwa” przeciwstawiali argument, że ukraińscy sportowcy także są *en masse* ofiarami wojny. Argument ten nadal pozostaje w mocy – w kwietniu 2025 roku ukraińskie ministerstwo spraw zagranicznych podało, że w wyniku działań rosyjskiej armii zginęło ponad 590 ukraińskich sportowców. Zniszczeniu bądź uszkodzeniu uległo ponad 700 obiektów – w tym 17 będących bazami treningowymi ukraińskich olimpijczyków, paralimpijczyków oraz uczestników igrzysk głuchych.

Ostatecznie w grudniu 2023 roku MKOl zdecydował, że na igrzyskach zabraknie Rosji jako państwa-uczestnika³⁸. Przygotowano za to program weryfikacji rosyjskich sportowców, którzy mieli wystartować w Paryżu w tzw. statusie neutralnym. Miał on przysługiwać zawodnikom bez powiązań z klubami wojskowymi lub podległymi innym służbom państwowym, którzy nie popierają prowadzonych przez Rosję działań wojennych³⁹. Całkowity zakaz startów objął rosyjskie drużyny. Każdy przypadek indywidualnych startów był weryfikowany przez federacje sportowe i komisję MKOl. Polityczne i sportowe władze Ukrainy uznały te zasady za niewystarczające i skrytykowały MKOl za umożliwienie jakimkolwiek rosyjskim sportowcom udziału w igrzyskach. Zwłaszcza że w toku śledztw dziennikarskich i weryfikacji poszczególnych rosyjskich i białoruskich zawodników m.in. przez Global Rights Compliance okazało się, że nawet 2/3 dopuszczonych do startu w igrzyskach Rosjan i 1/3 Białorusinów nie spełnia kryteriów

³⁷ Przeciwniczką nakładania sankcji na Rosję jest m.in. Specjalna Sprawozdawczyni ONZ w dziedzinie praw kulturalnych Alexandra Xanthaki.

³⁸ *Strict eligibility conditions in place as IOC EB approves Individual Neutral Athletes (AINs) for the Olympic Games Paris 2024*, <https://www.olympics.com/ioc/news/strict-eligibility-conditions-in-place-as-ioc-eb-approves-individual-neutral-athletes-ains-for-the-olympic-games-paris-2024>.

³⁹ Ibidem.

neutralności⁴⁰. Przykłady naruszeń tychże wymogów podaje też Bartłomiej Banasiewicz. Były to: przynależność do klubów wojskowych (pływak Jewgienij Somow), udział w prowojennych wiecach (gimnastyczka Anżela Bładcewa) czy prowojenna aktywność w social mediach (tenisistka Jelena Wiesnina)⁴¹. Groźba bojkotu imprezy została jednak porzucona. Zaproponowane przez MKOl rozwiązanie nie spodobało się także wielu rosyjskim działaczom. Niektóre rosyjskie federacje sportowe – np. judo – zdecydowały o nieubieganiu się o możliwość startu swoich zawodników, uzasadniając to „upokarzającymi” zasadami tych występów⁴². Finalnie w Paryżu wystartowało 15 rosyjskich sportowców, którzy pod neutralną flagę startowali wspólnie z objętymi podobnymi sankcjami zawodnikami z Białorusi (17 osób)⁴³. Rosjanie zdobyli jeden medal⁴⁴.

Podsumowanie

Sport już w 2014 stał się ważnym elementem wizerunkowej części konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. Rosjanie bardzo szybko próbowali doprowadzić do wcielenia krymskich

⁴⁰ *GRC Experts Call for Pro-War Russian and Belarusian Athletes to be Stripped of Olympic Medals*, <https://globalrightscompliance.org/grc-experts-call-for-pro-war-russian-and-belarusian-athletes-to-be-stripped-of-olympic-medals/>

⁴¹ B. Banasiewicz, „Sportowcy z Rosji i Białorusi na igrzyskach w Paryżu jako Indywidualni Neutralni Atleci”, <https://pids.pl/komentarz/sportowcy-z-rosji-i-bialorusi-na-igrzyskach-w-paryzu-jako-indywidualni-neutralni-atleci/>

⁴² *Russian Olympic chief slams IOC's 'humiliating' neutral-status conditions*, <https://tass.com/sports/1767787>.

⁴³ Dla porównania: na poprzednich igrzyskach w Tokio, wystartowało ponad 330 rosyjskich sportowców. Wywalczyli 71 medali. Wówczas też nie startowali pod flagą Rosji, a jako reprezentacja Rosyjskiego Komitetu Olimpijskiego. Była to kara związana ze wcześniejszym skandalem dopingowym z udziałem rosyjskich sportowców.

⁴⁴ Srebrny medal wywalczyły tenisistki Mirra Andriejewa i Diana Sznajder. Według ekspertów Global Rights Compliance one także nie spełniały kryteriów neutralności.

klubów w swój system ligowy, co miałoby być jednym z dowodów na to, że Krym jest częścią Rosji. Choć ten ruch został początkowo zablokowany przez UEFA, Ukrainie nie udało się odzyskać kontroli nad drużynami z Półwyspu, a w 2023 roku niektóre z nich finalnie rozpoczęły grę w rosyjskich rozgrywkach. Rola sportu w konflikcie między oboma państwami wzrosła po lutym 2022 roku, gdy Ukraina zaangażowała do wizerunkowej i psychologicznej walki z najeźdźcą niemal każdą sferę życia. Sport okazał się szczególnie atrakcyjnym polem działania z uwagi na zainteresowanie nim międzynarodowej opinii publicznej i możliwość pozyskiwania sympatii dla Ukrainy przez jej utytułowanych i rozpoznawalnych sportowców. Liczna grupa z nich wykorzystywała zainteresowanie mediów, by faktycznie przedstawiać ukraiński punkt widzenia na wojnę z Rosją i tym samym przeciwstawiać się propagandowej narracji rosyjskiej. W swoje działania Ukrainie udało się zaangażować się także inne państwa: te, które otworzyły swoje stadiony i bazy treningowe dla ukraińskich zawodników i klubów oraz te wywierające na międzynarodowe organizacje sportowe presję ws. sankcji na rosyjskich sportowców. W wykorzystanie sportu do celów wizerunkowych i informacyjnych zaangażowany został aparat państwowy, czego dowodem były dotyczące startów ukraińskich sportowców rozporządzenia i komunikaty na poziomie rządowym i prezydenckim. Dyplomacja sportowa Ukrainy w omawianych latach ewoluowała od reakcji na kryzys do spójnego systemu komunikacji międzynarodowej. Sport okazał się przestrzenią, w której można jednocześnie manifestować suwerenność, wzmacniać tożsamość i budować wsparcie dla państwa dotkniętego wojną.

Bibliografia

- Bach T., *Give peace a chance*, International Olympic Committee, <https://www.olympics.com/ioc/news/-give-peace-a-chance>.
- Banasiak M., *Usyk, Real Madryt i papierowe F-16. Ukraiński sport na wojnie z Rosją*, <https://xyz.pl/usk-real-madryt-i-papierowe-f-16-ukraiński-sport-na-wojnie-z-rosja/>.
- Banasiak M., *Ukraiński futbol w czasie wojny*, <https://raportostaniewiata.pl/raportalia/ukraiński-futbol-w-czasie-wojny/>.
- Banasiak M., *Jak Putin rozbił ukraińską piłkę. „Futbol stał się zakładnikiem rosyjskiej polityki”*, <https://sport.wprost.pl/pilka-nozna/10636447/wojna-na-ukrainie-jak-putin-rozbił-ukraińska-pilke.html>.
- Banasiak M., *Liga Putina. Piłkarze na Krymie grają mimo wojny*, <https://www.forbes.pl/life/liga-putina-pilkarze-na-krymie-gra-ja-mimo-wojny/jcp9ymz>.
- Banasiak M., *„Piłka nożna pomaga nam nie postradać zmysłów”. Ukraińscy piłkarze grają, a kibice giną w okopach*, https://new.org.pl/5230,kibice_gina_w_okopach.html.
- Banasiewicz B., *Jak Rosja testuje Zachód? Dwa lata od wybuchu wojny*, <https://futbolowarebelia.com/2024/02/24/jak-rosja-testuje-zaczod-dwa-lata-od-wybuchu-wojny-felieton-bartka-banasiewicz/>.
- Banasiewicz B., *Jak Rosjanie stworzyli ligę dla klubów z okupowanych terytoriów Ukrainy*, <https://futbolowarebelia.com/2024/03/30/12293/>.
- Banasiewicz B., *Propaganda rosyjska w sporcie – przypadek krymskich zespołów piłkarskich*, <https://ipw.com.pl/propaganda-rosyjska-w-sporcie/>.
- Banasiewicz B., *Rosyjska propaganda w sporcie na okupowanych terytoriach Ukrainy*, <https://pids.pl/komentarz/rosyjska-propaganda-w-sporcie-na-okupowanych-terytoriach-ukrainy/>.
- Banasiewicz B., *Sportowcy z Rosji i Białorusi na igrzyskach w Paryżu jako Indywidualni Neutralni Atleci*, <https://pids.pl/komentarz/sportowcy-z-rosji-i-bialorusi-na-igrzyskach-w-paryżu-jako-indywidualni-neutralni-atleci/>.
- Denisova K., *Ukraine to boycott World Judo Championships over Belarus's participation under national flag*, Kyiv Independent, <https://kyivindependent.com/ukraine-to-boycott-world-judo-championships-after-belarus-allowed-to-compete-under-national-flag>.
- Ganguly S., *Svitolina on mission to unite tennis world to stand with Ukraine*, Reuters, <https://www.reuters.com/lifestyle/sports/svitolina-mission-unite-tennis-world-stand-with-ukraine-2022-03-02/>.
- GRC Experts Call for Pro-War Russian and Belarusian Athletes to be Stripped of Olympic Medals, <https://globalrightscompliance.org/grc-experts-call-for-pro-war-russian-and-belarusian-athletes-to-be-stripped-of-olympic-medals/>.
- Hrudka O., *Ukrainian tennis player disappointed by crowd's boos for not shaking hands with Belarusian player*, Euromaidan Press,

- <https://euromaidanpress.com/2023/05/29/ukrainian-tennis-player-disappointed-by-crowds-boos-for-not-shaking-hands-with-belarusian-player>.
- Legia vs Dynamo, Full information on the charity match*, FC Dynamo, <https://fcdynamo.com/en/news/povna-informaciya-shhodo-blagodiinogo-matcu-legiya-dinamo>.
- Pitch In For Ukraine, FC Shakhtar and UNITED24 humanitarian project*, https://shakhtar.com/en/news/2022/august/7_news/7_pitch-in-for-ukraine.
- Russian Olympic chief slams IOC's 'humiliating' neutral-status conditions*, TASS, <https://tass.com/sports/1767787>.
- Struck J., *Wing-Wing Decision: How Ukrainians use Flash Mobs to Get Fighter Jets*, Kyiv Post, <https://www.kyivpost.com/opinion/14883>.
- The stadium of Desna still stands, The first stand is gone, the second is in an emergency state*, Dynamo Kyiv, <https://dynamo.kiev.ua/en/news/702575-the-stadium-ofdesna-still-stands-the-first-stand-is-gone-the-second-is-in-an-emergency-state-director-of-sdyushor-desna>.
- Six months later, football league returns to war-torn Ukraine*, Euronews, <https://www.euronews.com/2022/08/22/six-months-later-football-league-returns-to-war-torn-ukraine>.
- Strict eligibility conditions in place as IOC EB approves Individual Neutral Athletes (AINs) for the Olympic Games Paris 2024*, International Olympic Committee, <https://www.olympics.com/ioc/news/strict-eligibility-conditions-in-place-as-ioc-eb-approves-individual-neutral-athletes-ains-for-the-olympic-games-paris-2024>.
- The UPL General Meeting was held*, Ukrainian Premier League, <https://upl.ua/en/news/view/6244>.
- United24 & FC Shakhtar, Heroic game*, Shakhtar Donetsk, https://shakhtar.com/en/news/2022/october/12_news/12_shakhtar_real.

Rosyjska instrumentalizacja sportu na okupowanych terytoriach Ukrainy

Bartłomiej Banasiewicz
(POLSKI INSTYTUT DYPLMACJI SPORTOWEJ)

Wstęp

Prezydent Rosji Władimir Putin podczas wystąpienia na Monachijskiej Konferencji Bezpieczeństwa w 2007 roku otwarcie odrzucił panujący jednobiegunowy porządek światowy oparty na prymacie Stanów Zjednoczonych i związaną z nim architekturę bezpieczeństwa w Europie¹. Wówczas w zachodnich kręgach politycznych nie tak oczywiste było, że celem działań Rosji w kolejnych latach będzie odbudowa pozycji mocarstwowej i bardziej asertywna postawa względem euroatlantyckich platform integracyjnych. Przejawem takiej polityki było siłowe zajęcie terytoriów Gruzji (Abchazji i Osetii Południowej) w 2008 roku, gdy premierem tego państwa był charakteryzujący

¹ Wystąpienie Władimira Putina na konferencji w Monachium w sprawie polityki bezpieczeństwa, 10 lutego 2007 roku, https://poland.mid.ru/pl/press-centre/news/wyst_pienie_vladimira_putina_na_konferencji_w_monachium_w_sprawie_polityki_bezpiecze_stwa_10_lutego_/ [28.11.25].

się prozachodnią orientacją premier Michaił Saakaszwili, a następnie w 2014 roku Ukrainy, w reakcji na proeuropejski zwrot społeczeństwa ukraińskiego, jaki dokonał się w efekcie rewolucji Euromajdanu i obalenia gwarantującego Rosji względną kontrolę nad polityką Ukrainy rządów Wiktora Janukowycza.

Rosja, aby nie pozwolić na umocnienie się suwerennego charakteru polityki wewnętrznej i zagranicznej Ukrainy, najpierw doprowadziła w roku 2014 do aneksji Krymu, a potem z użyciem prorosyjskich separatystów i regularnych sił zbrojnych destabilizacji części obwodu donieckiego i ługańskiego, łamiąc tym samym postanowienia Memorandum Budapesztańskiego, w którym zobligowała się do poszanowania niezależności terytorialnej Ukrainy². W obliczu niemożliwości całkowitego podporządkowania sobie Ukrainy i faska polityki prowadzonej względem tego państwa w latach 2014–2022 Rosja 24 lutego 2022 roku rozpoczęła wielkoskalową inwazję, która umożliwiła jej przejście kolejnych terenów, w tym części obwodu sumskiego, charkowskiego, dniepropietrowskiego, zaporoskiego i chersońskiego³.

Aktualna i potencjalna wizja polityki Rosji wobec Ukrainy została przedstawiona w eseju W. Putina *O historycznej jedności Rosjan i Ukraińców* opublikowanym w lipcu 2021 roku. Prezydent Rosji w zmanipulowany sposób przedstawia w nim „nierozzerwalne więzi” historyczne, duchowe i kulturowe, które w jego mniemaniu łączą oba narody⁴.

² A. Kleczkowska, *Memorandum Budapesztańskie – umowa międzynarodowa czy niewiążące porozumienie?*, „Władza sądenia”, 2021, nr 20, s. 146–152.

³ J. Bornio, *Bezpieczeństwo Narodowe Polski w kontekście kryzysu ukraińskiego. Wymiar polityczno-militarny*, Warszawa 2019, s. 213–214.

⁴ Takie podejście jest zresztą zbieżne z rosyjską historiografią i powszechne wśród rosyjskiego społeczeństwa. Opiera się na fundamentalnej dla rosyjskiej narracji historycznej koncepcji Trójjedynego narodu ruskiego. Więcej w: R. Ra-

Analizując ten tekst, można zauważyć, że W. Putin odrzuca odrębność Ukraińców od Rosjan. Stara się tym samym odebrać im prawo do samostanowienia i prowadzenia niezależnej od Rosji polityki⁵. Narracja zastosowana w eseju ma przełożenie na rzeczywiste działania polityczne, w tym na okupowanych terytoriach Ukrainy. Władze rosyjskie i prorosyjskie na okupowanych obszarach poprzez użycie pozamilitarnych zasobów siły czynią starania, aby zaprezentować pozostałym na tych terenach obywatelom Ukrainy, iż w istocie są oni częścią narodu rosyjskiego. Dzieje się tak również poprzez umiejętną instrumentalizację sportu. Pozornie neutralny charakter sportu sprawia, że wielu mieszkańców nie zdaje sobie sprawy, że również w ten sposób mogą stawać się ofiarami rosyjskiej propagandy.

W niniejszym rozdziale ukazuję, jakie działania w ciągu ostatnich jedenastu lat podjęła Rosja w wymiarze sportowym na okupowanych terytoriach Ukrainy. W tekście analizuję wybrane przykłady najważniejszych rosyjskich działań w tym okresie, a także przedstawiam dynamikę zmian jakościowych, które nastąpiły w omawianym zakresie po 24 lutego 2022 roku.

Krym - uśpiony separatyzm, aneksja i pełnoskalowa wojna

Krym stał się częścią Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej (USSR) w 1954 roku. Wcześniej, w efekcie rosyjskiej ekspansji, procesów migracyjnych, w tym również przymusowych przesiedleń, od końca XIX wieku aż

dzik, *Rosyjski imperializm wspólnotowy. Trójjedyny naród ruski w badaniach socjologicznych*, Lublin 2016.

⁵ K. Szymańska, *Ukraina w narracjach Władimira Putina – studium dekonstrukcyjne*, „Sprawy Międzynarodowe” 2023, nr 77(2), s. 52–54.

do upadku Związku Radzieckiego był to region etnicznie zdominowany przez Rosjan. Według spisu powszechnego z 1989 roku na blisko 2,5 mln mieszkańców półwyspu aż 1,7 mln osób wskazało tę narodowość⁶. Pomimo tego faktu 1 grudnia 1991 roku większość mieszkańców Autonomicznej Republiki Krymu i Miasta Sewastopola opowiedziało się za niepodległością Ukrainy. Należy jednak wskazać, że wyniki referendum w tych obwodach były znacznie niższe od rezultatu ogólnego, który wyniósł 92%. Zwolennicy niepodległości Ukrainy stanowili na Krymie i w Sewastopolu kolejno 54% i 57%. „Uśpiony separatyzm krymski”, który przejawiał się m.in. kolejnym referendum z 1994 roku, dotyczącym zwiększenia autonomii regionu oraz słabość Państwa Ukraińskiego, stały się czynnikami umożliwiającymi Federacji Rosyjskiej zajęcie, a następnie nielegalną aneksję półwyspu w 2014 roku. Prorosyjskie sentymenty były obecne także w regionie Donbasu⁷, który podobnie jak Krym i inne części rosyjskiego imperium był poddany sterowanym odgórnie procesom migracyjnym. Choć w warunkach polityczno-społecznych Ukrainy język ojczysty nie determinuje przynależności i tożsamości narodowej, to według spisu powszechnego z 2001 roku 69% mieszkańców obwodu ługańskiego i 75% mieszkańców obwodu donieckiego deklarowało język rosyjski jako ojczysty. Fakt ten znacząco ułatwiał Rosji penetrowanie tkanki społecznej regionu w wymiarze tożsamościowym⁸.

⁶ W. Łysek, *Aneksja Krymu z perspektywy dekady. Wnioski dla zagrożonych rosyjską agresją*, „Wschodnioznawstwo” 2024, nr 18, s. 130.

⁷ M. Studenna-Skrucka, *Ukraiński Donbas. Oblicza tożsamości regionalnej*, Poznań 2014.

⁸ P. Pietnoczka, *Sytuacja językowa na Ukrainie w świetle powszechnego spisu ludności oraz badań socjologicznych*. „Sprawy Narodowościowe” 2018, s. 4.

Rosja czyniła to m.in. przy pomocy sympatyzujących z nią polityków (m.in. z Partii Regionów) i lokalnych oligarchów, działalności Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego czy instrumentalizowania środków masowego przekazu przez wiele lat, kierując do mieszkańców regionów propagandowe komunikaty i podsycając regionalny separatyzm⁹. Po odsunięciu od władzy prezydenta Wiktora Janukowycza (który w wyborach prezydenckich cieszył się w tych dwóch obwodach ok. 90% poparciem¹⁰) w Donbasie doszło do szeregu demonstracji, w znaczącej części inspirowanych w różny sposób przez rosyjskie służby. W efekcie obalenia W. Janukowycza i inspirowanych z Rosji działań separatystycznych Ukraina utraciła kontrolę nad znaczną częścią tych obwodów, w tym także nad największymi miastami – Ługańskiem i Donieckiem¹¹.

Co zaznaczono wyżej, w efekcie wielkoskalowej ofensywy zapoczątkowanej 24 lutego 2022 roku Rosja jedynie powiększyła zakres kontroli nad okupowanymi obszarami Ukrainy. W momencie publikacji tego opracowania (grudzień 2025) na większości omawianego obszaru został zainstalowany lojalny wobec Rosji aparat administracyjny, a działania zmierzające ku rusyfikacji nasilają się. Mają one miejsce w różnych wymiarach – głównie w kulturze czy edukacji, ale także w przestrzeni sportowej. Ze względu na długotrwałą i relatywnie „stabilną” okupację najwięcej z nich ma miejsce na Krymie.

⁹ D. Kazanski, M. Worotyncewa, *Jak Ukraina traciła Donbas*, Kraków 2024.

¹⁰ ПРОТОКОЛ Центральної виборчої комісії про підсумки повторного голосування в межах закордонного виборчого округу, https://cvk.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/protokol_zvo_07022010.pdf [28.11.2025].

¹¹ J. Bornio, *Bezpieczeństwo narodowe Polski w kontekście kryzysu ukraińskiego. Wymiar polityczno-militarny*, Warszawa 2019, s. 213–214.

Działania w sferze piłki nożnej

Najbardziej eksponowane działania z zakresu instrumentalizacji sportu na okupowanym Krymie obejmowały aktywność tamtejszych klubów piłkarskich. Tuż po aneksji trzy z nich (KCzF Sewastopol, TSK Symferopol oraz Żemczużyna Jałta)¹², występujące w ukraińskich ligach, zostały przyłączone do rosyjskich rozgrywek, jednak z czasem pod groźbą sankcji (np. wykluczenia z europejskich pucharów), która miałaby zostać nałożona przez Europejską Federację Piłkarską (UEFA) na Rosyjską Federację Piłkarską, kluby przestały grać w tamtejszych ligach. Sytuacja przez wiele miesięcy pozostawała bez prawnego i organizacyjnego rozstrzygnięcia. Decyzją UEFA w czerwcu 2015 organizacja podjęła decyzję o utworzeniu Krymskiej Premier Ligi, która wystartowała dwa miesiące później. Według przedstawicieli UEFA decyzja o powstaniu tych rozgrywek wynikała z prób ratowania piłki nożnej na tym spornym terytorium. Liga została utworzona według rosyjskiej propozycji, bez zajęcia jasnego stanowiska wobec jej utworzenia ze strony Ukrainy¹³. Do dziś występują w niej kluby z Półwyspu, które jednak nie mają szans na osiągnięcie statusu profesjonalnego czy grę w europejskich pucharach¹⁴. Z tego powodu działania Rosji w futbolu na tym terenie przez wiele lat były ograniczone. Nawet jeśli mogliśmy zauważyć przejawy propagandy, to nie były to działania zazwyczaj bezpośrednio inspirowane przez centralne władze, ale przez mianowanych przez nie lokalnych polityków. Na meczach

¹² W rosyjskich rozgrywkach część z nich występowała pod zmienionymi nazwami. Wcześniej były to grające w najwyższej ukraińskiej lidze PFK Sewastopol i Tawrija Symferopol, a także w niższych ligach Żemczużyna Jałta.

¹³ E. Giulianielli, *A Crimean league? Football caught up in annexation struggle*, <https://web.archive.org/web/20160601054033/http://www.theguardian.com/world/2015/mar/20/crimean-football-battle-annexation>, [5.12.2025].

¹⁴ Sprzeciwiła się temu strona ukraińska, która uznała, iż w ten sposób zostanie podważony status Krymu jako terytorium przynależącego do Ukrainy.

pojawiał się m.in. gubernator Sewastopola Michaił Razwożajew, a przedstawiciele klubu Rubin Jałta byli zapraszani wielokrotnie na sesję rady miasta.

Po rozpoczęciu wielkoskalowej inwazji w 2022 roku w rosyjskiej przestrzeni medialnej coraz częściej artykułowano stanowisko, aby przyłączyć zespoły z Krymu do rosyjskich struktur ligowych¹⁵. Oficjalne starania o to kilka klubów rozpoczęło w listopadzie 2022 roku, a decyzję o ich przyjęciu na trzeci poziom rozgrywkowy w Rosji podjęły władze rosyjskich niższych lig, czyli FNL (ros. Футбольная национальная лига – ФНЛ) za przyzwoleniem Rosyjskiej Federacji Piłkarskiej w czerwcu 2023 roku. Ostatecznie licencję otrzymały dwie drużyny – Rubin Jałta i FK Sewastopol. Aby mogły one grać w tychże rozgrywkach, władze FNL przeprowadziły reformę systemu ligowego. Dzięki temu, że występują w rozgrywkach półamatorskich, Rosja nie łamie postanowień decyzji UEFA z 2015 roku o zakazie gry klubów z Krymu w tym państwie, które dotyczyły rozgrywek na poziomie w pełni profesjonalnym¹⁶.

Już w 2014 roku został utworzony piłkarski związek Ługańskiej Republiki Ludowej, a w 2015 roku taki sam związek stworzyła Doniecka Republika Ludowa. Reprezentacje tych regionów były przez kilka lat członkami CONIFA, czyli Konfederacji Niezależnych Związków Piłkarskich¹⁷. Organizacja ta zrzesza reprezentacje nieuznawanych regionów, co ma wskazywać m.in. na ich odrębność kulturową czy też polityczną. Organizowała także nieoficjalne mistrzostwa

¹⁵ Н.Шмытов, *Три крымских клуба могут заявиться в РПЛ. Что за команды, когда это произойдет и чем это грозит?*, <https://www.sovsport.ru/football/articles/2:1043283?ysclid=mijacioox5268547897> [25.11.2025].

¹⁶ B. Banasiewicz, *Propaganda rosyjska w sporcie – przypadek krymskich zespołów piłkarskich*, <https://ipw.com.pl/propaganda-rosyjska-w-sporcie/>, [15.11.2025].

¹⁷ About CONIFA, <https://www.conifa.org/en/about/> [6.12.2025].

świata w piłce nożnej dla państw nieuznawanych. Mimo posiadania własnej federacji piłkarskiej do CONIFA nie należał natomiast Krymski Związek Piłki Nożnej¹⁸.

Ministerstwo Sportu Federacji Rosyjskiej we współpracy z Rosyjską Federacją Piłkarską utworzyło także ligę „Wspólnota Narodów”, w których występują jedynie kluby z okupowanych terenów ukraińskich: ługańskiego, donieckiego, chersońskiego i Półwyspu Krymskiego. Oficjalnie uruchomienie ligi zostało ogłoszone przez wicepremiera Rosji Dmitrija Czernyszenkę 19 października 2023 roku podczas szczytu „Rosja – potęga sportowa”¹⁹, choć pierwsze zapowiedzi pojawiły się już rok wcześniej²⁰. Według wicepremiera Federacji Rosyjskiej rozgrywki mają służyć zjednoczeniu tych terenów z Rosją.

W dwóch pierwszych edycjach tego turnieju nie znalazł się żaden zespół z obwodu zaporoskiego. Grały natomiast takie kluby, jak m.in. rosyjski Szachtar Donieck czy Zoria Ługańsk,²¹ ale także drużyna Floty Czarnomorskiej. Mistrz tych rozgrywek na koniec sezonu otrzymywał specjalny puchar, którego symbolika odnosiła się do przynależności pięciu okupowanych obwodów do Rosji²². Liga została

¹⁸ M. Rajkiewicz, *UEFA i przyszłość donieckiego oraz ługańskiego futbolu*, <https://trimarium.pl/projekt/uefa-i-przyszlosc-donieckiego-oraz-luganskiego-futbolu/> [6.12.2025].

¹⁹ To organizowane od wielu lat spotkanie przedstawicieli wszystkich federacji sportowych w Rosji, w którym uczestniczy także prezydent Władimir Putin. *Чернышенко рассказал о создании футбольной лиги «Согружество» для клубов из новых субъектов России*, https://matchtv.ru/football/matchtvnews_N1965070_Chernyshenko_rasskazal_o_sozdanii_futbolnoj_ligi_Sodruzhestvo_dla_klubov_iz_novyh_subjektov_Rossii?ysclid=mif47f8k5v279304380 [25.11.2025].

²⁰ *Чернышенко рассказал о создании футбольной лиги «Согружество» для клубов из новых субъектов России*, https://matchtv.ru/football/matchtvnews_N1965070_Chernyshenko_rasskazal_o_sozdanii_futbolnoj_ligi_Sodruzhestvo_dla_klubov_iz_novyh_subjektov_Rossii?ysclid=mif47f8k5v279304380 [25.11.2025].

²¹ Są to kluby ukraińskie, na co dzień występujące w tamtejszych rozgrywkach. Rosjanie, wspierając powstanie własnych odpowiedników Szachtara i Zorii, starają się wymazać ich ukraińską tożsamość.

²² Trofeum jest ozdobione sześcioma piłkami, które symbolizują liczbę regionów ponownie „zjednoczonych” z Federacją Rosyjską – obwody doniecki, ługański, chersoński i zaporoski, Krym oraz miasto Sewastopol.

stworzona na bazie doświadczeń z rozgrywek młodzieżowych, które miały bardzo zbliżoną formułę. Na spotkaniach widoczna była ponadto nadmiernie wyeksponowana rosyjska symbolika – m.in. w postaci państwowej flagi²³.

Rosjanie inwestują także w rozwój futbolu juniorskiego na Krymie. Powstał m.in. profesjonalny kompleks boisk w Ewpatorii, a na Krymie kilka obozów miała także młodzieżowa kadra Rosji. Wsparcie z Ministerstwa Sportu otrzymują także znajdujące się na Krymie szkoły piłkarskie²⁴.

Integracja lokalnych federacji z systemem rosyjskim

Na ukraińskich terenach okupowanych przez Rosję od 2014 roku lokalne federacje sportowe rozpoczęły działalność już po kilku miesiącach. Zdecydowana większość z nich powstała na Krymie, który w tych kwestiach jest w zadowalającym władze stopniu zintegrowany z resztą struktur krajowych. Ministerstwo Sportu Federacji Rosyjskiej już w 2022 roku dążyło do dalszej integracji reszty okupowanych regionów. Działania te spotkały się z aprobatą części rosyjskich polityków. Siergiej Mironow, przewodniczący partii Sprawiedliwa Rosja, stwierdził, że bez włączenia Noworosji do struktur państwowego sportu te obwody będą traktowane jako regiony drugiej kategorii²⁵.

²³ Nadmierną symbolikę można zauważyć m.in. na tym nagraniu z meczu otwarcia ligi „Wspólnota Narodów”, Wpis na portalu X, <https://x.com/babanasiewicz/status/1774071791578726592?s=20> [5.12.2025].

²⁴ Аксёнов: в Академии футбола Крыма создана система отбора и подготовки, которая позволяет максимально раскрыть потенциал каждого воспитанника, <https://gazetacrimea.ru/news/aks-nov-v-akademii-futbola-kryma-sozdana-sistema-otbora-i-podgotovki-kotoraya-razvivaet-maksimalno-/?ysclid=miw7640ka1308979580> [6.12.2025].

²⁵ А. Пермяков, Миронов высказался об интеграции новых территорий в чемпионаты России по футболу, <https://zeir.ru/mironov-vyskazalsya-ob-integratsii-novyh-territoriy-v-chempionaty-rossii-po-futbolu> [6.12.2025].

Duma Państwowa w maju 2023 roku przyjęła natomiast dokument potwierdzający przyjęcie zajętych regionów do rosyjskich struktur sportowych²⁶. Wówczas pojawiły się postulaty, aby tereny zajęte w wyniku „specjalnej operacji wojskowej” również mogły zacząć tworzyć własne, regionalne federacje. Duża część z nich w ciągu kilku miesięcy została zintegrowana z systemem rosyjskim, a sportowcy do nich przynależący rozpoczęli starty w ogólnokrajowych zawodach²⁷.

5 października 2023 roku Rosyjski Komitet Olimpijski oficjalnie włączył regionalne federacje sportowe z obwodów donieckiego, ługańskiego, chersońskiego i zaporoskiego w swoje struktury. Dla wielu obserwatorów była to zaskakująca decyzja, jednak ówczesny przewodniczący tejże organizacji Stanisław Pozdniakow stwierdzał, że zgodnie z konstytucją Federacji Rosyjskiej, która uznaje okupowane tereny jako integralną część federacji, było to naturalne działanie²⁸. Taka decyzja miała oznaczać, że przy wycofaniu większości nałożonych przez międzynarodowe organizacje sankcji sportowcy z tych obwodów mogliby startować jako reprezentanci Rosji m.in. na igrzyskach olimpijskich. Rosja czyniła takie działania głównie ze względu na fakt, że w danym momencie nie mogła być już ukarana w większym stopniu. Rosjanie byli więc w zupełnie innej sytuacji niż podczas aneksji Krymu, która

²⁶ Поддержан проект об интеграции новых регионов в национальную систему функционирования физкультуры и спорта, <http://duma.gov.ru/news/57074/>, [5.12.2025].

²⁷ Госдума рассмотрит законопроект об интеграции новых регионов в систему спорта РФ 17 мая, <https://tass.ru/politika/17751949>, [28.11.2025].

²⁸ Поздняков не видит сложностей после вступления в ОКР олимпийских советов новых регионов, <https://tass.ru/sport/18931135> [25.11.25].

rozpoczęła się zaledwie kilka dni po zakończeniu zimowych igrzysk olimpijskich w Soczi²⁹.

Reakcja ze strony Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego (MKOl-u) była jednak natychmiastowa i jednoznaczna – z powodu włączenia do swoich struktur federacji z okupowanych terenów Ukrainy w ciągu tygodnia zawiesił on Rosyjski Komitet Olimpijski³⁰. Decyzja podjęta przez MKOl została zaskarżona do Trybunału Arbitrażowego ds. Sportu (CAS), który finalnie oddalił rosyjskie zażalenie.

MKOl potępił działalność Rosjan, ale jednakże w późniejszym okresie zgodził się na pewne ustępstwa wobec zawodników z tego państwa. Pod pewnymi warunkami (np. dotyczącymi wsparcia dla wojny lub bycia członkiem służb państwowych) decyzją z grudnia 2023 roku dopuścił kilkunastu sportowców z tego państwa do udziału w igrzyskach olimpijskich w Paryżu. MKOl tłumaczył swoją decyzję m.in. chęcią uniknięcia dyskryminacji zawodników ze względu na ich pochodzenie³¹. Na imprezie wystartowało ostatecznie 16 sportowców, którzy wystartowali jako Indywidualni Neutralni Sportowcy (czyli bez własnych symboli narodowych). W igrzyskach mogła wziąć udział większa liczba zawodników z Rosji, jednak część z nich odmówiła z różnych przyczyn. Wpływ na to mogła mieć presja społeczna – wielu znanych polityków, działaczy czy sportowców krytykowało udział Rosjan bez symboli narodowych na tej imprezie³².

²⁹ M. Kobierecki, *Russia and its international image: from Sochi Olympic Games to annexing Crimea*, "International Studies, Interdisciplinary Political and Cultural Journal" 2016, Vol. 18, No. 2, s. 179–182.

³⁰ МОК временно отстранил Олимпийский комитет России, <https://tass.ru/sport/18994387?ysclid=mijbb779f8320069951> [28.11.2025].

³¹ M.A. Weston, *Olympic Dreams Dashed: Arbitrating Seconds, Grams, Identity, and Time at the Paris Olympic Games*, "Nev. LJ" 2024, No 25, s. 275.

³² Przykładowo Irina Winer, znana trenerka rosyjskich gimnastyczek, powiedziała, że udział w tej imprezie będzie upokarzający dla Rosjan. Ирина Винаер:

Nowa infrastruktura sportowa

Na okupowanych terenach Ukrainy powstaje nowa infrastruktura sportowa, a istniejąca jest remontowana. W 2023 roku wicepremier Rosji Dmitrij Czernyszenko powiedział, że dzięki działaniom Władimira Putina i lojalnych wobec Rosji lokalnych władz odnowione zostały liczne kompleksy sportowe, a w nowoczesny sprzęt wyposażono ponad 200 szkół³³. Niejednokrotnie dotyczyło to obiektów zniszczonych w wyniku działań wojennych.

Czernyszenko stwierdził, że w ciągu 1,5 roku na ww. cele w czterech obwodach (ługańskim, donieckim, zaporoskim i chersońskim) wydano ponad 3,2 miliarda rubli³⁴. Dodał także, że w najbliższych latach planowane jest utworzenie kolejnych obiektów sportowych, z których znaczącą część będą stanowić boiska piłkarskie czy baseny do pływania.

W 2023 roku ówczesny rosyjski minister sportu Oleg Matytsin stwierdził, że do listopada 2023 „ponad 4300 zawodników i trenerów z Ługańskiej Republiki Ludowej i Donieckiej Republiki Ludowej, obwodów chersońskich i zaporoskich brało udział w ogólnokrajowych zawodach w Rosji”. W tych czterech regionach odbyło się w wymienionym okresie 847 wydarzeń sportowych, a drużyny (głównie juniorskie) otrzymały od Ministerstwa Sportu około 3000

«Это будет позор, если мы поедем на Олимпиаду. Я считаю, что это будет очень унижительно для России», <https://www.sports.ru/gymnastics/1115715963-irina-viner-eto-budet-pozor-esli-my-poedem-na-olimpiadu-ya-schitayu-ch.html?ysclid=miwb72j9og832392665> [7.12.2025].

³³ П. Лоцук, Д. Чернышенко: «Для развития спорта в новых регионах России из бюджетных и внебюджетных источников направлено более 3,2 млрд рублей», <https://www.sports.ru/athletics/1115630899-dmitrij-chernyshenko-dlya-razvitiya-sporta-v-novyh-regionax-rossii-nap.html?ysclid=mihzuk8jtv646507589> [27.11.2025].

³⁴ М. Хрущ, *Россия выделила 3,2 млрд рублей на восстановление спортивной инфраструктуры новых регионов*, <https://www.championat.com/football/news-5285316-rossiya-vydela-3-2-mlrd-rublej-na-vosstanovlenie-sportivnoj-infrastruktury-novyh-regionov.html?ysclid=miioslrj1561207426> [28.11.2025].

zestawów sprzętu sportowego³⁵. Powyższe działania mają na celu popularyzację aktywności fizycznej i zdrowego stylu życia, przy okazji wskazując na pozytywne działania władzy. Są też częścią propagandy – w telewizji czy w mediach (głównie na antenie Match TV³⁶) pokazywane to jest jako zainteresowanie władz centralnych mieszkańcami zajętych terenów.

Budżet Ministerstwa Sportu Federacji Rosyjskiej na budowę infrastruktury sportowej na okupowanych terenach Ukrainy wyniósł w 2025 roku ponad 3 miliardy rubli³⁷ (dzięki czemu ma powstać 15 dużych obiektów – głównie basenów i hal sportowych), o czym poinformował minister sportu i jednocześnie przewodniczący Rosyjskiego Komitetu Olimpijskiego Michaił Diegtiariew³⁸. W kwietniu 2025 stwierdził, że w ciągu trzech lat udało się w czterech zajętych obwodach utworzyć 153 szkoły sportowe, w których może być zatrudnionych nawet 2 tysiące osób³⁹. Ponadto według niego w tych obwodach 40 tys. osób zawodowo uprawia sport, co wydaje się być jednak liczbą przesadzoną⁴⁰.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Match TV to rosyjska stacja telewizyjna, która jest finansowana ze środków Gazpromu. Ma ona prawa do transmisji większości wydarzeń sportowych w kraju. Często na jej antenie przedstawiany jest przekaz zgodny z linią polityczną władzy – m.in. poprzez program „Jest temat” emitowany kilka razy w tygodniu.

³⁷ Obecnie jest to około 40 milionów dolarów. Warto jednak zaznaczyć, że kurs rubla się waha, stąd lepiej opierać się głównie na kwotach podanych w rublach rosyjskich.

³⁸ Минспорт потратит более 3 млрд рублей на открытие и восстановление объектов новых регионов, <https://tass.ru/sport/23815271> [27.11.2025].

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Pomimo iż te tereny może zamieszkiwać około 3 milionów osób (według danych rosyjskich), to jest to obszar o małej profesjonalizacji struktur sportowych. Najpewniej Diegtiariewowi chodzi tu o członków klubów sportowych (również wliczając w to juniorów).

Coroczne przekazywanie co najmniej 3 miliardów rubli na cele związane z popularyzacją sportu i sportową aktywizacją społeczeństw wskazują, że władze Federacji Rosyjskiej starają się zadbać o odpowiednią infrastrukturę sportową w czterech zajętych obwodach. Na Krymie natomiast tylko władze lokalne w latach 2015–2023 przeznaczyły na ten cel ponad 15,7 mld rubli⁴¹. Kolejne miliardy Krym otrzymuje z rosyjskiego ministerstwa sportu, dzięki czemu może w satysfakcjonującym stopniu rozwijać miejscową bazę sportową.

W swoich wypowiedziach Diegtiariew zazwyczaj oddzielnie mówi o Krymie i o innych okupowanych terenach Ukrainy. Wynika z tego, że zupełnie inaczej jest postrzegana sytuacja anektowanego w 2014 roku półwyspu, który jest zazwyczaj przedstawiany jako jeden z integralnych terenów Rosji. Reszta zajętych obwodów określana jest natomiast mianem Noworosji, która dopiero będzie ulegała zjednoczeniu z resztą państwa⁴². W podobnym tonie wypowiadał się także jego poprzednik – Oleg Matytsin⁴³.

Jurij Lewitin, doradca Władimira Putina, podczas XXV Międzynarodowego Forum Ekonomicznego w Petersburgu w 2022 roku stwierdził natomiast, że sytuacja sportowców z obwodów donieckiego i ługańskiego była skomplikowana ze względu na ataki Ukrainy na te tereny, co nie miało

⁴¹ *Сколько денег выделяют власти Крыма на развитие спорта?*, <https://ru.informer.com/page/skolko-deneg-vydeljat-vlasti-kryma-na-razvitie-sporta?ysclid=miejzjwth339805760> [28.11.2025].

⁴² Więcej o tym Diegtiariew mówi w tym wywiadzie, *Министр спорта РФ Михаил Дегтярев: ДНР и ЛНР демонстрируют устойчивые показатели по числу спортсменов с разрядами и званиями*, <https://lug-info.ru/comments/ministr-sporta-rf-mihail-degtjarev-dnr-i-lnr-demonstrirujut-ustojchivye/?ysclid=miw7xtabig509810249>, [7.12.2025].

⁴³ *Олег Матыцин анонсировал интеграцию новых регионов в российскую систему спорта*, <https://govoritmoskva.ru/news/334695/>, [8.12.2025].

miejsca na dużą skalę na Krymie⁴⁴. Dmitrij Pirog, członek partii Jedna Rosja, powiedział w 2023 roku, że jego ugrupowanie będzie wspierać integrację nowych terenów w sporcie z resztą państwa. W swojej wypowiedzi kładł nacisk na wsparcie na odbudowę obiektów sportowych w obwodach donieckim i ługańskim, które zostały zniszczone w wyniku działań wojennych⁴⁵. Ich publiczne wystąpienia pokazują, że straty są głównie spowodowane atakami ze strony Ukrainy, która ma w ten sposób być ukazywana jako wróg. Rosja natomiast prezentowana jest jako państwo, które wspiera odbudowę zniszczonych budynków, w tym także obiektów sportowych.

Sportowcy i ich poparcie dla okupacji

Działalność propagandowa na Krymie i na innych okupowanych terytoriach Ukrainy prowadzona jest także przez znanych rosyjskich sportowców. Wśród nich są tacy, którzy po 2014 roku zmienili obywatelstwo z ukraińskiego na rosyjskie. Ich działania są w ramach rosyjskiej propagandy wykorzystywane w wielu wymiarach. Z całą pewnością mają na celu przekonać mieszkańców okupowanych obszarów do akceptacji obecnej sytuacji i uznania nowej rzeczywistości politycznej oraz budować poparcie wobec władz lokalnych i centralnych. Przekaz kierowany jest

⁴⁴ А. Рогулев, Левитин: «Когда в международных федерациях говорят о безопасности для россиян — это лукавство. О судьбе спортсменов Донбасса никто не волновался», https://matchtv.ru/sobytiya/matchtvnews_N1615395_Levitin_Kogda_v_mezhdunarodnyh_federacijah_govorat_o_bezopasnosti_dla_rossijan_eto_lukavstvo_O_sudbe_sportsmenov_Donbassa_nikto_ne_volnovalsa?ysclid=miw7yjdja6v548378371 [7.12.2025].

⁴⁵ Дмитрий Пирог: «Единая Россия» поддержит ускоренную интеграцию новых регионов в российскую систему спорта, <https://er.ru/activity/news/dmitrij-pirog-edinaya-rossiya-podderzhit-uskorennyu-integraciju-novyh-regionov-v-rossijskuyu-sistemu-sporta?ysclid=miwd1mce71161752339>, [7.12.2025].

także do mieszkańców tych obszarów Ukrainy, które Rosja ma ambicje zająć, aby już na tym etapie budować narrację o pozytywnych następstwach „integracji” z Rosją. Wreszcie przekaz kierowany jest do wewnętrznego audytorium w Rosji, aby ukazywać sprawczość aparatu władzy i budować liczne mity, np. dotyczący rzekomej woli ludności Ukrainy do przyłączenia do Rosji. Efekt propagandowy w wymiarze międzynarodowym należy uznać za mocno ograniczony.

Należy wskazać, że sportowcy zmieniający „barwy reprezentacyjne” narażają się jednak na brak możliwości startów w międzynarodowych zawodach. W wielu dyscyplinach sportowych nie mają możliwości startu, a nawet w tych, w których dopuszczono możliwość udziału Rosjan, muszą oni zachować neutralny status – czyli nie mogą przykładowo otwarcie popierać wojny (m.in. poprzez udział w wiecach prowojennych czy wypowiedziach wspierających rosyjską armię zajęcia obwodów ukraińskich)⁴⁶. W ten sposób są *de facto* skazani na możliwości udziału tylko w zawodach krajowych lub w organizowanych przez samą Rosję imprezach międzynarodowych o niskim prestiżu i znaczeniu sportowym⁴⁷. Wielu sportowców straciło m.in. możliwość startu w igrzyskach olimpijskich w Paryżu.

W wyjątkowych przypadkach sympatyzujący z Rosją decydujący się na zmianę sportowego obywatelstwa na rosyjskie sportowcy muszą liczyć się także z sankcjami indywidualnymi. 24 lutego 2025 roku za działalność

⁴⁶ Strona sports.ru w marcu 2025 roku opublikowała listę dyscyplin sportowych, w których Rosjanie nie mogą startować w międzynarodowych zawodach lub mogą rywalizować tylko w statusie neutralnym. Od momentu jej publikacji rosyjscy zawodnicy ponownie mogą startować z własną flagą m.in. w judo, jednak jest to lista będąca najlepszym podsumowaniem 3-letniego zawieszenia Rosjan, *Три года нашего спорта в изоляции. Большой обзор Спорта*", <https://www.sports.ru/football/blogs/3305223.html?ysclid=miuwhns4kv947580605>, [5.12.2025].

⁴⁷ Były to przykładowo organizowane w 2024 roku Igrzyska BRICS.

wobec i na okupowanych terenach Ukrainy Unia Europejska na dwóch z nich nałożyła sankcje. Byli to szachowy mistrz Siergiej Karjakin⁴⁸ i mistrz olimpijski z igrzysk w Tokio, gimnastyk Nikita Nagorny⁴⁹. Jako powody nałożenia na nich sankcji wskazywano wspieranie przez nich działań, które podważają i zagrażają integralności terytorialnej, suwerenności i niepodległości Ukrainy.

Siergiej Karjakin urodził się w Symferopolu na Krymie. Jego pierwsze międzynarodowe występy miały miejsce pod flagą Ukrainy. W 2009 roku, dzięki dekretnowi prezydenta Dmitrija Miedwiediewa, otrzymał rosyjskie obywatelstwo i to w barwach tego państwa zaczął osiągać swoje największe sukcesy⁵⁰. W 2014 roku poparł publicznie aneksję Krymu. Wyraził wówczas zadowolenie, że Krym, na którym się urodził, wraca do „historycznych granic”, czyli do Federacji Rosyjskiej⁵¹. Po pełnoskalowej inwazji na Ukrainę S. Karjakin odwiedzał okupowane tereny Ukrainy, gdzie między innymi grał z żołnierzami w szachy. Wówczas prosił także o wsparcie dla armii rosyjskiej. Było to odnotowywane w mediach i przedstawiane jako oznaka patriotyzmu⁵². Sportowiec od wielu lat nie ukrywa sympatii do prezydenta Rosji, był on jedną z osób, które znalazły się w Komitecie popierającym kandydaturę W. Putina przy okazji wyborów prezydenckich w 2024 roku.

⁴⁸ *Sergey Alexandrovich KARYAKIN*, <https://data.europa.eu/apps/eusanctionstracker/subjects/172871>, [25.11.25].

⁴⁹ *Nikita Vladimirovich NAGORNY*, <https://data.europa.eu/apps/eusanctionstracker/subjects/173177> [25.11.25].

⁵⁰ A. Podleśny, *Polityka sportowa Związku Radzieckiego i Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2019, s. 96–97.

⁵¹ *Крымчанин Сергей Карякин полностью поддержал возвращение полуострова РФ*, <https://www.pravda.ru/news/society/1323828-crimea/> [4.12.2025].

⁵² *Крымчанин Сергей Карякин полностью поддержал возвращение полуострова РФ*, <https://www.pravda.ru/news/society/1323828-crimea/> [7.12.2025].

N. Nagorny to jedna z najważniejszych osób w tzw. JunArmii (właściwie Wszechrosyjskim Narodowym Stowarzyszeniu Patriotycznego i Ruchu Społecznego „Młoda Armia”), czyli zmilitaryzowanej organizacji zrzeszającej rosyjską młodzież⁵³. Elementami ich działalności było czynne uczestnictwo na paradach z okazji Dnia Zwycięstwa i innych ważnych wydarzeniach politycznych, gdzie prezentowali symbole wojskowe i kreowali wizję poparcia dla władzy. W kontekście wojny na Ukrainie przedstawiciele tej organizacji trudnili się „reedukacją” ukraińskich dzieci pozostałych na terytoriach okupowanych. Członkowie organizacji brali także udział w paradzie wojskowej w Mariupolu i pisali listy do rosyjskich żołnierzy. Nagorny, podobnie jak Karjakin, od wielu lat popiera politykę prowadzoną przez Władimira Putina, a także pozostaje w dobrych relacjach z córką byłego szefa MON-u Federacji Rosyjskiej, Ksenią Szojgu⁵⁴. W ten sposób sportowcy, którzy dla wielu Rosjan są idolami, mogą przekonać część osób do prowadzonej przez Kreml polityki.

Na Półwyspie Krymskim w pierwszych latach podejmowano próby organizacji zawodów krajowych i międzynarodowych, w których biorą udział znani zawodnicy. W sierpniu 2015, czyli ponad rok po rosyjskiej aneksji tego terytorium, zorganizowano walkę o pas mistrzowski organizacji WBA, w której walczył urodzony w Doniecku Stanisław Kasztanow. Wydarzenie miało wymiar propagandowy, gdyż zawodnik zaledwie kilka miesięcy wcześniej zdecydował się na zmianę obywatelstwa sportowego z ukraińskiego

⁵³ A. Edwards, *Designing the “Good Russian Patriot”: Indoctrination, Education, and Youth in Russia*, „Russian, Analytical Digest», 309, s. 8–9.

⁵⁴ А. Цаканян, *Кто из российских спортсменов и функционеров попал под санкцию*, <https://www.rbc.ru/sport/25/02/2025/67bc6268a7947f182bda23d?ysclid=miiiximtxb877234121> [27.11.2025].

ma rosyjskie⁵⁵. Pojedynek był relacjonowany w środkach masowego przekazu i miał ukazywać, że jest to teren będący pod pełną kontrolą Rosji.

W 2016 roku w Jałcie planowano przeprowadzić jeden z etapów Grand Prix w skokach do wody, jednak po skardze ze strony Ukraińskiej Federacji Pływackiej World Aquatics zdecydowało o odwołaniu zawodów w tym miejscu⁵⁶. Najbardziej prestiżową imprezą rozgrywaną na Krymie po aneksji w 2014 były mistrzostwa Rosji w kolarstwie szosowym, zorganizowane w Sewastopolu w roku 2016. W następnych latach nie odbywały się tam wydarzenia o zasięgu ogólnokrajowym w najpopularniejszych dyscyplinach sportowych.

Na Krymie organizowanych jest natomiast wiele obozów treningowych – m.in. w łucznictwie, piłce nożnej (młodzieżowe reprezentacje), pływaniu, judo czy kolarstwie. To tu w latach 2016–2019 trenowała Tamara Dronowa, która na igrzyskach olimpijskich w Paryżu startowała w statusie neutralnym, co samo w sobie wzbudziło kontrowersje⁵⁷. Na 2026 rok na Krymie planowana jest natomiast organizacja mistrzostw Rosji w karate – najpewniej w Symferopolu⁵⁸. W wydarzeniu mają wziąć udział także

⁵⁵ A. Podleśny, *Polityka sportowa Związku Radzieckiego...*, s. 96–97.

⁵⁶ Н. Марьянчук, «Гран-при» не пустили в Крым, <https://www.sport-express.ru/diving/reviews/950638/> [7.12.2025].

⁵⁷ Wielu działaczy i sportowców (zwłaszcza z Ukrainy) stwierdziło, że w ten sposób popierała ona aneksję Krymu i nie spełniała warunków neutralności, O. Myasishchev, D. Rayevskiy, 33 “neutral” Russian athletes were admitted to the Olympics in Paris. At least 9 of them go to Crimea, glorify the occupiers and honor Russian generals. Babel investigation, <https://babel.ua/en/texts/108655-33-neutral-russian-athletes-were-admitted-to-the-olympics-in-paris-at-least-9-of-them-go-to-crimea-glorify-the-occupiers-and-honor-russian-generals-babel-investigation> [26.11.2025].

⁵⁸ Чемпионат России по карате в 2026 году пройдёт в Крыму, <https://tass.ru/sport/25166759>, [25.11.25].

sportowcy reprezentujący na co dzień barwy klubów z okupowanych terenów Ukrainy.

Podsumowanie

Celem Rosji w kilkuletniej perspektywie jest w jak największym stopniu zintegrować okupowane tereny Ukrainy z resztą federacji. Aby osiągnąć swój cel, władze Rosji prowadzą działalność w wielu wymiarach także za pomocą sportu. Ze względu na najwyższy stopień integracji z Rosją i relatywną stabilność obszaru najwięcej działań w tym zakresie jest podejmowanych na Krymie. Władze, a także tamtejsi działacze sportowi w publicznych wypowiedziach zazwyczaj oddzielnie mówią o Krymie, a oddzielnie o okupowanych pozostałych częściach czterech obwodów Ukrainy. Jak wskazano w tekście, ma to podkreślać poziom integracji danych regionów z rosyjskim sportem, a także pokazywać odmiennność problemów napotkanych na przestrzeni lat.

Zainteresowanie sportem w zajętych częściach obwodów donieckiego, ługańskiego, zaporoskiego, chersońskiego, a także na Krymie ze strony Ministerstwa Sportu Federacji Rosyjskiej, a także polityków z władz centralnych jest spore. W ostatnich trzech latach o rozwoju sportu w okupowanych terenach Ukrainy z Władimirem Putinem rozmawiali m.in. wspomniani w rozdziale Diegtiariew, Czernyszenko czy Pozdniakow – czyli ważni rosyjscy politycy⁵⁹. To pokazuje, iż jest to temat będący w obrębie zainteresowań prezydenta Rosji. Po części działania przez nich prowadzone możemy porównać do tych, które są

⁵⁹ Д. Абдуллин, *Спорт на новых территориях России — водное поло* Источник, <https://realnoevremya.ru/articles/266431-vladimir-putin-ozabotilsya-sostoyaniem-sporta-na-novyh-territoriyah-rossii> [26.11.2025].

podejmowane w obrębie kultury. Za pomocą takich narzędzi jak piłka nożna, kino czy szeroko pojęta sztuka Rosjanie chcą zbudować swoją atrakcyjność wobec mieszkańców tych terenów, a także pokazać Ukraińcom zamieszkującym te obwody, że tak naprawdę są częścią narodu rosyjskiego. Dmitrij Czernyszenko, wicepremier Federacji Rosyjskiej, w wielu wypowiedziach określił, że działania władzy zmierzają przede wszystkim do integracji tych terenów z resztą państwa także poprzez sport.

Włączenie lokalnych federacji w struktury Rosyjskiego Komitetu Olimpijskiego pokazuje także, że w obecnej chwili władze są gotowe na pogodzenie się z sankcjami międzynarodowymi w wymiarze sportowym. Dużo bardziej istotny jest efekt propagandowy, jaki władze Rosji chcą osiągnąć ukazując, że dla nich okupowane obwody stanowią jedną ze składowych części Federacji Rosyjskiej. Według rozporządzenia prezydenta Putina z 2024 roku obwody ługański, doniecki, zaporoski i chersoński mają zostać w pełni „zintegrowane” w kwestii kultury z resztą państwa w okolicach 2030 roku⁶⁰. Ze względu na podobny charakter wymiaru sportowego rok ten może wyznaczać także cezurę czasową dla jego „integracji” z Rosją.

Bibliografia

Абдуллин Д., *Спорт на новых территориях России — водное поло*
Источник, : <https://realnoevremya.ru/articles/266431-vladimir-putin-ozabotilsya-sostoyaniem-sporta-na-novyh-territoriyah-rossii>. [26.11.2025].

Аксёнов: в Академии футбола Крыма создана система отбора и подготовки, которая позволяет максимально раскрыть

⁶⁰ Распоряжение Правительства Российской Федерации от 11 сентября 2024 г. № 2501-р О Стратегии государственной культурной политики на период до 2030 г., <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/410284259/?ysclid=m9y1qx9p8394407492> [27.11.2025].

- потенциал каждого воспитанника, <https://gazetacrimea.ru/news/aks-nov-v-akademii-futbola-kryma-sozdana-sistema-ot-bora-i-podgotovki-kotoraya-pozvolyaet-maksimalno-/?ysclid=miw764okal308979580>. [6.12.2025].
- Balcer A., *Gdzie Krym, gdzie Kosowo? Rosyjskie argumenty dla aneksji Krymu*, „Prawo i Polityka” 2015, nr 6.
- Banasiewicz B., *Propaganda rosyjska w sporcie – przypadek krymskich zespołów piłkarskich* <https://ipw.com.pl/propaganda-rosyjska-w-sporcie/>. [15.11.2025].
- Bornio J., *Bezpieczeństwo narodowe Polski w kontekście kryzysu ukraińskiego. Wymiar polityczno-militarny*, Warszawa 2019, s. 213–214.
- Чемпионат России по карате в 2026 году пройдет в Крыму, <https://tass.ru/sport/25166759>, [25.11.25].
- Чернышенко рассказал о создании футбольной лиги «Содружество» для клубов из новых субъектов России, https://matchtv.ru/football/matchtvnews_N1965070_Chernyshenko_ras_skazal_o_sozdanii_futbolnoj_ligi_Sodruzhestvo_dla_klubov_iz_novyh_subjektov_Rossii?ysclid=mif47f8ksv279304380, [25.11.2025].
- Chess Star Karyakin Defends Support for Russian Crimea, <https://www.themoscowtimes.com/2016/12/07/chess-star-karyakin-defends-support-for-russian-crimea-a56446>, [24.11.25].
- Дмитрий Пирог: «Единая Россия» поддержит ускоренную интеграцию новых регионов в российскую систему спорта, <https://er.ru/activity/news/dmitrij-pirog-edinaya-rossiya-pod-derzhit-uskorennyu-integraciyu-novyh-regionov-v-rossijsku-yu-sistemu-sporta?ysclid=miwd1mce71161752339>, [7.12.2025].
- Edwards A., *Designing the “Good Russian Patriot”: Indoctrination, Education, and Youth in Russia*, “Russian, Analytical Digest”, 309, s. 8–12.
- Fikcja – rosyjskie pseudoreferenda aneksyjne na Ukrainie, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-09-28/fikcja-rosyjskie-pseudoreferenda-aneksyjne-na-ukrainie>, [26.11.25].
- Giulianelli E., *A Crimean league? Football caught up in annexation struggle*, <https://web.archive.org/web/20160601054033/http://www.theguardian.com/world/2015/mar/20/crimean-football-battle-annexation>, [5.12.2025].
- Госдума рассмотрит законопроект об интеграции новых регионов в систему спорта РФ 17 мая, <https://tass.ru/politika/17751949>, [28.11.2025].
- Хрущ М., *Россия выделила 3,2 млрд рублей на восстановление спортивной инфраструктуры новых регионов*, <https://www.championat.com/football/news-5285316-rossiya-vydela-3-2-mlrd-rublej-na-vosstanovlenie-sportivnoj-infrastruktury-novyh-regionov.html?ysclid=mii0slrij561207426>, [28.11.2025].
- Ирина Винер: «Это будет позор, если мы поедем на Олимпиаду. Я считаю, что это будет очень унижительно для России», <https://www.sports.ru/gymnastics/1115715963-irina-viner-eto>

- budet-pozor-esli-my-poedem-na-olimpiadu-ya-schitayu-ch.html?ysclid=miwb72j9og832392665, [7.12.2025].
- Kazanski D., Worontycewa M., *Jak Ukraina traciła Donbas*, Kraków 2024.
- Kobierecki M., *Russia and its international image: from Sochi Olympic Games to annexing Crimea*, "International Studies, Interdisciplinary Political and Cultural Journal" 2016, Vol. 18, No. 2, s. 179–182.
- Крымчанин Сергей Карякин полностью поддержал возвращение полуострова РФ, <https://www.pravda.ru/news/society/1323828-crymea/>, [7.12.2025].
- Kleczkowska A., *Memorandum Budapesztańskie – umowa międzynarodowa czy niewiążące porozumienie?*, „Władza Sądzenia 2021, nr 20.
- Лоцик П., Дмитрий Чернышенко: «Для развития спорта в новых регионах России из бюджетных и внебюджетных источников направлено более 3,3 млрд рублей», <https://www.sports.ru/athletics/1115630899-dmitrij-chernyshenko-dlya-razvitiya-sporta-v-novykh-regionax-rossii-nap.html?ysclid=mihzuk8jtv646507589>, [27.11.2025].
- Lysek W., *Aneksja Krymu z perspektywy dekady. Wnioski dla zagrożonych rosyjską agresją*, „Wschodnioznawstwo” 2024, nr 18.
- Марьянич Н., «Гран-при» не пустили в Крым, <https://www.sport-express.ru/diving/reviews/950638/>, [7.12.2025].
- Menkiszak M., Domańska M., Żochowski P., *Russia announces the annexation of four regions of Ukraine*, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2022-10-03/russia-announces-annexation-four-regions-ukraine>, [28.11.2025].
- Министр спорта РФ Михаил Дегтярев: ДНР и ЛНР демонстрируют устойчивые показатели по числу спортсменов с разрядами и званиями, <https://lug-info.ru/comments/ministr-sporta-rf-mikhail-degtjarev-dnr-i-lnr-demonstrirujut-ustojchivye/?ysclid=miw7xtabig509810249>, [7.12.2025].
- Минспорт потратит более 3 млрд рублей на открытие и восстановление объектов новых регионов, <https://tass.ru/sport/23815271>, [27.11.2025].
- МОК временно отстранил Олимпийский комитет России, <https://tass.ru/sport/18994387?ysclid=mijbb779r8320069951>, [28.11.2025].
- Myasishchev O., Rayevskiy D., 33 “neutral” Russian athletes were admitted to the Olympics in Paris. At least 9 of them go to Crimea, glorify the occupiers and honor Russian generals. Babel investigation, <https://babel.ua/en/texts/108655-33-neutral-russian-athletes-were-admitted-to-the-olympics-in-paris-at-least-9-of-them-go-to-crimea-glorify-the-occupiers-and-honor-russian-generals-babel-investigation>, [26.11.2025].
- Nikita Vladimirovich NAGORNY, <https://data.europa.eu/apps/eusanctionstracker/subjects/173177>, [25.11.25].

- Олег Матыцин анонсировал интеграцию новых регионов в российскую систему спорта*, <https://govoritmoskva.ru/news/334695/>, [8.12.2025].
- Olszański T.A., Sarna A., Wierzbowska-Miazga A., *Konsekwencje aneksji Krymu*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-19/konsekwencje-aneksji-krymu>, [27.11.2025].
- A. Пермьяков, *Миронов высказался об интеграции новых территорий в чемпионаты России по футболу*, <https://zeir.ru/mironov-vyskazalsya-ob-integratsii-novyh-territoriy-v-chempionaty-rossii-po-futbolu>, [6.12.2025].
- Piechal T., *Republiki wojenne w Donbasie rok po wybuchu konfliktu*, Warszawa 2015.
- Pietnoczka P., *Sytuacja językowa na Ukrainie w świetle powszechnego spisu ludności oraz badań socjologicznych*, „Sprawy Narodowościowe” 2018, s. 4.
- Podleśny A., *Polityka sportowa Związku Radzieckiego i Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2019.
- Пономарёв Р., *Участвующий в СВО экс-игрок ЦСКА Соломатин открыл футбольные школы в Мариуполе*, <https://www.championat.com/football/news-5367602-uchastvuyuschij-v-svo-eks-igrok-cska-solomatina-otkryl-futbolnye-shkoly-v-mariupole.html?ysclid=mijcjr507o719051663>, [26.11.2025].
- Potichnyj P.J., *The Referendum and Presidential Elections in Ukraine*, “Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes” 1991, Vol. 33, No. 2, s. 124–131.
- Поддержан проект об интеграции новых регионов в национальную систему функционирования физкультуры и спорта*, <http://duma.gov.ru/news/57074/>, [5.12.2025].
- Поздняков не видит сложностей после вступления в ОКР олимпийских советов новых регионов*, <https://tass.ru/sport/18931135>, [25.11.25].
- ПРОТОКОЛ Центральної виборчої комісії про підсумки повторного голосування в межах закордонного виборчого округу*, https://cvk.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/protokol_zvo_07022010.pdf, [28.11.2025].
- Rajkiewicz M., *Projekt UEFA i przyszłość donieckiego oraz ługańskiego futbolu*, <https://trimarium.pl/projekt/uefa-i-przyszlosc-donieckiego-oraz-luganskiego-futbolu/>, [6.12.2025].
- Рябов М., *Чемпионат Крыма по футболу стартует 22 августа*, <https://sevastopol.press/2015/08/07/chempionat-kryma-po-futbolu-startuet-22-avgusta/?ysclid=mijemhtcgg878360683>, [28.11.2025].
- Rogosińska A., *Identyfikacja uwarunkowań konfliktu rosyjsko-ukraińskiego w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2022, nr 1.
- Рогулев А., *Левитин: «Когда в международных федерациях говорят о безопасности для россиян — это лукавство. О судьбе спортсменов Донбасса никто не волновался»*, <https://>

- matchtv.ru/sobytiya/matchtvnews_NI1615395_Levitin_Kogda_v_m
ezhdunarodnyh_federacijah_govoriat_o_bezопасности_dla_rossijan
_eto_lukavstvo_O_sudbe_sportsmenov_Donbassa_nikto_ne_volno
valsa?ysclid=miw7ydia6v548378371, [7.12.2025].
- Sergey Alexandrovich KARYAKIN, [https://data.europa.eu/apps/eusa
nctionstracker/subjects/172871](https://data.europa.eu/apps/eusa
nctionstracker/subjects/172871), [25.11.25].
- Сколько денег выделяют власти Крыма на развитие спорта?*,
[https://ruinform.com/page/skolko-deneg-vydeljat-vlas
ti-kryma-na-razvitie-sporta?ysclid=mije3jwth339805760](https://ruinform.com/page/skolko-deneg-vydeljat-vlas
ti-kryma-na-razvitie-sporta?ysclid=mije3jwth339805760),
[28.11.2025].
- Шмыгов Н., *Три крымских клуба могут заявиться в РПЛ. Что за
команды, когда это произойдет и чем это грозит?*, [https://
www.sovsport.ru/football/articles/2:1043283?ysclid=mijaci00
x5268547897](https://
www.sovsport.ru/football/articles/2:1043283?ysclid=mijaci00
x5268547897), [25.11.2025].
- Szpak A., *Status „małych zielonych ludzików” w konflikcie zbrojnym
na Ukrainie*, „Stosunki Międzynarodowe” 2022, nr 52(1).
- Szymańska K., *Ukraina w narracjach Władimira Putina – studium de-
konstrukcyjne*, „Sprawy Międzynarodowe” 2023, nr 77(2).
- Цаканян А., *Кто из российских спортсменов и функционеров
попал под санкции*, [https://www.rbc.ru/sport/25/02/2025
/67bc62689a7947f182bda23d?ysclid=mii1ximtxb877234121](https://www.rbc.ru/sport/25/02/2025
/67bc62689a7947f182bda23d?ysclid=mii1ximtxb877234121),
[27.11.2025].
- Venice Commission gives damning verdict on Crimean “referendum”,
<https://archive.khpg.org/en/1395450934>, [28.11.2025].
- Weston M.A., *Olympic Dreams Dashed: Arbitrating Seconds, Grams,
Identity, and Time at the Paris Olympic Games 2024*, “Nev. LJ”
2015, No 25, s. 275.
- Wystąpienie Władimira Putina na konferencji w Monachium w sprawie
polityki bezpieczeństwa, 10 lutego 2007 r.*, [https://poland.mid.ru
/pl/press-centre/news/wyst_pienie_vladimira_putina_na_konfer
encji_w_monachium_w_sprawie_polityki_bezpiecze_stwa_10_lute
go/](https://poland.mid.ru
/pl/press-centre/news/wyst_pienie_vladimira_putina_na_konfer
encji_w_monachium_w_sprawie_polityki_bezpiecze_stwa_10_lute
go/), [28.11.25].
- Wystąpienie Prezydenta Rosji Władimira Putina 18 marca 2014 r.*,
[https://poland.mid.ru/pl/rossiya_polsha/ob_istorii_rossii_i_ros
sijsko_polskih_otnoshenij/wyst_pienie_prezydenta_rossii_vladim
ira_putina_18_marca_2014_r/](https://poland.mid.ru/pl/rossiya_polsha/ob_istorii_rossii_i_ros
sijsko_polskih_otnoshenij/wyst_pienie_prezydenta_rossii_vladim
ira_putina_18_marca_2014_r/), [27.11.2025].

Między tożsamością a polityką: znaczenie koszykówki dla Litwy w XX i XXI wieku

Patrycja Rus

(POLSKI INSTYTUT DYPLMACJI SPORTOWEJ)

Wstęp

W Litwie koszykówka zajmuje w imaginariu narodowym pozycję szczególną, często określaną metaforycznie jako „druga religia”. Koszykówka od okresu sowieckiej okupacji, przez lata transformacji po 1990 roku, aż po współczesność, pełniła funkcję wykraczającą poza wymiar tylko rekreacyjny czy rozrywkowy. Stała się przestrzenią, w której podtrzymywano tożsamość narodową, a także jednym z symboli oporu wobec politycznej i kulturowej dominacji Związku Radzieckiego. Z czasem przekształciła się w jeden z kluczowych zasobów litewskiej miękkiej siły na arenie międzynarodowej.

Celem niniejszego rozdziału jest analiza roli litewskiej koszykówki w procesach kształtowania tożsamości narodowej oraz budowania *soft power* Litwy w dłuższym okresie: od czasów Związku Radzieckiego po współczesność. W perspektywie teoretycznej praca odwołuje się do koncepcji miękkiej siły Josepha Nye’a, rozumianej jako

zdolność państwa do osiągnięcia pożądaných celów poprzez atrakcyjność własnej kultury, wartości oraz polityki, a nie wyłącznie poprzez przymus czy zasoby materialne. Uzupełniając wykorzystane zostały wybrane elementy teorii tożsamości społecznej Henriego Tajfela i Johna Turnera. Pozwoliły one zinterpretować litewską koszykówkę jako obszar wyraźnego rozróżnienia między grupą własną „nami” a obcą „nimi” oraz jako symboliczne pole rywalizacji z sowieckim centrum władzy. W takim ujęciu koszykówka jawi się zatem zarówno jako praktyka kulturowa, jak i instrument władzy symbolicznej, umożliwiający małemu terytorialnie i populacyjnie państwu uzyskanie nieproporcjonalnie dużej ekspozycji na arenie międzynarodowej.

Autorka rozdziału podjęła się próby odpowiedzi na następujące pytania badawcze: Jaką rolę koszykówka odegrała dla narodu litewskiego w okresie okupacji sowieckiej? W jaki sposób litewska koszykówka przyczyniła się do odbudowy międzynarodowego prestiżu państwa w latach 1990–2014? Jakie zmiany instytucjonalne w obszarze polityki sportowej i zarządzania systemem organizacji sportu w latach 2015–2025 ukształtowały status koszykówki jako zasobu polityki publicznej i *soft power*? W rozdziale autorka postara się udowodnić tezę, że litewska koszykówka, od okresu okupacji sowieckiej aż po współczesność, przeszła drogę od nośnika tożsamości narodowej i symbolicznego oporu, poprzez narzędzie odbudowy prestiżu międzynarodowego po 1990 roku, zinstytucjonalizowanego zasobu polityki publicznej, aż do bycia częścią miękkiej siły dyplomacji publicznej. Jednocześnie potencjał koszykówki jako instrumentu strategicznie planowanej dyplomacji publicznej i sportowej pozostaje tylko częściowo wykorzystany – z powodu braku scentralizowanej oraz spójnej polityki w tym zakresie.

By przeanalizować podjętą problematykę, zastosowane zostały metody badawcze, które przyczyniły się do precyzowania faktów oraz informacji. Specyfika tematu wymagała zastosowania metody analizy danych zastanych, która posłużyła do rekonstrukcji procesów historycznych, politycznych i kulturowych, związanych z rozwojem litewskiej koszykówki, ze szczególnym uwzględnieniem jej roli w okresie okupacji sowieckiej, transformacji po 1990 roku oraz instytucjonalizacji w latach 2015–2025. Analiza ta umożliwiła odtworzenie chronologii zjawisk, identyfikację kluczowych aktorów, a także zrozumienie ewolucji funkcji, jakie koszykówka pełniła w litewskim społeczeństwie i państwie. Z kolei metoda analizy i krytyki piśmiennictwa znalazła zastosowanie przy badaniu tekstów źródłowych i publikacji naukowych. Pozwoliło to na ocenę, w jaki sposób koszykówka jest wykorzystana jako narzędzie polityki publicznej oraz miękkiej siły. Metoda ta umożliwiła również analizę narracji obecnych w literaturze przedmiotu oraz identyfikację sposobów konceptualizowania fenomenu koszykarskiej Litwy w ujęciu akademickim i instytucjonalnym.

Koszykówka w ZSRR jako przestrzeń zachowania litewskiej tożsamości narodowej

W latach 1940–1990, tj. w czasach radzieckiej okupacji Litwy, koszykówka stała się jednym z głównych obszarów życia społecznego Litwinów, dzięki któremu przetrwała litewska tożsamość narodowa w warunkach systemowej cenzury, rusyfikacji, a także ograniczenia swobód obywatelskich. Sport ten odegrał rolę substytutu kultury, religii, języka narodowego, a także stał się przestrzenią do podtrzymywania odrębnej tożsamości oraz reprezentowania symbolicznego oporu wobec sowieckiego reżimu. Mimo

iż władze ZSRR traktowały kulturę fizyczną jako narzędzie propagandowe, to lokalne społeczności potrafiły wykorzystać ją do umacniania poczucia odrębności oraz symbolicznego oporu wobec dominacji rosyjskiej¹.

W przypadku Litwy to właśnie koszykówka stała się jedynym z głównych spoiw łączącym społeczeństwo litewskie żyjące w strukturach Związku Radzieckiego. Owa dyscyplina już przed II wojną światową była mocno zakorzeniona w kulturze litewskiej. Koszykówka rozprzestrzeniła się za pośrednictwem litewskiej diaspory ze Stanów Zjednoczonych, której przedstawiciele wrócili do Litwy po odzyskaniu niepodległości 16 lutego 1918 roku. Już od 1920 roku w Kownie zaczęto regularnie grać w koszykówkę, a do najważniejszych propagatorów tej dyscypliny należeli Elena Kubiliūnaitė-Garbačiauskienė, Steponas Darius, Karolis Dineika. Już dwa lata później rozegrano pierwszy mecz pomiędzy Litewskim Związkiem Kultury Fizycznej a reprezentacją miasta Kowna, jak również zorganizowano pierwsze kobiece mistrzostwa Litwy w koszykówce, a w 1924 roku odbyły się męskie mistrzostwa. W 1925 roku męska reprezentacja Litwy rozegrała pierwszy mecz międzynarodowy z Łotyszami. Lata 30. przyniosły dalszą instytucjonalizację oraz umiędzynarodowienie litewskiej koszykówki. Od 1935 roku trenerzy i zawodnicy litewskiej diaspory z USA wprowadzali nowoczesne wzorce gry, a w 1936 roku komitet koszykówki został przyjęty do FIBA. Kolejne lata przyniosły znaczne sukcesy reprezentacji: w 1937 roku męska drużyna zdobyła tytuł mistrza Europy i zapewniła tym samo organizację kolejnego turnieju w Kownie w 1939 roku, w którym

¹ P. Karczewska [Rus], *Koszykówka jako narzędzie kształtowania litewskiej tożsamości narodowej w ZSRR*, Forum Młodych Dyplomatów, 2025, <https://diplomacy.pl/koszykowka-jako-narzedzie-ksztaltowania-litewskiej-tozsamosci-narodowej-w-zsrr/> [18.12.2025].

po raz kolejny reprezentacja męska zdobyła tytuł mistrza kontynentu. Natomiast w 1938 roku, na pierwszych mistrzostwach Europy w żeńskiej koszykówce w Rzymie, kobiety uzyskały srebro².

Dlatego też po II wojnie światowej i w warunkach braku suwerenności, a także podlegania dyktatowi kremłowskiej dyktatury, sport ten stał się jednym z najbardziej widocznych nośników litewskości. W okresie okupacji sowieckiej Litwa nie posiadała własnej reprezentacji narodowej, dlatego punktem odniesienia były przede wszystkim litewskie kluby, a zwłaszcza Žalgiris Kowno oraz występy litewskich zawodników w barwach reprezentacji ZSRR. Już w pierwszych powojennych latach Žalgiris zdobyło mistrzostwo Związku Radzieckiego dwukrotnie: w 1947 i 1951 roku, a w latach 1953–56 czterokrotnie zakończył rozgrywki ligowe na trzecim miejscu. Symbolicznym przykładem pozycji litewskich koszykarzy w strukturach reprezentacji ZSRR są Stepas Butautas, Justinas Lagunavičius i Kazimieras Petkevičius, którzy w 1952 roku wywalczyli w barwach Związku Radzieckiego srebro olimpijskie w Helsinkach, a rok później zostali mistrzami Europy. O randze litewskiego wkładu świadczy także pierwszy w historii męskiej reprezentacji ZSRR złoty medal olimpijski w 1972 roku z Monachium, który został zdobyty, gdy kapitanem był Litwin Modestas Paulauskas. Owe sukcesy były odbierane w litewskim społeczeństwie nie tylko jako osiągnięcia sportowe, lecz przede wszystkim jako pośrednia manifestacja odrębności narodu litewskiego od komunistycznego reżimu³.

Z uwagi na to, iż oficjalnie eksponowanie symboli narodowych republik związkowych ZSRR było ograniczane,

² S. Stonkus, *Lietuvos krepšinis*, Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2025, <https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-krepšinis/> [18.12.2025].

³ P. Karczewska [Rus], *Koszykówka jako narzędzie...*

mecze koszykówki stały się jednym z nielicznych wydarzeń, w których Litwini mogli symbolicznie odtwarzać poczucie narodowej jedności, gromadząc się w przed telewizorami oraz w przestrzeniach publicznych. W tym nieformalnym wymiarze kibicowania sport stawał się także sposobem wyrażania sprzeciwu wobec sowieckiej okupacji i niechęci do władzy. Litewscy kibice konsekwentnie wspierali drużyny rywalizujące z ich rosyjskimi rywalami. Jedynym wyjątkiem były mecze rozgrywane przez reprezentację koszykówki ZSRR, lecz jedynie gdy większość jej składu stanowili litewscy zawodnicy. W takiej sytuacji sukcesy reprezentacji radzieckiej były odbierane przez litewskich kibiców jako sukces „litewskiej koszykówki”, a nawet jako zwycięstwo Litwy. Dobrym przykładem opisywanego zjawiska jest sukces w Igrzyskach Olimpijskich w Seulu w 1988 roku, kiedy to aż czterech z pięciu zawodników z reprezentacji ZSRR stanowili Litwini. Dla litewskiego społeczeństwa, liczącego wówczas trzy miliony obywateli, miało to ogromne znaczenie symboliczne, a sukces radzieckiej drużyny postrzegano jako zwycięstwo narodowe Litwy. W warunkach trwającej okupacji wydarzenie to nabrało wyjątkowego charakteru tożsamościowego i było odbierane jako potwierdzenie aspiracji narodowych⁴. W innych przypadkach zwycięstwo ZSRR bywało przyjmowane z jawną niechęcią litewskich współobywateli. Jak podkreśla Gintaras Steponavičius – aktywny kibic w czasach sowieckich – „sport był w Litwie jedną z form swobodnego wyrażania opinii. Władza nie była w stanie kontrolować sytuacji, kiedy tysiące ludzi jednocześnie skandowało hasła patriotyczne na stadionie. Były to spontaniczne formy

⁴ M. A. Markevičius, film *The other dream team*, Union Entertainment Group / Šviesos Production, USA, 2012.

protestu”⁵. Ową perspektywę dobrze oddaje zdanie byłego prezydenta Litwy Valdasas Adamkusa „w ciągu 50 lat okupacji to właśnie koszykówka była wyrazem wolności. Całe państwo starało się pokonać Rosjan i pokazać, że jesteśmy od nich lepsi. Gra odzwierciedlała naszą wolę zwycięstwa nad ciemieczkami, podtrzymywała naszą nadzieję oraz determinację.” Sukcesy te miały ogromny wpływ na morale społeczne Litwinów, umacniając ich tożsamość narodową i poczucie własnej wartości⁶.

Žalgiris Kowno, najbardziej rozpoznawalny oraz utytułowany litewski klub koszykarski, od drugiej połowy lat 40. XX wieku stał się jednym z głównych punktów odniesienia dla litewskich kibiców. Koszykówkę litewską w okresie narzuconego Litwie radzieckiego reżimu politycznego można interpretować w ramach tożsamości społecznej Henriego Tajfela oraz Johna Turnera, w której to Žalgiris jest postrzegany jako bezpieczna przestrzeń dla praktyk podtrzymujących symboliczną granicę między „nami – Litwinami” a „nimi – sowieckim centrum władzy i reżimem okupacyjnym”. Jak pokazują badania i publicystyka (m.in. Butautas, Čepaitienė; Čingienė, Laskienė; Markevičius, a także Karczewska (Rus)), miało to ogromny wpływ nie tylko na poczucie odrębności i podtrzymywanie kultury litewskiej, lecz także na stopniową nacjonalizację samej koszykówki, która coraz wyraźniej była utożsamiana z litewskością. Ponadto rywalizacja sportowa oraz towarzyszące temu silne emocje, szczególnie podczas meczów z drużynami z Moskwy, i wspólne doświadczenia kibiców

⁵ I. Butautas, R. Čepaitienė, „*Mus vienija alus ir pergals*”? arba sportas ir lietuviškoji tapatybė, „Lietuvos Istorijos Studijos”. 2006, t. 17, 97–12.

⁶ V. Čingienė, S. Laskienė, *A Revitalized Dream: Basketball and National Identity in Lithuania*, „The International Journal of the History of Sport” 2004, t. 21, nr 5, s. 771–773.

stanowiły substytut politycznej strefy publicznej. W warunkach cenzury oraz kontroli instytucjonalnej koszykówka stała się jedną z niewielu przestrzeni, w których możliwe było podtrzymywanie i manifestowanie litewskiej tożsamości narodowej.

Mimo iż już od początku lat 50. XX wieku mecze Žalgirisu miały wyraźny wymiar tożsamościowy, zjawisko szczególne nasiliło się od lat 70., osiągając swoje apogeum w latach 80. Wówczas rywalizacja Žalgiris – CSKA stała się jednym z najważniejszych pól konfrontacji między Litwą a sowieckim centrum. Nastąpiło to w momencie, gdy kowieński klub rozpoczął serię triumfów w mistrzostwach koszykówki Związku Radzieckiego, przeciwko zespołowi utożsamianemu z armią czerwoną oraz okupacyjnymi centralnymi strukturami władzy. Podczas decydującego meczu finałowego mistrzostw ZSRR w 1987 roku w Moskwie trybuna wypełniona litewskimi kibicami ogarnęła euforia – zwycięstwo Žalgirisu przedstawiano jako triumf „małego narodu”, który „złapał za szyję” klub armii radzieckiej, a taniec Arvydasa Sabonisa po meczu, w którym to gestem naśladował odlatującego ptaka, komentując w ten sposób porażkę CSKA, stał się jednym z ikonicznych obrazów tej rywalizacji⁷. W tego typu relacjach zwycięstwa Žalgirisu nad drużyną moskiewską jawią się jako wydarzenia o quasi-narodowym charakterze, w których stawką była nie tylko wygrana sportowa, lecz także symboliczne potwierdzenie litewskiej tożsamości oraz dążenia do samodzielności, podtrzymywane także przez sport.

Jednym z kluczowych momentów tego okresu był rok 1986, w którym to Žalgiris nie tylko sięgnął po mistrzostwo

⁷ T. Sowa, *Dawid kontra Goliat. Žalgiris Kowno kontra CSKA Moskwa*, Historia Sportu, 2023, <https://historiasportu.info/2023/05/08/dawid-kontra-goliat-zal-giris-kontra-cska/> [18.12.2025].

ZSRR, lecz także zdobył Puchar Międzykontynentalny im. Williama Jonesa w Argentynie. W litewskiej literaturze poświęconej historii koszykówki oraz we wspomnieniach kibiców sukces ten odczytywano jako symboliczny sukces narodu litewskiego na globalnej scenie, dalece wykraczający poza czysto sportowy wymiar rozgrywek⁸. W okresie okupacji sowieckiej Litwy koszykówka pełniła rolę ówczesnej miękkiej siły. Pomimo braku suwerennego państwa i instytucjonalnych narzędzi prowadzenia polityki litewska kultura sportowa oraz sposób postrzegania litewskości oddziaływały zarówno wewnątrz Związku Radzieckiego, jak i – na tyle, na ile było to możliwe – poza jej granicami. W innych republikach ZSRR Litwa była postrzegana jako „koszykarska republika”, a litewscy zawodnicy oraz trenerzy – jako elita tej dyscypliny. Obecność Litwinów w reprezentacji radzieckiej oraz sukcesy kowieńskiej drużyny Žalgiris w rozgrywkach ligowych i międzynarodowych budowały wizerunek Litwy jako ośrodka koszykówki, co wzmocniało prestiż narodu w ramach samego Związku Sowieckiego. Na zewnątrz, choć oficjalnie występowali pod szyldem ZSRR, litewscy koszykarze, tacy jak Arvydas Sabonis czy Šarūnas Marčiulionis, przyczynili się do wzrostu rozpoznawalności Litwy jako odrębnej wspólnoty kulturowej. Można zatem uznać, że pomimo braku formalnie ukształtowanych struktur dyplomacji sportowej wydarzenia i działania związane z koszykówką sprzyjały wzmocnieniu identyfikacji z Litwą oraz budowaniu symbolicznej obecności narodu w przestrzeni międzynarodowej. Jak wspomina Kardynał V. Sladkevičius: „Koszykówka stała się niezwykle bliska i zrozumiała dla Litwinów. To dzięki koszykówce mogliśmy sprawić, że nazwa ‘Litwa’ stała się

⁸ P. Karczewska [Rus], *Koszykówka jako narzędzie...*

znana w Związku Radzieckim i poza jego granicami. Koszykówka zawsze przyczyniała się do podnoszenia prestiżu narodu litewskiego”⁹. Odwołując się w sposób adaptacyjny do koncepcji miękkiej siły Josepha Nye’a, koszykówka litewska jawiła się jako narzędzie wpływu, opartego na kulturze, wartościach oraz emocjach, które przyczyniło się do zachowania poczucia litewskiej tożsamości narodowej oraz odporności społecznej wobec okupanta. Koszykówka litewska w czasach sowieckiej okupacji miała ogromne znaczenie dla podtrzymania świadomości narodowej, a także była jednym z katalizatorów, które doprowadziły do uzyskania niepodległości przez Litwę 11 marca 1990 roku.

Koszykówka w latach 1990–2025

1990–2000: Transformacja sportu oraz odbudowa po ZSRR

Odzyskanie niepodległości przez Litwę w 1990 roku oznaczało przeprowadzenie fundamentalnych przemian systemu politycznego, a także społecznego oraz kulturowego. Transformacją objęto również sport, a w szczególności koszykówkę. Rozpoczęła się intensywna praca nad odbudową struktur kadry narodowej oraz jej powrotem na arenę międzynarodową jako reprezentacji suwerennego państwa. Litewski sport w latach 90. XX wieku musiał się odbudować po łącznie 51 latach okupacji, a także jego systemowej centralizacji prowadzonej w realiach sowieckich. Miał on służyć jako narzędzie powrotu tego państwa na arenę międzynarodową oraz odtworzenia narodowej tożsamości¹⁰.

W pierwszej kolejności konieczne było odtworzenie niezależnej administracji sportowej. W 1990 roku powołany został Państwowy Departament Wychowania Fizycznego

⁹ V. Cingiene, S. Laskiene, *A Revitalized Dream...*, s. 773–778.

¹⁰ Ibidem.

i Sportu (LSDPES), który zajął miejsce dawnych sowieckich organów oraz miał odpowiadać za politykę sportową litewskiego państwa. W pierwszych latach niepodległości miała miejsce zarówno reorganizacja zaplecza administracyjnego, jak i odtworzenie przynależności do narodowych organizacji sportowych. W 1991 roku Międzynarodowy Komitet Olimpijski przywrócił członkostwo Litewskiemu Narodowemu Komitetu Olimpijskiemu, dzięki czemu litewscy sportowcy ponownie mogli brać udział w igrzyskach olimpijskich jako reprezentanci Litwy, a nie ZSRR. Z kolei w 1993 roku powołano Litewski Związek Federacji Sportowych (LUSF), który odpowiadał za koordynację szkolenia sportowego oraz wsparcie działalności klubów sportowych. LUSF zrzeszał ok. 50 federacji sportowych różnego typu. Równoległe do procesu odbudowy struktur sportowych na poziomie ogólnokrajowym miał miejsce rozwój lokalnych inicjatyw sportowych. W pierwszej połowie lat 90. XX wieku w Litwie istniało ponad 1300 klubów sportowych, co było znakiem rosnącej potrzeby zorganizowanej aktywności sportowej¹¹.

Istotny jest też fakt, że przeobrażeniu uległy mechanizmy finansowania sportu. Model budżetowy charakterystyczny dla czasów sowieckich zaczął być modyfikowany w stronę zaangażowania środków prywatnych sponsorów i wykorzystywania narzędzi marketingowych, będących domeną gospodarki wolnorynkowej. Administrowany przed 1990 rokiem przez państwo sport zaczął funkcjonować w warunkach rynkowych, co w szczególności dotyczyło koszykówki. Szczególnym momentem dla odrodzonego państwa był występ litewskiej reprezentacji mężczyzn w koszykówce podczas letnich igrzysk olimpijskich

¹¹ Ibidem.

w Barcelonie w 1992 roku. Drużyna określana jako „The Other Dream Team” zdobyła brązowy medal, a w ostatnim meczu pokonała reprezentację Wspólnoty Niepodległych Państw, która składała się z obywateli republik postsowieckich (z wyłączeniem republik bałtyckich). Zwycięstwo to miało znaczenie polityczne oraz stanowiło symboliczny powrót Litwy na mapę świata i manifest odzyskanej suwerenności¹². W następnych latach męska reprezentacja Litwy w koszykówce regularnie osiągała sukcesy na arenie międzynarodowej. Zdobyła srebrny medal na mistrzostwach Europy w 1995 roku, brązowe medale na igrzyskach olimpijskich w Atlancie w 1996 roku oraz na igrzyskach w Sydney w 2000 roku. Znaczące sukcesy osiągała także kobieca drużyna narodowa, która w 1997 roku sięgnęła po mistrzostwo Europy¹³. Łącznie w latach 1992–2003 litewskie seniorskie drużyny narodowe zdobyły dwa medale olimpijskie, medal mistrzostw świata oraz pięć medali mistrzostw Europy. Potwierdzało to jakość i skuteczność litewskiej koszykarskiej myśli szkoleniowej¹⁴. Kluczowym momentem odbudowy litewskich struktur koszykarskich było zawiązanie w 1993 roku Litewskiej Ligi Koszykówki (LKL). Liga ta wprowadziła jednolite standardy organizacyjne, przyspieszyła proces profesjonalizacji, a także wdrażanie przez kluby wolnorynkowych standardów działania, w tym także prywatnego modelu zarządzania, sponsoring oraz sprzedaż praw medialnych do transmisji meczów. Największą rolę w promocji litewskiej koszykówki na międzynarodowym szczeblu klubowym odegrał Žalgiris Kowno, który w latach 90.

¹² I. Grinevičius, *Celebrating 100 years of Basketball in Lithuania*, Lietuvos Bankas, 2022, [https://www.lb.lt/uploads/flyers/docs/36708_be5820odd56466ea79d8aee29965d087.pdf?utm_\[18.12.2025\]](https://www.lb.lt/uploads/flyers/docs/36708_be5820odd56466ea79d8aee29965d087.pdf?utm_[18.12.2025]).

¹³ V. Cingiene, S. Laskiene, *A Revitalized Dream...*, s. 773–778.

¹⁴ I. Grinevičius, *Celebrating 100 years...*

XX wieku stał się wizytówką litewskiego sportu. Zdobyć przez ten klub Pucharu Europy w 1998 roku oraz jego triumf w Eurolidze w sezonie 1998/1999 potwierdziły jego wysoki poziom sportowy oraz wzmocniły wizerunek Litwy na poziomie europejskim.

W okresie transformacji koszykówka została jednym z najistotniejszych symboli niepodległości Litwy. Sport ten pozostawał jednym z kluczowych elementów jednoczących społeczeństwo i budujących poczucie narodowej dumy. Istotną inicjatywą tego okresu była również Północnoeuropejska Liga Koszykówki (NEBL). Została ona zawiązana w 1998 roku i zrzeszała kluby z państw bałtyckich, krajów nordyckich oraz Europy Środkowej. NEBL umożliwił litewskim koszykarzom rywalizację na szczeblu międzynarodowym, a ponadto stanowił doskonałe narzędzie do integracji na poziomie regionalnym¹⁵.

Koszykówka pełniła w tym czasie również funkcję stabilizującą w warunkach głębokich przemian ekonomiczno-społecznych. Sport ten stanowił punkt odniesienia dla społeczeństwa, symbolicznie potwierdzając ciągłość kulturową państwa litewskiego oraz jego niezależność. Z czasem koszykówka zaczęła nabierać cech narzędzia *soft power*, wzmacniając pozycję Litwy poprzez budowanie pozytywnego wizerunku na arenie międzynarodowej. Sukcesy reprezentacji narodowych zbiegły się z masowym poparciem społecznym dla koszykówki, co dodatkowo utrwaliło jej znaczenie jako jednego z kluczowych zasobów litewskiej miękkiej siły, łączących aspekty kulturowe, społeczne i polityczne.

¹⁵ V. Cingiene, S. Laskiene, *A Revitalized Dream...*, s. 773–778.

2001-2014: Profesjonalizacja i umiędzynarodowienie litewskiej koszykówki

Początek XXI wieku to czas intensywnej profesjonalizacji struktur sportowych litewskiej koszykówki oraz jej otwarcia na rynki międzynarodowe. Po latach 90., które charakteryzowały się odbudową instytucji i powrotem reprezentacji litewskiej do rywalizacji międzynarodowej, litewskie kluby koszykarskie systematycznie się wzmacniały poprzez rozwijanie zaplecza trenerskiego oraz stopniowe zwiększanie ekspozycji litewskiej koszykówki na arenie globalnej. Okres ten wiąże się także z pogłębieniem roli koszykówki jako zasobu *soft power*, od spontanicznego przede wszystkim oddziaływania w latach 90., do bardziej świadomego łączenia wymiaru sportowego, wizerunkowego i promocyjnego na początku XXI wieku.

Kolejnym charakterystycznym elementem tego okresu było to, że najśłynniejszy litewski klub koszykarski Žalgiris Kowno zaczął funkcjonować, opierając się na standardach europejskiego sportu zawodowego. Klub ten zaczął działać na podstawie stabilnego budżetu, wykreował profesjonalne zaplecze sportowe, rozwinął sprzedaż praw medialnych oraz skutecznie skomercjalizował swoją markę. Žalgiris, posiadający już status litewskiego symbolu narodowego oraz spoiwa łączącego wszystkich Litwinów, stał się istotnym podmiotem i marką na europejskim rynku sportowym. Regularna gra i sukcesy tego klubu w Euroliście umożliwiały mu nie tylko rywalizację z najlepszymi drużynami Europy, lecz także kreowanie wizerunku Kowna i Litwy jako jednej z czołowych potęg koszykarskich w regionie. Kluczowym momentem tego procesu była budowa i otwarcie w 2011 roku Žalgirio Areny, największej i najnowocześniejszej hali sportowej wybudowanej w państwach bałtyckich, mogącej pomieścić ponad 15 tysięcy widzów podczas meczów. Od momentu oddania jej do użytku

średnia frekwencja na meczach Žalgirisu przekraczała 90%, co plasowało ten klub w ścisłej czołówce europejskich klubów koszykarskich. Trybuny wypełnione fanami miały również rzeczywisty wpływ na poziom sportowy klubu – w analizie Gobikasa, Radu i Miklovasa wyższa frekwencja widzów na Žalgirio Arenie wiązała się ze wzrostem intensywności gry i efektywności ofensywnej, które z kolei przekładały się na większą szansę na zwycięstwo. Efekt ten, analizowany w głównej mierze z perspektywy statystycznej, miał również znaczenie symboliczne – pełna hala, głośni kibice i satysfakcjonujące wyniki sportowe stały się bowiem częścią koszykarskiej tożsamości Litwy¹⁶.

Litewscy koszykarze i trenerzy zaczęli być coraz bardziej szanowanymi przedstawicielami w swojej dziedzinie. Litewscy koszykarze zaczęli zawierać kontrakty z NBA i klubami z największych lig koszykarskich w Europie, stając się jednocześnie „ambasadorami” państwa w obszarze sportu profesjonalnego. Z kolei litewscy trenerzy koszykówki zaczęli być zatrudniani na stanowiskach szkoleniowców reprezentacji narodowych oraz największych klubów koszykarskich poza Litwą. Przykładem takiego modelu jest kariera Jonasa Kazlauskasa, którego praca w Grecji i w reprezentacji Chin stanowiła jeden z przykładów generowania *soft power* poprzez sport. W Chinach, w których koszykówka nie była sportem narodowym w tamtym okresie (choć we współczesnym systemie sportu masowego oraz zawodowego jest jedną z najpopularniejszych dyscyplin zespołowych), nazwisko trenera stało się jednym z głównych skojarzeń Chińczyków z Litwą. Potwierdzają to badania przeprowadzone przy okazji wystawy Expo w Szanghaju

¹⁶ M. Gobikas, A. Radu, J. Miklovas, *Home Court Advantage in Basketball: A Case Study of Žalgiris Kaunas Basketball Team*, „Athens Journal of Sports” 2020, Vol. 7, Issue 4, s. 235–245.

w 2010 roku, na której litewski pawilon został odwiedzony przez ok. 5,5 mln osób, a koszykówka była powszechnie kojarzona właśnie z tym państwem. Przypadek ten dobrze ilustruje, iż pojedynczy zawodnicy lub trenerzy mogą generować znaczący kapitał wizerunkowy dla państwa, niezależnie od wyników federacji czy klubów¹⁷.

Gra litewskich zawodników w czołowych ligach świata przekładała się także na sukcesy reprezentacji litewskiej. W XXI wieku Litwa zdobyła mistrzostwo Europy w 2003, brązowy medal mistrzostw świata w 2010, a także zajęła trzecie miejsce na mistrzostwach Europy w 2007 oraz drugie miejsce na tym turnieju w 2013 roku. Sukcesy te nie tylko podnosiły prestiż litewskiej reprezentacji, lecz również umacniały wizerunek Litwy jako jednego z najbardziej stabilnych i wpływowych państw Europy w zakresie koszykówki. Co istotne, osiągnięcia te miały też przełożenie na *soft power* Litwy, ponieważ wyniki reprezentacji akumulowały symboliczny kapitał państwa i ugruntowywały narrację o Litwie jako kraju koszykówki¹⁸.

Bez wątpienia kluczowym momentem dla potwierdzenia pozycji Litwy na arenie międzynarodowej jako jednej z czołowych potęg koszykówki w Europie była organizacja mistrzostw Europy w 2011 roku. Według FIBA Europe był to najlepiej zorganizowany turniej w historii tej federacji, który był transmitowany do ponad 160 państw, relacjonowany przez 1200 dziennikarzy i oglądany przez ponad 180 milionów widzów. W kontekście PR-owym mistrzostwa Europy w 2011 był największą okazją do międzynarodowego zaprezentowania Litwy od momentu odzyskania przez

¹⁷ V. Cingiene, M. Damijonaitis, D. Komskiene, *Soft power index extension: The case of the influence of Lithuanian basketball*, "Transformations in Business and Economics" 2014,, t. 13, nr 2.

¹⁸ V. Cingiene, M. Damijonaitis, D. Komskiene, *Soft power index extension...*

to państwo niepodległości. Turniej ten potwierdził również tezę o podwójnym wymiarze sportu w polityce miękkiej – z jednej bowiem strony prestiż państwa buduje się poprzez skalę wydarzenia sportowego i jego widowiskowość, a z drugiej wydarzenie takie przyciąga uwagę opinii publicznej, inwestorów i kibiców oraz tworzy pozytywne skojarzenia z państwem organizującym turniej. Mistrzostwa Europy w 2011 był przykładem wykorzystania przez Litwę sportu w sposób charakterystyczny dla małych państw, tj. jako narzędzia budowania rozpoznawalności na rynkach, do których nie dociera ani tradycyjna dyplomacja, ani klasyczne kanały kultury¹⁹.

2015–2025: Instytucjonalizacja koszykówki jako zasobu *soft power*

Okres 2015–2025 stał się kluczowym etapem transformacji statusu litewskiej koszykówki. Owa dyscyplina ewoluowała od symbolu oporu w okresie ZSRR i narzędzia odbudowy państwowości w latach 90. XX wieku do w pełni zinstytucjonalizowanego zasobu polityki publicznej. Proces ten, realizowany poprzez działalność Litewskiej Federacji Koszykówki, doprowadził do trwałego osadzenia koszykówki w wielopoziomowym systemie zarządzania sportem, obejmując administrację centralną (w tym ministerstwa), przez samorządy oraz podmioty sportowe. W konsekwencji Litewska Federacja Koszykówki przekształciła się z podmiotu wyłącznie sportowego w istotnego aktora współtworzącego i wdrażającego państwową politykę sportową²⁰. Równolegle, w omawianym okresie, obserwujemy pogłębienie i sformalizowanie krajowej polityki sportowej. Ustawa

¹⁹ Ibidem.

²⁰ J. Barkauskas, *Lietuvos krepšinio federacijos indėlis į sporto politikos formavimą ir įgyvendinimą*, Kaunas 2024.

Republiki Litewskiej o sporcie z 2018 roku wraz z licznymi nowelizacjami, które wprowadzano aż do 2025 roku, faktycznie zredefiniowała cały litewski system sportowy, dzieląc go na dwa odrębne, choć powiązane filary: aktywność fizyczną oraz sport zawodowy. W Ustawie o sporcie widać wyraźny nacisk na stworzenie spójnego modelu, który obejmowałby kształcenie kadr, przygotowanie następców sportowych mistrzów, rozwój infrastruktury oraz wzmocnienie zasad dobrego zarządzania. Wprowadzono konkretne wymogi dotyczące przejrzystości finansowania, audytu sprawozdań, limitów kadencji władz federacji, a także jasnych kryteriów tworzenia kadr narodowych. Powołanie Narodowej Agencji Sportu, która odpowiada za wdrażanie tej polityki, dystrybucję środków i prowadzenie rejestru sportu (tj. państwowego systemu danych o podmiotach sportu, kadrach i infrastrukturze, służącego monitorowaniu i planowaniu polityki)²¹. Natomiast z perspektywy koncepcji miękkiej siły J. Nye'a oznacza to fundamentalne przejście od oddziaływania spontanicznego, kulturowego, do zorganizowanego i skoordynowanego wykorzystywania sportu jako zasobu atrakcyjności państwa. W tym nowym otoczeniu instytucjonalnym koszykówka zajmuje pozycję absolutnie szczególną. Litewska Federacja Koszykówki jest traktowana jako jedna z federacji priorytetowych, co można zauważyć zarówno po poziomie finansowania, jak i skali poświęćanej jej uwagi politycznej.

Narodowa Agencja Sportu przekazuje środki państwowe na programy sportu wyczynowego, kierując się wynikami i rangą dyscypliny. Litewska Federacja Koszykówki otrzymuje najwyższe kwoty spośród wszystkich federacji, co jest uzasadniane skalą międzynarodowych sukcesów

²¹ Ibidem.

oraz niekwestionowanym znaczeniem koszykówki dla wizerunku państwa. Strategiczne cele Litewskiej Federacji Koszykówki to realizacja długofalowej koncepcji rozwoju, przygotowanie kadr narodowych i popularyzacja dyscypliny. Są one bezpośrednio powiązane z priorytetami ministerstwa i NSA w zakresie sportu wyczynowego, aktywności fizycznej i infrastruktury. Tym samym federacja staje się kluczowym pośrednikiem między państwową polityką a praktyką i rzeczywistością sportową, a sama koszykówka skutecznym narzędziem implementacji założeń polityki publicznej²².

Istotną zmianą dokonaną w latach 2015–2025 jest również rosnące znaczenie koszykówki w kształtowaniu tożsamości lokalnej i regionalnej. Litewska Federacja Koszykówki analizuje sytuację w samorządach, identyfikując problemy związane z infrastrukturą, statusem trenerów, rozwojem minikoszykówki czy organizacją lig młodzieżowych. Samorządy, dysponujące własnymi budżetami, traktują koszykówkę jako potężne narzędzie integracji społecznej, budowania kapitału społecznego oraz wzmocnienia lokalnego prestiżu. Inwestycje w hale sportowe, programy szkolne i kluby młodzieżowe wpisują się w logikę międzysektorowych polityk publicznych: zdrowotnej, edukacyjnej i miejskiej. Koszykówka staje się jednym z głównych „języków”, za pomocą których państwo i samorządy komunikują obywatelom wartości aktywności fizycznej, wspólnotowości i dumy narodowej²³.

Pomimo postępującej instytucjonalizacji i ugruntowania pozycji koszykówki w litewskiej polityce publicznej analizowany okres ujawnia istotną lukę strategiczną. Chodzi w szczególności o brak scentralizowania strategii

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

dyplomacji publicznej, a co za tym idzie – brak oficjalnie sformułowanej polityki sportowej dyplomacji w strukturach Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Oznacza to, że pomimo iż koszykówka stanowi jeden z najlepiej zorganizowanych i najsilniej wspieranych elementów państwowego systemu sportu, to Litwa wciąż nie wykorzystuje jego pełnego potencjału jako narzędzia do promocji międzynarodowej. Polityka w tym zakresie istnieje, lecz pozostaje rozproszona, nieskoordynowana i pozbawiona jednego centrum odpowiedzialności, co wyraźnie kontrastuje z wysokim poziomem instytucjonalnego ugruntowania samej dyscypliny. Koszykówka jest już w pełni zinstytucjonalizowanym zasobem, podporządkowanym polityce publicznej i wpisanym w regulacje prawne, mechanizmy finansowania oraz systemy zarządzania sportem, a także powiązanym z celami zdrowotnymi, edukacyjnymi i społecznym państwa. Proces instytucjonalizacji litewskiego sportu znajduje swoje odzwierciedlenie także w rosnącym znaczeniu koszykówki 3×3. W ciągu ostatniej dekady format ten ewoluował, stając się globalnie rozpoznawalną i dynamiczną formą rywalizacji. Sukcesy osiągnięte przez litewskie zespoły, w tym zdobycie medalu podczas igrzysk olimpijskich w Paryżu w 2024 roku, stanowią dowód na zdolność tamtejszego systemu sportowego do efektywnej adaptacji do współczesnych trendów międzynarodowych. Koszykówka 3×3, dzięki swojemu osadzeniu w przestrzeni miejskiej i silnej obecności medialnej poszerza spektrum oddziaływania litewskiej koszykówki, wzmacniając jej potencjał jako nowoczesnego instrumentu miękkiej siły państwa i stanowiąc komplementarne uzupełnienie dla tradycyjnej odmiany 5×5. Problematyczny jest jednak fakt, że rozbudowany system działa przede wszystkim wewnątrz struktur państwowych, podczas gdy jego komponent międzynarodowy odpowiedzialny za świadome wykorzystanie sportu

w dyplomacji i budowania wizerunku państwa wciąż pozostaje nie w pełni wykorzystany. Równocześnie koszykówka nie traci nic ze swojego kulturowego znaczenia i pozostaje nośnikiem symbolicznej narracji o Litwie jako państwie koszykówki. Koszykówka pozostaje kluczowym elementem wspólnego doświadczenia społecznego oraz jednym z najbardziej rozpoznawalnych znaków tożsamości narodowej Litwy. Ta charakterystyczna dwutorowość czyni ją zasobem o wyjątkowym charakterze w litewskiej polityce. Odwołując się do koncepcji J. Nye'a, można stwierdzić, iż litewska koszykówka jest zasobem opartym na atrakcyjności, w tym na kulturze, wartościach i praktykach, które sprawiają, iż Litwa jest postrzegana jako nieproporcjonalnie silniejsze państwo, niż wskazywałyby na to jej dane demograficzne czy gospodarcze. W tym sensie koszykówka staje się jednym z kluczowych, a może najważniejszym narzędziem budowania miękkiej siły Litwy w XXI wieku, stanowiąc konsekwentne dopełnienie procesów zapoczątkowanych jeszcze w okresie okupacji sowieckiej oraz w pierwszych latach niepodległości, kiedy była nośnikiem tożsamości. Teraz stała się narzędziem politycznym państwa.

Zakończenie

Analiza znaczenia koszykówki dla Litwy w XX i XXI wieku prowadzi do jednoznacznego wniosku, że znaczenie tej dyscypliny wykracza w Litwie daleko poza strefę sportu. Koszykówka, traktowana początkowo jako przestrzeń podtrzymania tożsamości narodowej w czasach ZSRR, przekształciła się kolejno w symbol oporu, narzędzie odbudowy państwowości, a w ostatnich latach w zinstytucjonalizowany komponent litewskiej polityki publicznej. Jej wyjątkowa rola polega na unikalnym połączeniu kultury, społecznej pamięci i strategicznych interesów państwa.

Ta wielowymiarowość sprawia, iż litewska koszykówka pozostaje jedynym z najbardziej charakterystycznych i trwałych elementów identyfikacji narodowej. Przeprowadzona analiza wskazuje, iż koszykówka jest jednym z najważniejszych zasobów litewskiej miękkiej siły. Od sukcesów Žalgirisu w latach 70. i 80. XX wieku, przez symboliczny wymiar brązowego medalu w Barcelonie w 1992 roku, aż po globalną widoczność litewskiego sportu. Litewski sport nieustannie pełni funkcję narzędzia budowania atrakcyjności państwa. Litwa, pomimo niewielkiego terytorium i ograniczonego potencjału militarnego czy ekonomicznego, zdołała wypracować pozycje rozpoznawalnego aktora na arenie międzynarodowej właśnie dzięki koszykówce – dyscyplinie, która stała się jej znakiem firmowym.

Praca wykazuje, że instytucjonalizacja koszykówki jako zasobu polityki publicznej nie przebiegała w pełni równomiernie. O ile na poziomie państwowym została skutecznie włączona w system zarządzania, o tyle w obszarze dyplomacji publicznej nadal widoczne są istotne braki. Brakuje scentralizowanej strategii wykorzystania sportu w komunikacji międzynarodowej, a działania w tym zakresie pozostają rozproszone i nieskoordynowane. Oznacza to, iż Litwa mimo wyjątkowego kapitału kulturowego koszykówki, wciąż nie wykorzystuje w pełni pełnego potencjału, jaki niesie ona dla polityki zagranicznej i wizerunku państwa.

Ostatecznym wnioskiem natury ogólnej wynikającym z analizy jest to, że sukcesy w danej dyscyplinie sportowej mogą stanowić jedno z najbardziej unikalnych narzędzi budowania marki państwa. W przypadku Litwy jest ona zarówno elementem pamięci zbiorowej, jak i współczesnym instrumentem politycznym, który intryguje społeczeństwo, wzmacnia identyfikację narodową oraz kształtuje pozytywny obraz państwa za granicą. Wraz z dalszym

rozwojem polityk sportowych i coraz większą rolą mediów cyfrowych litewska koszykówka ma szansę stać się jeszcze bardziej efektywnym kanałem oddziaływania litewskiej miękkiej siły.

Aktualność podjętej problematyki podkreślają współczesne wydarzenia społeczno-polityczne, w tym agresja Rosji na Ukrainę, która ponownie unaoczniała znaczenie sportu w kontekście politycznym i tożsamościowym.

Bibliografia

- Barkauskas J., *Lietuvos krepšinio federacijos indėlis į sporto politikos formavimą ir įgyvendinimą*, Vytauto didžiojo universitetas politikos mokslų ir diplomatijos fakultetas viešojo administravimo katedra, Kaunas 2024.
- Butautas I., Čepaitienė R., *MUS VIENIJA ALUS IR PERGALĖS”? arba SPORTAS IR LIETUVIŠKOJI TAPATYBĖ*, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Istorijos teorijos ir kultūros istorijos katedra, Vilnius 2006, s. 97–112.
- Cingiene V., Damijonaitis M., Komskiene D., *Soft power index extension: The case of the influence of Lithuanian basketball*, s. 462–482, https://www.researchgate.net/publication/289732663_Soft_power_index_extension_The_case_of_the_influence_of_Lithuanian_basketball.
- Cingienė V., Damijonaitis A., Komskienė L., *The role of basketball in promoting national identity: The case of Lithuania*, 2014.
- Cingiene V., Laskiene S., *A Revitalized Dream: Basketball and National Identity in Lithuania*, “The International Journal of the History of Sport” 2004, nr 21(5), s. 762–779, https://www.researchgate.net/publication/233157721_A_Revitalized_Dream_Basketball_and_National_Identity_in_Lithuania.
- Gobikas M., Radu A., Miklovas J., *Home Court Advantage in Basketball – A Case Study of Žalgiris Kaunas Basketball Team*, 2020, s. 235–245, <https://www.athensjournals.gr/sports/2020-7-4-3-Gobikas.pdf>.
- Grinevičius I., *Celebrating 100 years of Basketball in Lithuania*, https://www.lb.lt/uploads/flyers/docs/36708_be58200dd56466ea79d8aee29965d087.pdf?utm_.
- Karczewska (Rus) J., *Koszykówka jako narzędzie kształtowania litewskiej tożsamości narodowej w ZSRR*, 2025, <https://diplomacy.pl/koszykowka-jako-narzedzie-ksztaltowania-litewskiej-tozsamosci-narodowej-w-zsrr/> [17.11.2025].

Markevičius M.A., (Director), *The other dream team* [Film]. United States: Union Entertainment Group / Šviesos Production, 2012.

Sowa T., *Dawid kontra Goliat. Żalgiris Kowno kontra CSKA Moskwa*, 8 maja 2023, <https://historiasportu.info/2023/05/08/dawid-kontra-goliat-zalgiris-kontra-cska/> [17.11.2025].

Visuotinė lietuvių enciklopedija „Lietuvos krepšinis“, <https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-krepsinis/>, [17.11.2025].

Piłka nożna jako instrument polityki Węgier względem mniejszości w ościennych państwach

Wojciech Stradomski
(UNIwersytet Jagielloński)

Benjámín Lux
(EÖTVÖS LORÁND UNIVERSITY)

Wprowadzenie

Premier Węgier Viktor Orbán jest często określany jako polityk prowadzący politykę zagraniczną wykraczającą poza skalę możliwości swojego państwa, czego najbardziej widocznym przykładem ma być próba prowadzenia asertywnej polityki Węgier wobec wojny w Ukrainie. Istnieje jednak pewna sfera stosunków międzynarodowych, w której Węgry rzeczywiście grają w lidze wyższej niż mogłoby to wynikać z ich obiektywnego potencjału. Sferą tą jest sport.

Od pierwszych nowożytnych igrzysk olimpijskich sport odgrywał na Węgrzech centralną rolę, lecz po dojściu do władzy w 2010 roku kierowanej przez V. Orbána partii Fidesz sektor sportowy stał się ważnym instrumentem rządowego *soft power*. Węgry były gospodarzem imponującej liczby dużych imprez sportowych, takich jak lekkoatletyczne mistrzostwa świata, mistrzostwa świata w sportach wodnych, Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej w 2020 (jako

współgospodarz) czy wyścigi Formuły 1¹ – co umieściło to państwo na wysokiej pozycji w tej dziedzinie dyplomacji publicznej. Oprócz tego w czasie rządów Fideszu ponownie podjęto próbę organizacji letnich igrzysk olimpijskich – tym razem w 2024 roku – jednak po społecznych protestach Węgry z kandydatury się wycofały². Pragnienie organizacji przez Budapeszt największej sportowej imprezy pojawiało się w historii kilkakrotnie. Najbliżej Węgry były w 1920 roku, kiedy państwo to nawet otrzymało prawo do organizacji IO, jednak ze względu na I wojnę światową i jej konsekwencje igrzyska odbyły się w belgijskiej Antwerpii³.

Węgry przeznaczają na sport i rekreację relatywnie duże kwoty z budżetu państwa⁴, a piłka nożna wyróżnia się w tym zakresie na tle wszystkich innych dyscyplin. Po 2010 roku położono na nią na Węgrzech szczególny nacisk: wybudowano dziesiątki stadionów, a znaczne środki przeznaczono zarówno na reprezentację narodową, jak i na węgierskie kluby piłkarskie. Tym jednak, co czyni przypadek węgierski jeszcze bardziej wyjątkowym⁵, jest fakt, że piłka nożna służy nie tylko rozrywce czy wzmacnianiu dumy narodowej – choć pozostają one ważnymi motywacjami – ale odgrywa także rolę w szerszej agendzie polityki narodowościowej. Węgierskie wsparcie finansowe trafia nie tylko do klubów znajdujących się w granicach

¹ Węgry organizują wyścigi Grand Prix Formuły 1 od 1986 roku i pozostają jedynym krajem w regionie, który robi to stale.

² M. Żuławiński, „Olimpijski sen Orbana. Budapeszt chce igrzysk w 2024 r.”, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Olimpijski-sen-Orbana-Budapeszt-chce-igrzysk-w-2024-r-7470997.html> [20.11.2025].

³ F. Gergely, „Budapest rendezte volna az 1920-as olimpiát, de az I. világháború mindent átírt”, https://pestbuda.hu/cikk/20201128_budapest_rendezte_volna_az_1920-as_olimpiat_de_az_i_vilaghaboru_mindent_atirt [20.11.2025].

⁴ Szerzej o tej kwestii w dalszej części rozdziału.

⁵ Wyjątkowy, choć nie odosobniony. Na przykład w lidze piłkarskiej w Macedonii Północnej biorą udział kluby powiązane z etnosem albańskim, czy to w kontekście własnościowym czy składów drużyn.

państwa, lecz także do tych związanych z węgierskimi mniejszościami za granicą.

Celem tego rozdziału jest przedstawienie roli piłki nożnej w węgierskiej polityce, przeanalizowanie, w jaki sposób futbol jest instrumentalizowany na potrzeby polityki narodowościowej oraz ukazanie funkcjonowania węgierskich klubów piłkarskich poza granicami państwa.

Sport jako narzędzie polityczne w historii Węgier

Jeżeli spojrzymy na ogólny ranking medalowy igrzysk olimpijskich, Węgry zajmują 9. miejsce wśród wszystkich państw świata⁶. Świadczy to o tym, że choć entuzjazm Viktora Orbána wobec sportu jest silny, nie jest on bezprecedensowy w historii państwa. Od końca XIX wieku każdy system polityczny na Węgrzech miał własne powody, by zacieśniać związki między polityką a sportem – zwłaszcza piłką nożną.

W okresie dualizmu⁷ mecze piłkarskie między Węgrami a Austrią symbolizowały walkę o władzę między dwoma częściami monarchii, a przez to miały ogromne znaczenie moralne. Wyniki tych spotkań często łączono z kwestią tożsamości narodowej, co wzmacniało poczucie własnej wartości i jedności⁸. Po I wojnie światowej Węgry nie tylko utraciły dwie trzecie swojego terytorium i jedną trzecią ludności węgierskojęzycznej, lecz także zostały objęte poważnymi ograniczeniami militarnymi. W rezultacie w latach 20. wspierane przez państwo sport

⁶ Węgry zajmują 97. miejsce na świecie pod względem liczby ludności oraz 110. miejsce pod względem powierzchni. – *Worldometer*, <https://www.worldometers.info/geography/largest-countries-in-the-world/> [17.11.2025].

⁷ Okres monarchii austro-węgierskiej 1867–1918.

⁸ R. Györi Szabó, *Football and Politics in Twentieth-Century Hungary*, *The International Journal of the History of Sport*, 2019, s. 2.

i wychowanie fizyczne otrzymały nową funkcję: miały kształtować wzorce wojskowe i stanowić formę szkolenia młodych mężczyzn w zastępstwie tradycyjnej służby. Doprowadziło to do znaczących inwestycji w infrastrukturę piłkarską⁹, co przełożyło się na rozwój zarówno klubów, jak i reprezentacji narodowej. Sukcesy sportowe wykorzystywano także do celów politycznych, szczególnie za rządów Gyuli Gömbösa w połowie lat 30., kiedy sport służył dwóm celom: na arenie międzynarodowej miał ukazywać siłę narodu, a w polityce wewnętrznej kierować społeczeństwo ku bardziej nacjonalistycznemu myśleniu, w opozycji do ideologii lewicowych¹⁰.

Po II wojnie światowej silny związek między polityką a sportem utrzymał się, gdyż pod komunistycznym przywództwem Mátyása Rákosiego osiągnięcia sportowe służyły – podobnie jak w innych państwach bloku wschodniego – do prezentowania wyższości systemu socjalistycznego. Choć Węgry osiągnęły swój najlepszy olimpijski wynik podczas igrzysk w Helsinkach w 1952 roku¹¹, to piłka nożna – a w szczególności Złota jedenastka (węg. Aranycsapat) – pozostała najważniejszym narzędziem politycznym partii. Stała się kluczowym środkiem legitymizacji systemu, dlatego rząd hojnie finansował jej działalność¹². Seryjne zwycięstwa „Magicznej jedenastki” – w której grały takie legendy jak Ferenc Puskás, Nándor Hidegkuti i Sándor Kocsis, w latach 1950–1955 poniosła tylko jedną porażkę, w finale mistrzostw świata w 1954 roku – uczyniły

⁹ Ibidem, s. 3.

¹⁰ B.M. Barát, *Futball, hatalom és társadalom Magyarországon a Horthy-korszakban*, Budapest 2022, s. 140.

¹¹ Węgrzy zdobyli wówczas 16 złotych, 10 srebrnych i 16 brązowych medali, kończąc igrzyska na trzecim miejscu w klasyfikacji końcowej.

¹² R. Györi Szabó, *Football and Politics...*, s. 6.

ją centralnym filarem propagandy rządowej¹³, zwłaszcza gdy pokonywała drużyny z zachodnich państw kapitalistycznych, jak w „meczu stulecia” w 1953 roku, kiedy to Węgrzy pokonali Anglię 6:3 na jej własnym boisku. Jednak wykorzystywanie sportu jako narzędzia politycznego okazało się bronią obosieczną – gdy ku powszechnemu zaskoczeniu reprezentacja przegrała finał mistrzostw świata w 1954 roku, niezadowolenie społeczne silnie uderzyło w komunistyczne kierownictwo. Niektórzy historycy twierdzą, że wydarzenie to mogło być zapowiedzią rewolucji 1956 roku¹⁴.

Po upadku reżimu Rákosiego sport wciąż pozostawał ważny, lecz nowa nomenklatura po 1956 roku przywiązywała do niego mniejsze znaczenie. W polityce Kádára sport rzeczywiście odgrywał mniejszą rolę – i otrzymywał mniejsze wsparcie finansowe – niemniej jednak wiele dyscyplin, takich jak pływanie, kajakarstwo czy pięciobój nowoczesny, przechodziło w tym okresie rozwój, który w połączeniu z innymi wcześniejszymi odnoszącymi sukcesy sportami – takimi jak szermierka, piłka wodna czy zapasy – nadal utrzymywał Węgry w światowej czołówce. Sytuacja była podobna w okresie rządów po transformacji ustrojowej aż do zwycięstwa wyborczego Viktora Orbána w 1998 roku. Jego pierwsza czteroletnia kadencja okazała się jednak zbyt krótka, by wprowadzić głębsze zmiany¹⁵.

¹³ Ibidem, s. 9.

¹⁴ L. Zemplényi, *Football Matters*, “Hungarian Conservative”, 28 czerwca 2022, https://www.hungarianconservative.com/articles/culture_society/football-matters/ [27.11.2025].

¹⁵ Poza zwiększeniem wydatków na sektor – w latach 2000–2002 udział PKB przeznaczony na sport i rekreację wzrósł z 0,3% do 0,5%. Zob. więcej: É. Palócz, *Mire költ a magyar állam? Az állami kiadások szerkezetének vizsgálata európai uniós összehasonlításban*, KOPINT-TÁRKI Műhelytanulmányok, 2024, s. 25.

Podejście Viktora Orbána do piłki nożnej

Od 2010 roku, kiedy Orbán po raz drugi wygrał wybory, podejście do sportu zmieniło się całkowicie. W drugiej połowie dekady środki przeznaczane na sport i rekreację gwałtownie wzrosły, osiągając szczyt w 2020 roku, kiedy to na sektor ten wydano 1,3% PKB¹⁶, z czego największa część była przeznaczana na piłkę nożną. Choć znaczna część państw wykorzystuje sport do celów politycznych – takich jak wzmacnianie jedności narodowej, poprawa międzynarodowego wizerunku czy reprezentowanie interesów firm sportowych i wynalazków¹⁷, to jednak przypadek Węgier na tym tle pod pewnymi względami się wyróżnia.

Po pierwsze, podobnie jak w wielu innych państwach, rząd Węgier używa sportu do celów prowadzenia polityki międzynarodowej, w tym do poprawy wizerunku i budowy prestiżu oraz realizacji innych celów polityki zagranicznej. Uwzględniając wydarzenia różnej rangi i zasięgu, Węgry były gospodarzem kilkuset¹⁸ międzynarodowych wydarzeń sportowych od 2010 roku¹⁹.

To, co wyróżnia przypadek Węgier, to jednak nieortodoksyjne wykorzystanie piłki nożnej do wspierania agendy dyplomatycznej – w szczególności poprzez organizowanie „domowych” meczów międzynarodowych dla drużyn z innych państw, takich jak Izrael czy Białoruś²⁰, które decyzją

¹⁶ Tymczasem średnia dla państw UE-27 wynosi 0,4%. Zob. więcej: ibidem.

¹⁷ Zob. więcej: B. Garamvölgyi, T. Dóczy, *Sport as a tool for public diplomacy in Hungary*, „Physical Culture and Sport. Studies and Research” 2021, 90, s. 39–49.

¹⁸ Do największych można zaliczyć mistrzostwa świata w piłce wodnej, mistrzostwa świata w lekkoatletyce, wyścigi Formuły 1 czy też finały europejskich klubowych rozgrywek piłkarskich.

¹⁹ Ibidem, s. 41.

²⁰ Na Węgrzech domowe spotkania rozgrywają nie tylko reprezentacje narodowe, ale w europejskich rozgrywkach również niektóre białoruskie i izraelskie kluby.

UEFA nie mogą rozgrywać spotkań na własnych obiektach.²¹ Dzięki temu Orbán z jednej strony wzmacnia narrację o Węgrzech jako państwie „wspierającym pokój”²², a z drugiej wspiera państwa o kontrowersyjnej agendzie międzynarodowej, zacieśniając z nimi więzi dwustronne.

Kolejnym kluczowym czynnikiem są bezpośrednie, osobiste powiązania premiera z piłką nożną. V. Orbán nie tylko sam był zawodnikiem (grał w czwartej lidze węgierskiej), ale jest też ogromnym entuzjastą futbolu²³. Podczas wywiadu pod koniec 2025 roku dla ATV – kanału telewizyjnego, w którym nie pojawiał się od 15 lat – odpowiadając na pytanie o wizytę w Wielkiej Brytanii podkreślił, że uczestniczył w meczu Manchester City – Liverpool jako ekspert piłkarski i zwiedzał stadion z właścicielem Manchesteru City²⁴, aby uczyć się od niego zarządzania klubem²⁵. W tym kontekście warto zaznaczyć, że V. Orbán stoi za założeniem akademii i klubu Puskás Akadémia²⁶ w miejscowości Felcsút – blisko miejsca, w którym się

²¹ Izrael nie może rozgrywać meczów u siebie z powodu konfliktu w Strefie Gazy, a Białoruś ze względu na stacjonujące w ich kraju rosyjskie wojska.

²² J. Bornio, M. Banasiak, M. Rajkiewicz, *Dyplomacja sportowa Viktora Orbána: mecze Izraela i Białorusi na Węgrzech*, „Komentarze IEŚ”, Instytut Europy Środkowej, <https://ies.lublin.pl/komentarze/dyplomacja-sportowa-viktora-orbana-mecze-izraela-i-bialorusi-na-wegrzech/> [20.11.2025].

²³ Według niektórych źródeł od 1998 roku nie opuścił żadnego finału Mistrzostw Świata w Piłkę Nożną ani Ligi Mistrzów UEFA. *Viktor Orbán's reckless football obsession*, „Guardian”, 11 stycznia 2018, <https://www.theguardian.com/news/2018/jan/11/viktor-orban-hungary-prime-minister-reckless-football-obsession> [18.11.2025].

²⁴ Co ciekawe, we wspomnianym telewizyjnym wywiadzie Viktor Orbán przyznał, że pochodzący ze Zjednoczonych Emiratów Arabskich właściciel Manchesteru City gościł również w Felcsút, gdzie przyglądał się klubowi założonemu przez premiera Węgier.

²⁵ *Orbán Viktor Trumpról, Putyinról, Magyar Péterről*, ATV Magyarország, 11 listopada 2025, <https://www.youtube.com/watch?v=PuART2ofOy4> [18.11.2025].

²⁶ Nazwany na cześć najśłynniejszego węgierskiego piłkarza Ferenc Puskása.

wychował²⁷. Według słów premiera Węgier główną funkcją tego klubu jest rozwój uzdolnionej młodzieży.

Także inne zespoły w pierwszej lidze węgierskiej mają powiązania z partią Fidesz. Najbardziej znanym z nich jest stołeczny Ferencváros, którego prezesem jest Gábor Kubatov, poseł Fideszu w parlamencie.

Strategia piłkarska a polityka narodowościowa

Niewątpliwie V. Orbán był przez ostatnie 15 lat człowiekiem mającym największy wpływ na węgierską politykę. Mimo iż jego osobista sympatia do futbolu ma niemałe znaczenie dla wielu inicjatyw i sposobu prowadzenia dyplomacji futbolowej, na jego osobie zaangażowanie państwa na tym polu się nie kończy. W ciągu półtorej dekady powstał na Węgrzech dobrze zorganizowany system rozwoju piłki nożnej – począwszy od długofalowych dokumentów strategicznych i innych ram prawnych mających ułatwiać zwiększanie konkurencyjności węgierskiego futbolu, a skończywszy na materializacji tych założeń w postaci kolejnych wybudowanych stadionów i centrów treningowych oraz zakładaniu akademii dla dzieci i młodzieży.

Jeszcze wyższy poziom zorganizowania cechuje inny kluczowy obszar węgierskiej polityki – kwestię pomocy Węgrom mieszkającym za granicą²⁸. Zagadnienie to stanowiło

²⁷ Biorąc pod uwagę, że pojemność stadionu (niemal 4 tysiące miejsc) jest prawie dwukrotnie większa niż całkowita liczba mieszkańców miejscowości, jego budowa spotkała się z szeroką krytyką. Poza tym stadion wraz z kompleksem należącym do akademii położony jest kilkadziesiąt metrów od rodzinnego domu V. Orbána, a prezesem klubu jest uważany za najbogatszego Węgra pochodzący z tej samej miejscowości Lőrinc Mészáros, który po 2010 roku dorobił się ogromnego majątku jako przedsiębiorca i inwestor. Uważany jest za jednego z najbardziej wpływowych oligarchów dzisiejszych Węgier.

²⁸ Należy przy tym mieć na uwadze rozróżnienie terminologiczne, pozostające w związku z adresatami tej polityki. Diasporą nazywają Węgrzy przedstawicieli swojego narodu, którzy wyjechali z rodzinnych stron lub są potomka-

istotny priorytet dla wielu węgierskich rządów od 1920 roku, gdy w wyniku traktatu z Trianon ponad 3 miliony etnicznych Węgrów znalazły się poza nowo powstałym państwem węgierskim. Na przestrzeni ostatniego stulecia ich liczba zmniejszyła się, obecnie jednak w państwach sąsiednich wciąż mieszka niemal 2 miliony etnicznych Węgrów²⁹. Z tego powodu kwestia węgierskich mniejszości ciągle jest ważnym elementem polityki Węgier, zwłaszcza gdy są za nią odpowiedzialne bardziej konserwatywne i prawicowe środowiska polityczne³⁰. Największy przełom w tej polityce zaszedł po zmianie rządu w 2010 roku. Od tego roku – analogicznie do sportu – powstały szerokie ramy prawne mające ułatwiać pomoc rodakom z zagranicy, a także skierowano na ten cel znaczne środki finansowe. Zarówno więc piłka nożna, jak i Węgrzy z sąsiednich państw stanowią istotne elementy przemysłanej polityki władz, zachodzi między nimi też wiele podobieństw i korelacja.

Już w 2011 roku Węgierski Związek Piłki Nożnej (MLSZ)³¹ stworzył strategię rozwoju piłki nożnej na ko-

mi takich osób, jednak wciąż identyfikują się z węgierską narodowością. Są to więc przede wszystkim emigranci zamieszkujący głównie zachodnie państwa. Węgrzy za granicą [węg. *határon túli magyarok*] to natomiast ci, którzy mieszkają na terenie historycznych Węgier we wszystkich siedmiu sąsiednich państwach. Choć nie małą uwagę węgierski rząd zwraca również na diasporę, to właśnie Węgrzy za granicą stanowią centralny punkt agendy Fideszu.

²⁹ J. Bornio, B. Lux, *Identifying the rationalities behind Hungary's policy on the Russo-Ukrainian war*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2025, t. 23, z. 2, s. 83, DOI: <https://doi.org/10.36874/RIESW.2025.2.3>.

³⁰ Przewodzący Węgierskiemu Forum Demokratycznemu (MDF) József Antall, pierwszy premier Węgier wybrany po demokratycznych przemianach ustrojowych, w swoim przemówieniu w 1990 roku stwierdził, że w duszy chce być premierem piętnastu milionów Węgrów – odwołując się do węgierskich mniejszości zamieszkujących sąsiednie państwa. W okresie rządów partii socjalistycznych i liberalnych (1994–1998, 2002–2010) kwestia pomocy zagranicznym Węgom nie była tak ważnym postulatem, w przeciwieństwie do pierwszego rządu V. Orbána w latach 1998–2002.

³¹ Od 2010 jego prezesem jest Sándor Csányi, prezes banku OTP, od 2019 także wiceprezes FIFA.

lejne 10 lat³². Długofalowym celem miało być wyniesienie węgierskiego futbolu – zarówno klubowego, jak i reprezentacyjnego – na zdecydowanie wyższy poziom niż we wcześniejszych latach kryzysu. Jednym z głównych założeń stało się wspieranie akademii piłkarskich w całym państwie oraz intensywna rozbudowa infrastruktury, głównie stadionów. W 2014 roku uruchomiono Narodowy Program Rozwoju Stadionów (węg. Nemzeti Stadionfejlesztési Program), który wspierał ich przebudowę w mniejszych miejscowościach. Większe projekty z kolei były uruchamiane na podstawie pojedynczych rozporządzeń rządowych³³. Zgodnie z danymi MLSZ do 2020 roku takich stadionów powstało dziewięć, między innymi obiekty klubów z Debreczyna czy Székesfehérváru, a także stadion stołecznego Ferencvárosu (ponad 23 tysiące miejsc). Największym z nich jest jednak Puskás Aréna – stadion narodowy w Budapeszcie, otwarty w 2019 roku. Koszt jego budowy wyniósł ok. 190 mld forintów (w przybliżeniu 500 mln euro), a pojemność wynosi przeszło 67 tysięcy widzów. Oprócz tego w ostatnich latach w stolicy Węgier oddano do użytku m.in. nowy stadion lekkoatletyczny na 36 tys. miejsc (2023) i halę wielofunkcyjną o pojemności ponad 20 tys. widzów (2021). Inwestycje obejmują więc również inne sporty i swoim rozmachem mogą konkurować z tymi prowadzonymi w innych, większych państwach.

Przemysłane sposoby kształcenia i nowoczesna infrastruktura miały zachęcić zarówno do uprawiania sportu, jak i do bardziej powszechnego uczęszczania na mecze przez kibiców. Zgodnie z planem związku średnia liczba widzów na meczach węgierskiej ekstraklasy przez dziesięć lat

³² Magyar Labdarúgó Szövetség, *A megújulás évtizede 2010-2020, a Magyar Labdarúgó Szövetség stratégiája*, Budapest 2010.

³³ G. Marosi, T. Pietsch, Z. Jandó, *20 év 20 meccs*, Budapest 2024, s. 260.

miała wzrosnąć z niecałych trzech do ośmiu tysięcy. Mimo początkowej poprawy w sezonie 2019/2020 średnia powróciła niemal do punktu wyjścia, nieco tylko przekraczając barierę trzech tysięcy. Po piętnastu latach od rozpoczęcia strukturalnych zmian trudno mówić też o konkretnych piłkarskich sukcesach, które zakładała strategia z 2011 roku. Spośród węgierskich klubów tylko Ferencváros jeden raz grał w fazie grupowej Ligi Mistrzów (sezon 2020/2021), w krajowej lidze mającej opierać się na wychowankach gra stosunkowo niewielu młodych Węgrów, a drużyna narodowa mimo dobrego Euro 2016 nie zaliczyła więcej udanych turniejów³⁴. Nie udało się również osiągnąć upragnionego celu w postaci awansu na mistrzostwa świata, na co Węgrzy czekają od 1986 roku.

Prawdziwe *novum* w prosportowej polityce stanowiło wprowadzenie w 2011 roku prawa regulującego odprowadzanie podatku dochodowego przez osoby prawne (TAO)³⁵. Na jego podstawie węgierskie firmy mogą zadeklarować przekazanie do 80% podatku nie do budżetu państwa, ale na funkcjonowanie klubów sportowych z kilku dyscyplin: piłki nożnej, piłki ręcznej, koszykówki, piłki wodnej i hokeja na lodzie, a od pewnego czasu także siatkówki. Taka regulacja umożliwia osobom prawnym obniżenie wysokości swojego podatku dochodowego. Już w ciągu pierwszych czterech lat do klubów sportowych w ten sposób trafiło ok. 200 mld forintów (ponad 500 mln euro)³⁶. Prawo

³⁴ Węgrzy bliscy byli wyjścia z grupy również na Euro 2020, przyszło im się wówczas jednak mierzyć z wyżej notowanymi rywalami – Portugalią, Francją i Niemcami.

³⁵ *Corporate Tax Benefit Scheme for Sports Clubs Set to Continue Until 2029*, "Hungarian Conservative", 25 lutego 2023, https://www.hungarianconservative.com/articles/current/corporate_tax_benefit_scheme_sports_clubs_continues_2029_tao_european_commission [20.11.2025].

³⁶ *Corruption Risks in Hungarian Sports Financing*, transparency.hu, <https://transparency.hu/en/news/korrupcios-kockazatok-a-magyar-sportfinansirozas>

spotkało się z wieloma głosami krytycznymi, głównie ze względu na brak przejrzystości – informacje o firmach przekazujących środki nie były publiczne, co tworzyło możliwość anonimowego wspierania wybranych klubów sportowych dużymi kwotami. Największe sumy od początku otrzymywała akademia i klub w Felcsút³⁷. Oprócz tego wprowadzenie ulgi spowodowało znaczny spadek wpływów do budżetu państwa i przekierowanie ich wyłącznie na sport. Mimo to Fidesz twierdził, że nie są to środki publiczne i dlatego źródła finansowania nie mogą zostać upublicznione. W 2017 roku doprowadziło to do procesu sądowego, po którym akademia z Felcsút została zobowiązana do upublicznienia informacji o swoich darczyńcach³⁸. Mimo kontrowersji oraz sporu z Komisją Europejską na temat istoty TAO instytucja ta funkcjonuje nadal i ogłoszone zostało przedłużenie jej obowiązywania do 2029 roku³⁹. Według danych przedstawionych przez MLSZ w ciągu 15 lat funkcjonowania TAO do organizacji sportowych wpłynęło łącznie 509,2 mld forintów (niemal 1,5 mld euro)⁴⁰.

Ostatnim, ale nie mniej istotnym aspektem czyniącym przypadek węgierski wyjątkowym jest fakt, że piłka nożna służy według oficjalnej narracji wzmocnieniu spójności narodowej ze względu na historyczne doświadczenia i rozmieszczenie węgierskiej ludności w sąsiednich państwach. Dzieje się tak nie tylko poprzez wspieranie klubów

ban/ [1.12.2025].

³⁷ Transparency International Magyarország, *Korrupciós Kockázatok a magyar sportfinanszírozásban*, transparency.hu, Budapest 2015, [1.12.2025].

³⁸ *Financing of Hungarian sports: court rules it must be transparent*, fuhu.hu, <https://fuhu.hu/financing-hungarian-sports-court-rules-must-transparent/> [1.12.2025].

³⁹ Hungarian Conservative, *Corporate Tax Benefit Scheme for Sports Clubs Set to Continue Until 2029*, https://www.hungarianconservative.com/articles/current/corporate_tax_benefit_scheme_sports_clubs_continues_2029_tao_european_commission/ [1.12.2025].

⁴⁰ Magyar Labdarúgó Szövetség, *TAO-GRÁF 2025*, Budapest 2025.

krajowych, lecz także w państwach sąsiednich – w miejscach, gdzie żyją węgierskie mniejszości.

Kolosalne zmiany zaszły bowiem po 2010 roku także w systemie wsparcia Węgrów mieszkających za granicą. Partia Fidesz, zdobywając wraz z koalicjantami większość konstytucyjną w 2010 roku, stanęła przed możliwością przebudowy systemu prawnego państwa. W związku ze zmianami prawnymi możliwe stało się zdobycie węgierskiego obywatelstwa bez konieczności zamieszkiwania na Węgrzech, a najważniejszymi wymogami stały się znajomość języka węgierskiego oraz wykazanie węgierskiego obywatelstwa przodków⁴¹. Wznowiono także zaniechane przez poprzednią władzę coroczne spotkania członków rządu z przedstawicielami Węgrów z sąsiednich państw. W kolejnym roku przyjęto natomiast dokument programowy opisujący cele polityki narodowościowej na kolejną dekadę⁴².

Podstawą pomocy Węgrom mieszkającym za granicą okazała się być nowa ustawa zasadnicza, która weszła w życie 1 stycznia 2012 roku. Już w jej preambule znaleźć można więcej odwołań do narodu niż państwa jako organizacji politycznej. Ten kierunek zdaje się potwierdzać art. A, zmieniający nazwę państwa z „Republiki Węgierskiej” na „Węgry”. Zgodnie zaś z art. D państwo węgierskie, mając na względzie jedność narodu, ponosi odpowiedzialność za los Węgrów mieszkających za granicą, wspiera przetrwanie i rozwój ich społeczności czy popiera ich dążenia

⁴¹ Z. Kántor, *Nemzetpolitikai alapismeretek*, Budapest 2013, s. 22; Według rządowych raportów przez pierwsze dziesięć lat z tej możliwości skorzystało 1,1 mln osób; zob. także: Á.J. Potápi, *Nemzetpolitika 2010–2020*, Budapest 2020, s. 41.

⁴² Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, *Nemzetpolitikai Államtitkárság, Magyar Nemzetpolitika – A nemzetpolitikai stratégia kerete*, Budapest 2011, s. 7.

do zachowania węgierskiej tożsamości, a także promuje współpracę między nimi i państwem węgierskim.

W ślad za ułatwioną procedurą uzyskania obywatelstwa oraz zapisami w nowej ustawie zasadniczej poszła nowelizacja prawa wyborczego. Na jej podstawie mieszkający poza granicami swojego państwa Węgrzy począwszy od 2014 roku mogą brać udział w węgierskich wyborach parlamentarnych⁴³, a także w wyborach do Parlamentu Europejskiego i krajowych referendach⁴⁴. Zmiany prawne spowodowały też utworzenie szeregu instytucji odpowiedzialnych za kontakty z rodakami. Jedną z nich stała się Fundacja im. Gábora Bethlena (węg. Bethlen Gábor Alap), która zajmuje się m.in. rozdysponowywaniem i monitorowaniem wydatkowania środków wśród węgierskich społeczności w postaci dofinansowań, konkursów czy stypendiów⁴⁵.

Kierunki polityki narodowościowej zostały ujęte również w innych rządowych dokumentach, takich jak opublikowana w 2011 roku strategia „Węgierska polityka narodowościowa – założenia strategii polityki narodowościowej”. Z dokumentu wynika, że obok wspierania edukacji czy węgierskich rodzin sport (a szczególnie piłka nożna) jest czynnikiem łączącym ludzi niezależnie od ich pochodzenia, wieku czy wykształcenia. Jest to środek

⁴³ W dotychczasowych wyborach parlamentarnych, w których mogli głosować Węgrzy z sąsiednich państw, Fidesz otrzymywał od nich zdecydowanie największą liczbę głosów. W wyborach w 2014 roku wśród głosów obywateli niedysponujących węgierskim adresem zamieszkania partia ta uzyskała 95,28% głosów, w 2018 – 96,23%, w 2022 – 93,88%; wyniki wyborów parlamentarnych na stronie vtr.valasztas.hu.

⁴⁴ W wyborach do Parlamentu Europejskiego głosować mogą wyborcy nieposiadający adresu zamieszkania na Węgrzech ani w innym państwie członkowskim UE.

⁴⁵ Wśród innych instytucji wspierających Węgrów za granicą w pierwszej kolejności należy wymienić sekretarza ds. polityki narodowościowej w ramach kancelarii premiera, poza tym takie podmioty jak m.in. Rákóczi Szövetség [edukacja], Kisebbségi Jogvédő Intézet [opieka prawna], czy Magyarság Háza [instytucja kultury w Budapeszcie].

do umacniania wspólnoty, także tej narodowej⁴⁶. Dlatego właśnie w piłkę nożną, jak zakłada rząd Węgier, należy zaangażować jak największą część Węgrów za granicą, zarówno w charakterze zawodników, jak i kibiców. Uczynić to można poprzez tworzenie szkółek i akademii dla dzieci i młodzieży czy też zapewnienie infrastruktury sportowej na jak najwyższym poziomie. W dalszej perspektywie funkcjonowanie takich klubów ma być atrakcyjne dla kolejnych osób i rodzić sukcesy, które będą jednoczyć i przyciągać do siebie Węgrów. Konsekwencją takich założeń stał się dalece rozwinięty system wspierania klubów i akademii piłkarskich funkcjonujących w społecznościach węgierskich w sześciu państwach: Rumunii, Słowacji, Serbii, Ukrainie, Chorwacji i Słowenii.

Warto zauważyć, że wsparcie obejmuje nie tylko kilka najpopularniejszych i najbardziej medialnych przykładów, ale również liczne mniejsze kluby – zarówno piłkarskie, jak i reprezentujące inne sporty (głównie hokej na lodzie, piłkę ręczną i koszykówkę). Zdecydowanie największymi projektami są jednak: FK Csíkszereda Miercurea Ciuc i Sepsi OSK Sfântu Gheorghe z Rumunii, DAC Dunajská Streda i KFC Komárno ze Słowacji, TSC Bačka Topola z Serbii, MFA Munkács z Ukrainy, NK Osijek z Chorwacji i Nafta Lendava ze Słowenii. W niemal wszystkich z nich w ciągu ostatnich

⁴⁶ Wybrane cytaty z dokumentu: „Obecnie sport jest czynnikiem, który przemawia do najszerszych warstw społeczeństwa węgierskiego – niezależnie od wieku, wykształcenia i regionu – i mobilizuje je do działania”, „Trzeba podkreślić, że wspólne sukcesy sportowe przyczyniają się z jednej strony do umocnienia idei zjednoczonego narodu węgierskiego, a z drugiej strony ułatwiają nam pozyskanie znacznej części społeczeństwa węgierskiego do poparcia naszych decyzji dotyczących polityki narodowościowej”, „Należy również podkreślić, że sukcesy sportowe społeczności węgierskich w innym państwie zwiększają ich prestiż w większości społeczeństwa danego kraju”, *Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Nemzetpolitikai Államtitkárság, Magyar Nemzetpolitika – A nemzetpolitikai stratégia kerete*, Budapest 2011, s. 50, tłumaczenie własne.

kilkunastu lat powstał podobny system: właścicielami są miejscowi Węgrzy lub osoby zaangażowane w futbol na samych Węgrzech⁴⁷, rozwijane są akademie dla dzieci i młodzieży, inwestuje się w infrastrukturę klubową, głównie budowę stadionów.

Obok tego seniorskie drużyny są wspomagane przez sponsorów – zarówno z Węgier, jak i z innych państw. Węgierscy sponsorzy nierzadko związani są z sektorem publicznym. Najlepszym przykładem jest spółka energetyczna MOL, której logo znajduje się na koszulkach wielu z wymienionych zespołów, a także w nazwach kilku obiektów. Częściowym udziałowcem MOL-u jest węgierskie państwo⁴⁸, a oba podmioty w 2021 roku utworzyły fundację MOL-Új Európa Alapítvány, mającą za zadanie wspierać m.in. Węgrów za granicą⁴⁹. W ostatnich latach ten podmiot coraz częściej występuje jako pośrednik między węgierskim państwem a klubami, zastępując wciąż pierwszoplanową Fundację im. Gábora Bethlena.

Zagraniczne kluby pozostają więc pod znacznym wpływem węgierskiego sektora publicznego. Niejednokrotnie trudno jest wskazać, na ile w projektach tych najważniejszy jest sport i szansa na rozwój węgierskich społeczności, a na ile przybliżenie ich do węgierskiego państwa. Nie

⁴⁷ Są to osoby zarówno związane z sektorem publicznym jak Oszkár Világi – większościowy właściciel DAC i węgierskiego FC Győr oraz dyrektor generalny zależnego od MOL-u Slovnaftu, jak i oficjalnie z nim niezwiązane – np. prezes TSC János Zsemberi, prezes KFC Juraj Baráth. W przypadku niektórych znane są powszechnie osobiste relacje z V. Orbánem i jego środowiskiem (László Diószegi – Seps, Oszkár Világi, Gábor Végh – właściciel NK Nafty i klubu z węgierskiego Zalaegerszeg). We wszystkich przypadkach pojawiają się bardziej lub mniej oficjalne kontakty z otoczeniem węgierskiego premiera.

⁴⁸ Państwo węgierskie jako jedyne posiada też w MOL-u uprzywilejowane akcje uprawniające do większego wpływu na decyzje strategiczne spółki; <https://molgroup.info/hu/a-mol-csoportrol/atekintes> [1.12.2025].

⁴⁹ Strona internetowa fundacji MOL-Új Európa Alapítvány, <https://molujeuropaalapitvany.hu/rolunk/bemutakozas> [1.12.2025].

ulega wątpliwości, że odnoszenie sukcesów przez „węgierskie” zespoły staje się atrakcyjnym sygnałem, że Węgrzy za granicą mogą poczuć się jak u siebie i osiągnąć sukces w państwie, z którego historią, kulturą i językiem się nie utożsamiają⁵⁰. Nie wszędzie jednak sposób zarządzania klubami jest taki sam. Aby wyjaśnić podobieństwa i zaznaczyć różnice między nimi, przybliżone zostanie funkcjonowanie kilku z nich.

Węgierskie kluby poza granicami kraju

FK Csíkszereda Miercurea Ciuc (Rumunia)

Klubem, który jako pierwszy stał się beneficjentem nowej polityki węgierskiego rządu, jest grający w Rumunii FK Csíkszereda Miercurea Ciuc. W 2013 roku władze klubu podpisały umowę partnerską z Akademią Puskása z Felcsút, a następnie w tym trzydziestopięciotysięcznym mieście w głębi Siedmiogrodu (Węgrzy stanowią w nim ok. 72% mieszkańców) stworzona została Seklerska Akademia Piłkarska (węg. Székelyföldi Labdarúgó Akadémia). Wtedy też prezes klubu skierował do węgierskiego sekretarza ds. polityki narodowościowej pismo, w którym poprosił o wsparcie w prowadzeniu akademii⁵¹. Według niektórych źródeł pomoc finansowa w pierwszych sześciu latach wyniosła ok. 3,7 miliardów forintów, tj. ponad 11 milionów

⁵⁰ Ponadto nierzadko regiony zamieszkane przez węgierskie mniejszości uważa się za niedofinansowane i zaniedbane przez władze. Schemat ten jest zauważalny zarówno w rumuńskim Siedmiogrodzie, jak i w południowej Słowacji, serbskiej Wojwodinie oraz na ukraińskim Zakarpaciu.

⁵¹ Wniosek prezesa klubu FK Csíkszereda Zoltána Szondyego do sekretarza ds. polityki narodowościowej z dnia 12 czerwca 2013 roku, dostępny na stronie internetowej Fundacji im. Gábora Bethlena, <https://kimittud.hu/request/11456/response/17472/attach/3/kerelem%20feljegyz.pdf> [1.12.2025].

euro⁵². Doniesienia te stanowią dziennikarskie ustalenia oparte na oficjalnych dokumentach, udostępnianych przez kluby i publiczne podmioty węgierskie. Fundacji im. Gábora Bethlena dziennikarze zarzucają utrudnianie dostępu do dokumentów m.in. poprzez umieszczanie ich w różnych nieoczywistych miejscach na stronach internetowych, obracanie i skanowanie w taki sposób, że dotarcie do informacji zabiera nieproporcjonalnie dużą ilość czasu. Zarzuca się także nietransparentność w postaci niepublikowania sprawozdań finansowych i nierozliczanie klubów z użytkowania publicznych środków. Funkcjonowanie akademii z Siedmiogrodu w latach 2018–2023 miało przynieść węgierską, rządową pomoc pieniężną w wysokości odpowiadającej ok. 26 milionów euro⁵³, a sam rok 2025 – ponad 2,5 miliona⁵⁴. Wsparcie jest więc stałe i najwyższe ze wszystkich zagranicznych klubów sportowych. Środki (podobnie jak w innych zespołach) spływają zarówno za pośrednictwem Fundacji im. Gábora Bethlena, jak i Węgierskiego Związku Piłki Nożnej. Są one przeznaczane na codzienne funkcjonowanie akademii i rozwój infrastruktury. W Miercurei Ciuc w 2016 roku otwarto ośrodek z akademikiem dla 220 osób oraz stadion z nową trybuną⁵⁵. Ostatecznie rozbudowa nowoczesnego obiektu zakończyła się w 2022 roku,

⁵² Wyliczenia dziennikarzy ograniczają się zazwyczaj do oficjalnych źródeł, pomijając umowy sponsorskie, które nie są publicznie znane; *Megszerezetük, feldolgoztuk és nyilvannosságra hozzuk a határon túli fociakadémiaák támogatásáról szóló szerződéseket*, atlatszo.hu, 11 grudnia 2018, <https://atlatszo.hu/kozpenz/2018/12/11/megszerezetuk-feldolgoztuk-es-nyilvannossagra-hozzuk-a-hataron-tuli-fociakademiaak-tamogatasarol-szolo-szerzodeseket>, [20.11.2025].

⁵³ *Követhetetlen a határon túli fociakadémáknak szánt milliárdok sorsa*, hang.hu, 14 marca 2024, <https://hang.hu/belfold/kovethetetlen-a-hataron-tuli-fociakademaknak-szant-milliardok-sorsa-162409>, [20.11.2025].

⁵⁴ Decyzja Rady Fundacji im. Gábora Bethlena nr 7/2025, https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/bizottsagihatarozatok/2025/7_2025.-01.31.-sz.-biz.-hat.-1.-sz.-mell.pdf [1.12.2025].

⁵⁵ *Felavatták a kollégiumot Csíkszeredán*, Puskasakademia.hu, 12 września 2016, <https://puskasakademia.hu/?q=news/6963>, [20.11.2025].

gdy na uroczystym otwarciu rozegrano mecz reprezentacji Węgier i Seklerszczyzny do lat 18⁵⁶. Na stadionie obecny był wówczas V. Orbán⁵⁷. W mieście znajduje się również ośrodek treningowy z kilkoma boiskami, umożliwiający treningi wielu zespołów. Akademia współpracuje także z kilkunastoma mniejszymi szkołkami w regionie.

Wkład węgierskiego państwa przyczynił się zarówno do powstania jednego z najnowocześniejszych ośrodków piłkarskich w Rumunii, jak i do podniesienia poziomu sportowego seniorskiej drużyny klubu. W 2013 roku grała ona jeszcze na czwartym poziomie rozgrywkowym, od tego czasu notując kilka awansów. W sezonie 2025/2026 po raz pierwszy w historii występuje w rumuńskiej pierwszej lidze. Dzieje się tak, mimo że węgierskie państwo finansowo wspiera jedynie akademię, funkcjonowanie seniorskiej drużyny leży zaś w gestii jego władz – źródłami utrzymania są zatem pomoc miejscowego samorządu, zyski z praw telewizyjnych, sponsorzy czy sprzedaż biletów⁵⁸. Taki schemat powtarza się w zasadzie we wszystkich wspomnianych wyżej siedmiu klubach. Środki przekazywane za pośrednictwem Fundacji im. Gábor Bethlena muszą być bowiem przeznaczone na wsparcie rodaków. Jednakże w przypadku wielu klubów – w tym także Csíkszeredy – inne podmioty wspierające również są powiązane z węgierskim sektorem publicznym. Głównym sponsorem zespołu z Siedmiogrodu jest MOL, którego logo widnieje na koszulkach zawodników.

⁵⁶ Nieoficjalna młodzieżowa drużyna Seklerszczyzny składała się z zawodników z regionu. W 2014 roku utworzono seniorską reprezentację, która jest członkiem CONIFA – piłkarskiej federacji zrzeszającej państwa nieuznawane, regiony autonomiczne oraz mniejszości narodowe i etniczne.

⁵⁷ *Hajrá, székeleyek, hajrá, magyarok!*, Puskasakademia.hu, 24 lipca 2022, <https://puskasakademia.hu/?q=news/12797>, [20.11.2025].

⁵⁸ *Hogyan fektet be Magyarországot a romániai labdarúgószba*, Ziarhargita.ro, 15 stycznia 2019, <https://ziarhargita.ro/hu/hogyan-fektet-be-magyarorszag-a-romaniai-labdarugasba>, [20.11.2025].

Inni sponsorzy wymienieni na stronie internetowej klubu to np. wspomniana MOL-Új Európa Alapítvány i V-híd – firma, z którą w bliskich stosunkach pozostaje uznawany za najbogatszego Węgry Lőrinc Mészáros, prezes klubu z Felcsút i osoba prywatnie związana z V. Orbánem⁵⁹. W praktyce więc trudno jest wykazać rzeczywistą sumę środków, jakie z Węgier transferowane są do FK Csíkszereda Miercurea Ciuc. Przykład Csíkszeredy jest na mapie zagranicznych klubów piłkarskich szczególnie. W tej bowiem akademii panuje zasada, zgodnie z którą wszystkie treningi i inne aktywności odbywają się wyłącznie po węgiersku⁶⁰. Piłkarzami akademii mogą być tylko miejscowi i choć nie ma formalnej przeszkody dla przyjmowania Rumunów, w praktyce musieliby oni władać językiem węgierskim. Co więcej, w seniorskiej drużynie minimum 90% zawodników musi być wychowankami akademii. Jest to filozofia nadrzędna nad osiąganymi wynikami i według władarzy klubu hołdowanie jej jest ważniejsze niż odnoszenie sukcesów. Jak jednak widać po wynikach, do tej pory udaje się łączyć oba założenia. Warto zauważyć, że spośród wszystkich wspieranych przez Węgry zagranicznych akademii i klubów tylko w tym istnieje wspomniana zasada, co można uznać za uzasadnienie skupiania na nim szczególnej uwagi węgierskiego państwa i przekazywania największych ilości pieniędzy. Klub ten porównywany jest często – także przez jego właściciela – do Athletico Bilbao, będącego

⁵⁹ Mészáros Lőrinc egybillió fölött – megjelent az 50 leggazdagabb magyar listája", forbes.hu, <https://www.forbes.hu/uzlet/meszaros-lorinc-egybillio-folott-megjelent-az-50-leggazdagabb-magyar-listaja/> [1.12.2025].

⁶⁰ Akik a román mezt is felveszik, csak hogy magyar válogatottak lehessenek, Nemzetisport.hu, 28 września 2017, <https://www.nemzetisport.hu/magyar-valogatott/2017/09/akik-a-roman-meszt-is-felveszik-csak-hogy-magyar-valogatottak-lehessenek>, [20.11.2025].

symbolem narodowości baskijskiej, gdzie grać mogą wyłącznie Baskowie⁶¹.

Sepsi OSK (Rumunia)

Drugim znanym już szerzej „węgierskim” klubem piłkarskim w Rumunii jest Sepsi OSK, mający swoją siedzibę w Sfântu Gheorghe (węg. Sepsiszentgyörgy), około 70 km na południe od Miercurei Ciuc. Również w tym klubie funkcjonuje seniorska drużyna oraz akademie – a finansowanie jest bliźniaczo podobne do wcześniejszego przykładu. Akademia – mimo że stoi na wysokim poziomie i jest atrakcyjna dla potencjalnych wychowanków – jest mniejsza od klubu z Miercurei Ciuc, a zajęcia nie odbywają się wyłącznie po węgiersku. Członkami akademii są także młodzi piłkarze i piłkarki narodowości rumuńskiej. W przypadku zespołu ze Sfântu Gheorghe nacisk nie jest położony na etniczny charakter klubu (w seniorskiej kadrze gra niewielu Węgrów), ale na odnoszenie sukcesów sportowych. Cel ten można uznać za częściowo zrealizowany pomimo faktu, że klub powstał dopiero w 2011 roku. Założony został przez dwóch miejscowych węgierskich przedsiębiorców⁶². Na przestrzeni zaledwie sześciu lat pokonał drogę na najwyższy poziom rozgrywkowy, raz zajmując czwarte miejsce i dwukrotnie sięgając po Puchar Rumunii.

Dzięki takim sukcesom klub stał się prawdziwym symbolem węgierskich inwestycji w zagraniczny futbol. I w tym przypadku środki finansowe są znaczne, choć mniejsze niż w przypadku FK Csíkszeredy. Najbardziej rozpoznawalnym symbolem inwestycji jest nowoczesny stadion na 8,5

⁶¹ *Gyakorlatilag megteremtették a székelyföldi Bilbaót*, Nemzetisport.hu, 1 lutego 2019, <https://www.nemzetisport.hu/minden-mas-foci/2019/02/szondy-zo-ltan-gyakorlatilag-megteremtettek-a-szekelyfoldi-bilbaot>, [20.11.2025].

⁶² *Sepsi OSK – Egy hat év alatt íródott történelem!*, Sepsi OSK, <https://sepsiosk.ro/index.php/hu/a-klub/tortenet>, [20.11.2025].

tysiąca miejsc, otwarty w 2021 roku. To właśnie na nim mecze zespołu zwykły oglądać V. Orbán przy okazji corocznych wizyt w nieodległym Băile Tușnad (węg. Tusnádfürdő), gdzie w lipcu każdego roku odbywa się uniwersytet letni, na którym premier Węgier prezentuje swoje programowe wystąpienia, skierowane głównie do mniejszości węgierskich⁶³.

Obydwa kluby są utożsamiane z węgierskim narodem zamieszkującym Rumunię. Na trybunach podczas meczów pojawiają się węgierskie flagi⁶⁴, a doping prowadzony jest w języku węgierskim. W pewnym wymiarze cel węgierskiej polityki narodowościowej, którym jest skupianie Węgrów wobec tym podobnych instytucji, jest realizowany – choć rzeczywiste efekty są trudno mierzalne. Policzyć można natomiast na przykład to, ile dzieci trenuje i spotyka się w klubie, otaczając się na co dzień węgierską kulturą i językiem. Na pewno też inwestycje przekładają się poziom sportowy, co potencjalnie ułatwia młodym piłkarzom transfery i grę w lepszych klubach za granicą.

Zaangażowanie Węgrów w rozwój piłki nożnej w Rumunii sporadycznie doprowadza do tarć z przedstawicielami rumuńskiej polityki i sportu. Zazwyczaj formułowane są zarzuty o zbyt dużą ingerencję węgierskiego państwa

⁶³ *Focimeccsen volt péntek este Orbán Viktor a szombati tusványosi fellépés előtt*, Transtelex.ro, 21 lipca 2023, <https://transtelex.ro/kozelet/2023/07/21/sepsi-osk-merkozes-orban-viktor-tusvanyos>, [1.12.2025]; Podczas wystąpień V. Orbán skupia się głównie na polityce zagranicznej i kierunkach rozwoju państwa; zob. J. Bornio, *Co przemówienie Viktora Orbána w Băile Tușnad mówi o polityce zagranicznej Węgier*, <https://ies.lublin.pl/komentarze/co-przemowienie-viktora-orbana-w-baile-tusnad-mowi-o-polityce-zagranicznej-wegier/> [1.12.2025].

⁶⁴ Na meczach klubów z Rumunii i innych państw oraz węgierskiej drużyny narodowej kontrowersje budzą także wywieszane flagi z mapą Wielkich Węgier. W 2023 roku podczas meczu Węgry – Grecja w Budapeszcie szalik z takimi konturami miał na sobie V. Orbán, czym wywołał oburzenie w zagranicznych mediach (głównie rumuńskich i ukraińskich). Mimo skarg do UEFA nie został za to ukarany.

w rywalizację sportową w Rumunii i o nietransparentność w przekazywaniu środków⁶⁵. Na stadionach nierzadko pojawiają się zorganizowane przyśpiewki o negatywnym wydźwięku, u których podstaw leży etniczny charakter klubów, jednak poza tym nie odnotowuje się większych napięć. Węgrzy nierzadko śpiewają patriotyczne pieśni i prezentują flagi zarówno seklerskie, jak i państwa węgierskiego. Jako wyjątek należy wskazać dewastację klubowego autobusu OSK Sepsu w Krajowej, gdzie w listopadzie 2025 roku nieznani sprawcy w nocy umieścili na nim napisy i fotografowali się na jego tle z rumuńską flagą⁶⁶. W przeszłości zdarzały się jednak takie sytuacje jak brak transmisji z meczów Sepsu (ówczesnego zdobywcy Pucharu Rumunii w 2022 roku) w eliminacjach do Ligi Konferencji, co oburzyło władze klubu, które uważały to za celowe działanie rumuńskich telewizji⁶⁷.

DAC Dunajská Streda (Słowacja)

Kolejnym analizowanym w niniejszym rozdziale klubem jest DAC Dunajská Streda z ponad dwudziestotysięcznej miejscowości na południu Słowacji, w której ponad 70% mieszkańców stanowią Węgrzy. W DAC model funkcjonowania klubu jest podobny do tego w opisywanych wyżej węgierskich klubach z Rumunii. Prezesem jest miejscowy węgierski przedsiębiorca, były polityk, a obecnie szef

⁶⁵ *Câți bani le trimite Viktor Orban celor de la Sepsu? Echipa din Sfântu Gheorghe șochează: venituri-record din Ungaria în 2022!*, gsp.ro, 21 marca 2023, <https://www.gsp.ro/fotbal/liga-1/cati-bani-trimite-viktor-orban-celor-de-la-sepsu-venituri-record-din-ungaria-691743.html>, [20.11.2025].

⁶⁶ Sepsu OSK, strona na portalu Facebook, <https://www.facebook.com/osksepsu>, [20.11.2025].

⁶⁷ *Sepsu OSK se revoltă, după ce televiziunile din România i-au ignorat meciul din Conference League: „Urât! De parcă am aduna puncte pentru Afganistan!*, gsp.ro, 21 lipca 2022, <https://www.gsp.ro/international/conference-league/sepsi-osk-revolta-attila-hadnagy-669551.html> [1.12.2025].

Slovnaftu – strategicznej dla Słowacji i Węgier spółki będącej częścią koncernu MOL. Logo węgierskiej spółki jako sponsora długo widniało na koszulkach piłkarzy klubu, firma ta występuje w nazwie nowego stadionu i akademii piłkarskiej – niezwykle nowoczesnej i jak na warunki słowackie konkurencyjnej. Na jej otwarciu także pojawił się premier Węgier, mówiąc o wadze futbolu w łączeniu społeczności w Europie Środkowej⁶⁸. Na funkcjonowanie także tej akademii kierowane są znaczne środki z węgierskiego budżetu. Na przestrzeni lat znajduje się ona w czołówce słowackich podmiotów, na które jest przeznaczane najwięcej pieniędzy – zazwyczaj obok kościoła reformowanego i innego klubu piłkarskiego KFC Komárno⁶⁹.

DAC, założony w 1904 roku, występował w rozgrywkach ze zmiennym szczęściem. Udało mu się zwyciężyć w Pucharze Czechosłowacji w 1987 roku, a w europejskich pucharach mierzył się m.in. z Bayernem Monachium (sezon 1988/1989). Regularne sukcesy sportowe nadeszły jednak dopiero w drugiej dekadzie XXI wieku, gdy po latach kryzysu nowy właściciel zainwestował w klub znaczne środki, a z Węgier zaczęły napływać stałe dofinansowania. Dzięki temu w ostatnich ośmiu sezonach DAC sześciokrotnie zajmował miejsce na podium pierwszej ligi słowackiej, co uprawniało go do gry w eliminacjach do europejskich pucharów. Od momentu rozpoczęcia węgierskich inwestycji Dunajskiej Stredzie ani razu nie udało się jednak jeszcze awansować do fazy grupowej rozgrywek.

⁶⁸ *Prime Minister Viktor Orbán's speech at the inauguration of the MOL Football Academy*, Kormany.hu, 4 grudnia 2018, <https://2015-2019.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/prime-minister-viktor-orban-s-speech-at-the-inauguration-of-the-mol-football-academy>, [20.11.2025].

⁶⁹ *Maďarské peniaze pre slovenský juh: Milióny v mene budúcich hlasov?*, icjk.sk, 26 lutego 2021, <https://www.icjk.sk/103/Madarske-peniaze-pre-slovensky-juh-Miliony-v-mene-buducich-hlasov>, [20.11.2025].

Sława klubu wynika również także z wyrazistych zachowań grup kibicowskich (również tych z innych zespołów wobec fanów DAC) oraz dumy środowiska okołoklubowego z tego, że – zgodnie ze słowami właściciela klubu Oszkára Világiego⁷⁰ – poprzez bycie człowiekiem DAC wyraża się swoją węgierskość na Słowacji i przywiązanie do miasta⁷¹. Najwięcej emocji od lat dostarczają mecze ze Slovanem Bratysława i Spartakiem Trnawa. W przeszłości dochodziło na nich do starć między grupami kibiców oraz policją. Niekiedy na trybunach pojawiały się nacjonalistyczne oprawy węgierskich, ale także słowackich fanów. Po jednej z nich w 2025 roku klub z Dunajskiej Stredy uruchomił akcję „Tożsamość to nie prowokacja”⁷². Na przestrzeni ostatnich kilku lat zdarzały się również sytuacje, gdy wydarzenia ze stadionu na południu Słowacji oddziaływały na politykę w całym państwie. Przykładem tego jest debata parlamentarna w 2019 roku, gdy złożono i uchwalono nowelizację ustawy, w której zakazano śpiewania na Słowacji hymnów obcych państw bez obecności oficjalnych

⁷⁰ Pochodzący z Dunajskiej Stredy prawnik, przedsiębiorca i były polityk. Zasiadał w czeskosłowackim parlamencie, przez co spotkał się z Viktorem Orbánem już na początku lat 90. Właściciel Slovaftu, odgrywa też ważną rolę w spółce Mol oraz fundacji MOL-Új Európa Alapítvány. Większościowy właściciel i prezes DAC od 2014 roku, pod jego kierownictwem klub stał się jednym z największych w kraju. Od 2022 właściciel węgierskiego ETO Győr. Choć oficjalną rolę w strukturze właścicielskiej odgrywa obecnie córka przedsiębiorcy, z powodu tak bliskich związków nie dopuszczono klubu z Dunajskiej Stredy do eliminacji do Ligi Konferencji w sezonie 2025/2026.

⁷¹ *DAC FILM: trailer*, DAC 1904, 18 listopada 2024, <https://www.youtube.com/watch?v=fULax2llo5s> [20.11.2025].

⁷² Był to transparent z napisem „Słowacja, kraj Słowaków i kibiców Slovana”, na którym kibic bratysławskiego klubu wskazuje na mapę Słowacji graniczącą od południowej strony z Mongolią, ucząc w ten sposób kibiców DAC i Ferencvárosu geografii [ci zostali ukazani w koszulkach z napisem „Mongolia”]; *Az identitás nem provokáció*, dac1904.sk, <https://www.dac1904.sk/hu/zobraz.asp?id=az-identitas-nem-provokacio> [20.11.2025].

delegacji⁷³. Ostatecznie z regulacji się wycofano, jednak faktem jest, że działania takie sprowokował fakt, iż przed meczami DAC kibice na stadionie zwykli śpiewać hymn Węgier. Wówczas właściciel klubu stwierdził, że nie zakaże swoim rodakom jego wykonywania, nawet pomimo grożących za to kar. Od dłuższego czasu natomiast nieoficjalnym hymnem klubu jest piosenka pt. *Nélküled* (pol.: Bez ciebie) zespołu Ismerős Arcok, która traktuje o węgierskiej jedności narodowej. Jest ona śpiewana również na meczach innych węgierskich zespołów poza granicami Węgier, a także na samych Węgrzech, gdzie jest chętnie wykorzystywana przez środowisko związane z rządem. Jest ona wykonywana również przed domowymi meczami węgierskiej reprezentacji. Podczas uroczystej inauguracji stadionu narodowego w Budapeszcie w 2019 roku odśpiewały ją dzieci z Dunajskiej Stredy⁷⁴. Utwór ten jest symbolicznie wykorzystywany przy różnych okazjach, a niedawno został wkomponowany w węgierską drogę krajową prowadzącą w stronę Słowacji⁷⁵.

Ewidentne jest, że klub pełni inne funkcje niż tylko te sportowe. W grudniu 2024 roku premierę miał dokumentalny film pt. *DAC*, opowiadający studwudziestoletnią historię zespołu⁷⁶. Film został stworzony przez węgierski

⁷³ *SNS zakázala spev maďarskej hymny, poslanci Mosta-Híd nedávali pozor a pridali sa*, dennikn.sk, 4 kwietnia 2019, <https://dennikn.sk/1433270/most-hid-nedaval-pozor-a-hlasoval-za-zakaz-spevu-maďarskej-hymny-ludi-na-juhu-to-pohorsilo/>, [20.11.2025].

⁷⁴ *Így szól a Nélküled a Puskás Aréna stadionavatóján*, Youtube.com, 16 listopada 2019, https://www.youtube.com/watch?v=RLmn_Wqfr6A, [20.11.2025].

⁷⁵ Polega ona na tym, że samochód najeżdżający z odpowiednią prędkością na namalowane na jezdni pasy wygrywa przygotowaną melodię. Na Węgrzech powstało więcej takich miejsc, opisywane w tym miejscu jest trzecim w kolejności przykładem grającej drogi; *Magyarország harmadik zenélő útja az Ismerős Arcok slágerét játssza le*, Youtube.com, 5 września 2024, <https://www.youtube.com/watch?v=rDBifG01grw>, [20.11.2025].

⁷⁶ *Hamarosan befut a magyar mozikba a DAC-ról szóló sportdokumentumfilm*, Index.hu, 25 listopada 2024, <https://index.hu/sport/futball/2024/11/25/dac-du>

instytut filmowy przy rządowym wsparciu. Był wyświetlany w kinach nie tylko w Dunajskiej Stredzie, ale także na Węgrzech. Wzięli w nim udział pracownicy klubu, piłkarze i kibice, a nawet jego były trener Marco Rossi – obecny selekcjoner reprezentacji Węgier.

NK Osijek (Chorwacja)

Z kilku zagranicznych klubów jednym z najbardziej kontrowersyjnych jest chorwacki NK Osijek. Odsetek Węgrów w jednym z największych chorwackich miast wynosi niecały jeden procent. Dlatego też, mimo iż klub jest zarządzany przez Węgrów, wśród jego zawodników i kibiców trudno znaleźć przedstawicieli tej narodowości. Tak samo jest również w akademii funkcjonującej przy klubie, która rokrocznie zasilana jest dotacjami z węgierskiego budżetu. Fakt ten nierzadko przytaczany jest przez węgierskich dziennikarzy sceptycznych wobec polityki rządu jako trwonienie publicznych środków na przedsięwzięcia, w których nie biorą udziału etniczni Węgrzy, przy jednoczesnym wzbogacaniu się osób prywatnie związanych z ośrodkiem węgierskiej władzy⁷⁷. Nie mniej kontrowersyjny był fakt, że klub z Osijeku w 2016 roku przejął wspomniany wyżej Lőrinc Mészáros⁷⁸. Po kilku latach musiał jednak zrezygnować ze stanowiska w Chorwacji, ponieważ według przepisów Union of European Football Associations (UEFA)

naszerdahely-felvidek-csallokoz-dokumentumfilm-mozi-marco-rossi-toser-adam/, [20.11.2025].

⁷⁷ *Nem nagyon találtunk magyar gyerekeket Mészáros Lőrinc eszéki akadémiáján, amit 3 milliárd forinttal támogat a magyar kormány*, 444.hu, 7 stycznia 2019, <https://444.hu/2019/01/07/nem-nagyon-talaltunk-magyar-gyerekeket-meszaros-lorinc-eszeki-akademiajan-amit-3-milliard-forinttal-tamogat-a-magyar-kormany>, [20.11.2025].

⁷⁸ *Nemzeti Sport, „NK Osijek: Mészáros Lőrinc lett a többségi tulajdonos”*, <https://www.nemzetisport.hu/minden-mas-foci/2016/02/nk-osijek-meszaros-lorinc-lett-a-tobbsegi-tulajdonos>, [20.11.2025].

jedna osoba nie może zarządzać dwoma klubami grającymi w europejskich pucharach – a taka okoliczność stała się przed NK Osijek i zespołem z Felcsút w 2020 roku⁷⁹. Jego firma budowlana Mészáros és Mészáros Zrt. wciąż jednak jest obok MOL-u jednym z głównych sponsorów klubu. W całej tej sytuacji budzący niejednoznaczności jest fakt, że publiczne węgierskie pieniądze trafiają do klubu, w którym węgierski etnos jest marginalny, a zamiast tego przedsiębiorcy realizują swoje plany biznesowe. O biznesowym podejściu do NK Osijek wspominał też sam Mészáros już po ustąpieniu z oficjalnych funkcji w klubie⁸⁰.

MFA Munkács (Ukraina)

Z podobnymi do NK Osijek problemami mierzy się ukraiński MFA Munkács. W zakarpackim Mukaczewie istnieje jednak jedynie akademie piłkarska – seniorską drużynę założono niedługo przed wybuchem pełnoskalowej wojny rosyjsko-ukraińskiej⁸¹, jednak wkrótce potem przerwała działalność. W prowadzenie akademii zaangażował się węgierski klub Kisvárd, mający siedzibę w miejscowości leżącej niedaleko granicy z Ukrainą. Na działania szkoły każdego roku przeznaczane są publiczne środki, które poprzez Fundację im. Gábora Bethlena trafiają na konto klubu z Kisvárdy, a ich celem jest pokrywanie kosztów funkcjonowania akademii na ukraińskim Zakarpaciu⁸².

⁷⁹ *Mészáros Lőrinc kiszállt horvát focicsapatából a Felcsút sikerei miatt*, g7.hu, 19 sierpnia 2020, <https://g7.hu/vallalat/20200819/meszaros-lorinc-kiszallt-horvat-focicsapatabol-a-felcsut-sikerei-miatt/>, [20.11.2025].

⁸⁰ *Mészáros Lőrinc: Csak a sokkal jobb külföldi kell!*, Nemzetisport.hu, 12 lipca 2020, <https://www.nemzetisport.hu/labdarugo-nb-i/2020/07/meszaros-lorinc-csak-a-sokkal-jobb-kulfoldi-kell/>, [20.11.2025].

⁸¹ *Labdarúgás: a másodosztályban játszhat a Munkács Futball Akadémia*, karpatalja.ma, 12 lipca 2022, <https://karpatalja.ma/karpatalja/sport/labdarugas-a-masodosztalyban-jatszhat-a-munkacs-futball-akademia/>, [20.11.2025].

⁸² *Decyzja Rady Fundacji im. Gábora Bethlena nr 7/2025*, https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/bizottsagihatarozatok/2025/7_2025.-01.31.-sz.-biz.-hat.-1

Jest ona jedną z najnowocześniejszych na Ukrainie, jednak jej adeptami są głównie Ukraińcy z różnych części państwa, którzy poza zajęciami sportowymi uczęszczają także na lekcje języka węgierskiego, co ma im pomóc w późniejszym wyjeździe na Węgry i grze w tamtejszych klubach⁸³. Węgierska aktywność na piłkarskiej mapie Ukrainy bywa przez ukraińskie media uważana za ingerencję w sprawy wewnętrzne państwa i nieuprawnione budowanie *soft power*. Futbol traktowany jest jako jedna z form wywierania wpływów – obok kultury czy edukacji, a nawet udzielania poparcia dla kandydatów w ukraińskich wyborach parlamentarnych⁸⁴. Szczególnie w przypadku Ukrainy budzić to może oskarżenia o separatyzm⁸⁵.

W przypadku drużyn z Osijeku i Mukaczewa względu na biznesowe zdają się być dominujące nad tymi związanymi z polityką narodowościową. Kluby te mogą pozyskiwać wartościowych zawodników z Chorwacji i Ukrainy i sprzedawać ich do lepszych zespołów na zachodzie⁸⁶. Pozostałe przykłady klubów i akademii ze Słowacji, Rumunii, Serbii

.-sz.-mell.pdf [1.12.2025].

⁸³ Венгры построили футбольную академию под Мукачево. Ее курирует «Кишварда», а дети учат венгерский язык, ua.tribuna.com, <https://ua.tribuna.com/blogs/tulpan/2876066/>, [20.11.2025].

⁸⁴ «Орбан. Гроші. Закарпаття». Як угорський уряд вкладає мільярди в регіон і наרוщує вплив в Україні [розслідування], radiosvoboda.org, 8 lipca 2021, <https://www.radiosvoboda.org/a/skhemy-orban-hroshi-zakarpattya/31345424.html>, [1.12.2025].

⁸⁵ Węgiersko-ukraińskie stosunki w ostatnich latach były napięte nie tylko ze względu na węgierskie podejście do rosyjskiej inwazji, ale także chociażby przez ukraińskie prawodawstwo dotyczące używania innego języka niż ukraiński w szkołach – również tych, do których uczęszczają węgierscy uczniowie.

⁸⁶ O tym, że z chorwackich wzorców warto korzystać, ponieważ w tamtejszych klubach młodzi zawodnicy debiutują wcześniej niż na Węgrzech, mówił Viktor Orbán podczas wizyty w NK Osijek w 2019 roku. Wspominał też o współpracy między tym klubem a Puskás Akadémią z Felcsút, z której wychowankami odwiedzał zespół z Osijeku już 10 lat wcześniej, zob. Orbán Viktor Eszéken: Más szintre emeltük a város futballját, 24.hu, 28 listopada 2019, <https://24.hu/kulfold/2019/11/28/orban-viktor-eszek-nk-osijek-latogatas/>, [1.12.2025].

i Słowenii dotyczą przeważnie obszarów zamieszkałych w większości przez etnicznych Węgrów. Tak jest w przypadku najbardziej znanych zespołów: KFA Komárna, TSC Bačkiej Topoli i Nafty Lendava, gdzie również funkcjonują akademie zasilane przez węgierskich i niewęgierskich wychowanków, seniorskie zespoły składają się z piłkarzy różnych narodowości, znaczną część kibiców stanowią etniczni Węgrzy (a same kluby postrzegane są jako „węgierskie”) oraz gdzie – jeszcze z wyjątkiem słoweńskiej Lendavy – powstały w ostatnich latach nowe stadiony. Te przykłady w dużej mierze przypominają DAC Dunajską Stredę, OSK Seps i w mniejszym stopniu FK Csíkszeredę (w której występują niemal wyłącznie etniczni Węgrzy). Dlatego kilka zespołów zostało pominiętych w niniejszej analizie. Zjawisko wspierania zagranicznych drużyn nie jest natomiast jednolite i istnieją różnice między poszczególnymi przykładami.

Wnioski

Wykorzystywanie sportu jako narzędzia politycznego nie jest zjawiskiem unikatowym dla żadnego państwa; wiele z nich stosowało je na różne sposoby. Zazwyczaj polityki tego rodzaju mają na celu wzmocnienie jedności narodowej i tożsamości lub legitymizację nowej agendy politycznej. W przypadku Węgier inwestycje w sport służyły zarówno budowaniu spójności narodowej, jak i legitymizacji ideologicznej i pojawiały się w różnych okresach historycznych. W okresie monarchii austro-węgierskiej głównym celem było wzmocnienie dumy narodowej i jedności, w okresie międzywojennym sport i wychowanie fizyczne zastępowały szkolenie wojskowe, po II wojnie światowej sport na krótko stał się narzędziem prezentacji wyższości systemu komunistycznego.

Po 2010 roku znaczenie sportu na Węgrzech ponownie wzrosło, a sektor zaczął otrzymywać znaczne finansowanie z budżetu państwa. Podobnie jak we wcześniejszych dekadach, zaczął on pełnić cele polityczne. Entuzjazm Viktora Orbána wobec piłki nożnej wyraźnie wpłynął na politykę państwa, a odbudowa wielkości węgierskiego futbolu stała się osobistą ambicją premiera Węgier. Piłka nożna stała się również narzędziem polityki zagranicznej, chociażby poprzez goszczenie meczów dla drużyn i reprezentacji z Izraela i Białorusi.

To, co specyficzne, choć jak zaznaczono nie unikatowe, to połączenie futbolu z polityką narodowościową. Wsparcie dla Węgrów mieszkających za granicą stało się jednym z filarów dyplomacji sportowej rządu Orbána po 2010 roku, prowadząc do licznych inicjatyw mających poprawić sytuację węgierskich mniejszości etnicznych poza granicami państwa. W duchu tej szerszej polityki Fidesz zdecydował się kierować środki na sport nie tylko do klubów w granicach Węgier, lecz także do tych działających poza obecnymi granicami państwa.

Ta działalność naturalnie budzi niemało emocji – zwłaszcza wśród sąsiadów. Choć przeważnie widzą oni przede wszystkim negatywne dla siebie konsekwencje aktywnej polityki Węgier, węgierskiemu państwu nie można odmówić prawa do wspierania swoich mniejszości za granicą. To, co jest jednak problemem, to skierowanie niezwykle dużych środków na jedną dziedzinę funkcjonowania węgierskich społeczności – piłkę nożną. Stadiony urosły już do rangi symbolu polityki zagranicznej Fideszu, podczas gdy Węgrzy w sąsiednich państwach wciąż borykają się z bardziej przyziemnymi problemami niż futbol. Choć inne państwa również inwestują w sport za granicą, węgierski przykład stanowi już dzisiaj ewenement i to z nim zestawiane być mogą inne tego typu przedsięwzięcia.

Niezwykłe trudno jest przeliczyć prowadzenie takiej polityki na wymierne korzyści dla węgierskiej narodowości. Liczba Węgrów za granicą wciąż się kurczy i nie zmieniają tego potężne inwestycje – jednak liczba mieszkańców spada także na Węgrzech oraz w sąsiednich państwach wśród narodowości dominujących. Niełatwo również określić, ilu Węgrów swoją pracą zasila gospodarkę węgierskiego państwa lub ilu z nich stało się bardziej dumnymi Węgrami w Rumunii czy na Słowacji przez to, że klub kojarzony z węgierskim państwem zaczął odnosić sukcesy. Takich sytuacji nie można jednak wykluczyć.

To, co jest zauważalne, to właśnie sukcesy sportowe. Choć nie są one spektakularne w skali piłkarskiej Europy, to na krajowych arenach wskazane w niniejszym rozdziale kluby zaczęły odgrywać przez ostatnie lata rolę, o jakich do tej pory bez znacznego wsparcia nie mogły myśleć. To pozwoliło bez wątpienia odnieść efekt w postaci rozgłosu. Być może piłka nożna jest najlepszym sposobem, aby o węgierskich społecznościach w sąsiednich państwach mówili politycy, dziennikarze i zwykli obywatele, bo – jak przecież wskazano w strategii polityki narodowościowej – futbol łączy niezależnie od wieku i wykształcenia. O Trianon, największej traumie węgierskiego narodu, dowiedzieć się więc mogą nie tylko mieszkańcy Kotliny Karpackiej, ale również Polacy, Anglicy czy Hiszpanie – głównie przy okazji meczów w eliminacjach do europejskich pucharów, ale także podczas imprez sportowych organizowanych na Węgrzech i w ramach kolejnych analiz stylu rządzenia V. Orbána.

Wymiernym efektem polityki narodowościowej są głosy oddane na Fidesz w wyborach parlamentarnych. Wsparcie państwa bez wątpienia opłaca się rządzącym, daje bowiem dodatkową bazę wyborców, których niezwykle trudno przejąć opozycji. Choć nie wiadomo, na ile pomaga w tym

budowanie stadionów, Węgrzy z zagranicy z pewnością widzą, jak szeroko są dotowani przez Budapeszt od 2010 roku.

O ile dla sąsiadów kontrowersyjna jest działalność węgierskiego państwa w każdym z państw, z perspektywy węgierskiego społeczeństwa najmniej pozytywne przykłady to te, w których publiczne pieniądze kierowane są do miejsc bez etnicznych Węgrów. Niewątpliwie problemem opisywanego zjawiska jest połączenie interesu publicznego z interesem prywatnych osób, zarabiających duże pieniądze na zarządzaniu klubami i czerpiących przy tym środki z węgierskich środków publicznych. O ile więc bardziej zrozumiałe może być przeznaczanie olbrzymich środków na akademię, gdzie kilka tysięcy dzieci mówi tylko po węgiersku, to wspieranie szkółki pośrodku obcego etnosu może budzić niezadowolenie społeczeństwa.

Zjawisko to jest więc złożone, ale z pewnością nie jest przypadkowe. Fidesz nie przeznacza olbrzymich kwot na piłkę nożną w oderwaniu od długofalowych założeń, choć zastanawiać może to, czy przybrana strategia jest prawidłowa – zwłaszcza w obliczu braku sukcesów węgierskiej reprezentacji i klubów. Nie pomogła temu do tej pory zakrojona na szeroką skalę polityka narodowościowa, a zawodnicy pochodzący z sąsiednich państw nie zasilają masowo reprezentacji Węgier po przyjęciu obywatelstwa w uproszczonej procedurze.

O ile więc relatywne sukcesy zagranicznych klubów mogą napawać V. Orbána dumą, sytuacja na samych Węgrzech już niekoniecznie (konkluzję tę można przy zachowaniu odpowiednich proporcji przełożyć na obecny stan węgierskiego państwa w ogóle). Niespodziewaną porażkę w eliminacjach do mistrzostw świata w 2026 roku może on traktować jako swoją własną. Zaraz po niej udzielił obszernego wywiadu dla stacji M4 Sport, w którym relacjonował stan węgierskiej piłki.

Po piętnastu latach rządów sport może okazać się dla premiera Węgier bronią obosieczną – podobnie jak dla ustroju komunistycznego w przypadku Złotej jedenastki z lat 50. ubiegłego stulecia. Kwalifikacja reprezentacji do baraży oznaczałaby, że do końca marca piłka nożna byłaby dla węgierskiego społeczeństwa czynnikiem je jednoczącym i skupiającym znaczną uwagę, wszak szansa na wyjazd na mundial po czterdziestoletniej przerwie byłaby niemała. Mecze odbyłyby się na ok. dwa tygodnie przez wyborami parlamentarnymi, a znając środowisko Fideszu, starałoby się ono za wszelką cenę ugrać na potencjalnym sukcesie drużyny narodowej jak największy zysk – szczególnie gdyby Węgom udało się rzeczywiście awansować na amerykański turniej.

W obecnej jednak sytuacji węgierskie społeczeństwo nie będzie posiadało tego „rozpraszacza” w postaci meczów reprezentacji. Wręcz przeciwnie, przeciwnicy polityczni będą mogli w przeddzień wyborów krytykować rząd za nieskuteczną politykę sportową. W obliczu ogromnej społecznej mobilizacji, jaka ma miejsce obecnie na Węgrzech, jest to czynnik mogący dodać ugrupowaniu Pétera Magyara dodatkowych sił.

Trudno powiedzieć, jaka może być polityka względem sportu i mniejszości węgierskich przywódcy partii Tisza w przypadku zwycięstwa w przyszłorocznych wyborach. Sam Magyar nie wypowiada się często w tych kwestiach, skupiając się raczej na problemach węgierskiej gospodarki – choć i kwestia sportu oraz korupcji się z nią łączy. Ciężko przypuszczać, że w przypadku utraty władzy przez Fidesz sport będzie cieszył się takim poparciem ze strony państwa jak obecnie. Trudno również spodziewać się utrzymania wsparcia dla Węgrów z zagranicy na podobnym, niezwykle wysokim poziomie. O rodaków z Kotliny Karpackiej musi jednak Magyar dbać – stanowią oni elektorat mogący

przesądzić o kilku mandatach zdobytych w ramach wyborczej listy krajowej. Po ewentualnych wygranych wyborach jednak prawdopodobnie również ten kierunek węgierskiej polityki zostałby osłabiony na rzecz spraw mieszkańców dzisiejszego węgierskiego państwa.

Bibliografia

1. *melléklet a 7/2025. számú bizottsági határozathoz*, Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., 31 stycznia 2025, https://bgazrt.hu/wp-content/uplo_ads/bizottsagi_hatarozatok/2025/7_2025.-01.31.-sz.-biz.-hat.-1.-sz.-mell.pdf.
- Akik a román mezt is felveszik, csak hogy magyar válogatottak lehessenek*, Nemzetisport.hu, 28 września 2017, <https://www.nemzetisport.hu/magyar-valogatott/2017/09/akik-a-roman-mezt-is-felveszik-csak-hogy-magyar-valogatottak-lehessenek>.
- Az identitás nem provokáció*, dac1904.sk, <https://www.dac1904.sk/hu/zobraz.asp?id=az-identitas-nem-provokacio>.
- Barát B.M., *Futball, hatalom és társadalom Magyarországon aorthy-korszakban*, Budapest 2022, s. 140.
- Венгры построили футбольную академию под Мукачево. Ее курирует «Кишварда», а дети учат венгерский язык*, ua.tribuna.com, <https://ua.tribuna.com/blogs/tulpan/2876066/>.
- Bornio J., Banasiak M., Rajkiewicz M., *Dyplomacja sportowa Viktora Orbána: mecze Izraela i Białorusi na Węgrzech*, „Komentarze IEŚ”, <https://ies.lublin.pl/komentarze/dyplomacja-sportowa-viktora-orbana-mecze-izraela-i-bialorusi-na-wegrzech/>.
- Bornio J., *Co przemówienie Viktora Orbána w Băile Tușnad mówi o polityce zagranicznej Węgier*, „Komentarze IEŚ”, <https://ies.lublin.pl/komentarze/co-przemowienie-viktora-orbana-w-baile-tusnad-mowi-o-polityce-zagranicznej-wegier/>.
- Bornio J., Lux B., *Identifying the rationalities behind Hungary's policy on the Russo-Ukrainian war*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2025, t. 23, z. 2, s. 83, DOI: <https://doi.org/10.36874/RIESW.2025.2.3>.
- Căți bani le trimite Viktor Orban celor de la Sepsi? Echipa din Sfântu Gheorghe șochează: venituri-record din Ungaria în 2022!*, gsp.ro, 21 marca 2023, <https://www.gsp.ro/fotbal/liga-1/cati-bani-trimite-viktor-orban-celor-de-la-sepsi-venituri-record-din-ungaria-691743.html>.
- Corporate Tax Benefit Scheme for Sports Clubs Set to Continue Until 2029*, “Hungarian Conservative”, 25 lutego 2023, https://www.hungarianconservative.com/articles/current/corporate_tax_benefit_scheme_sports_clubs_continues_2029_tao_european_commission.

- Corruption Risks in Hungarian Sports Financing*, transparency.hu, <https://transparency.hu/en/news/korrupcios-kockazatok-a-magyar-sportfinanszirozasban/>
- DAC FILM: trailer*, DAC 1904, 18 listopada 2024, <https://www.youtube.com/watch?v=fuLax2llo5s>.
- Decyzja Rady Fundacji im. Gábora Bethlena nr 7/2025, <https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/bizottsagihatarozatok/2025/7.2025.-01.31.-sz.-biz.-hat.-1.-sz.-mell.pdf>.
- Felavatták a kollégiumot Csíkszeredán*, Puskasakademia.hu, 12 września 2016, <https://puskasakademia.hu/?q=news/6963>.
- Financing of Hungarian sports: court rules it must be transparent*, fuhu.hu, <https://fuhu.hu/financing-hungarian-sports-court-rules-must-transparent/>.
- Focimeccsen volt péntek este Orbán Viktor a szombati tusványosi fellépés előtt*, Transtelex.ro, 21 lipca 2023, <https://transtelex.ro/kozelet/2023/07/21/sepsi-osk-merkozes-orban-viktor-tusvanyos>.
- Fundacji im. Gábora Bethlena, <https://kimittud.hu/request/11456/response/17472/attach/3/kerelem%20feljegyz.pdf>.
- Garamvölgyi B., Dóczy T., *Sport as a tool for public diplomacy in Hungary*, "Physical Culture and Sport. Studies and Research" 2021, 90, s. 39–49.
- Gergely F., *Budapest rendezte volna az 1920-as olimpiát, de az I. világháború mindent átírt*, https://pestbuda.hu/cikk/20201128_budapest_rendezte_volna_az_1920_as_olimpiat_de_az_i_vilaghaboru_mindent_atirt.
- Gyakorlatilag megteremtettük a székelyföldi Bilbaót*, Nemzetisport.hu, 1 lutego 2019, <https://www.nemzetisport.hu/minden-mas-foci/2019/02/szondy-zoltan-gyakorlatilag-megteremtettuk-a-szekelyfoldi-bilbaot>.
- Győri Szabó R., *Football and Politics in Twentieth-Century Hungary*, "The International Journal of the History of Sport" 2019, s. 2.
- Hajrá, székelyek, hajrá, magyarok!*, Puskasakademia.hu, 24 lipca 2022, <https://puskasakademia.hu/?q=news/12797>.
- Hamarosan befut a magyar mozikba a DAC-ról szóló sportdokumentumfilm*, Index.hu, 25 listopada 2024, <https://index.hu/sport/futball/2024/11/25/dac-dunaszerdahely-felvidek-csallokoz-dokumentumfilm-mozi-marco-rossi-toser-adam/>.
- Hogyan fektet be Magyarország a romániai labdarúgásba*, Ziarhargita.ro, 15 stycznia 2019, <https://ziarhargita.ro/hu/hogyan-fektet-be-magyarország-a-romaniai-labdarugasba>.
- Így szólt a Nélküled a Puskás Aréna stadionavatóján*, Youtube.com, 16 listopada 2019, https://www.youtube.com/watch?v=RLmn_Wqfr6A.
- Kántor Z., *Nemzetpolitikai alapismeretek*, Budapest 2013, s. 22.
- Követhetetlen a határon túli fociakadémáknak szánt milliárdok sorsa*, hang.hu, 14 marca 2024, <https://hang.hu/belfold/kovethetetlen-a-hataron-tuli-fociakademaknak-szant-milliardok-sorsa-162409>.

Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Nemzetpolitikai Államtitkárság, Magyar Nemzetpolitika – A nemzetpolitikai stratégia kerete, *Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó*, Budapest 2011, s. 7.
Labdarúgás: a másodosztályban játszhat a Munkács Futball Akadémia, karpatalja.ma, 12 lipca 2022, <https://karpatalja.ma/karpatalja/sport/labdarugas-a-masodosztalyban-jatszhat-a-munkacs-futball-akademia/>.

Magyar Labdarúgó Szövetség, *TAO-GRÁF 2025*, Budapest 2025.

Magyar Labdarúgó Szövetség, *A megújulás évtizede 2010–2020, a Magyar Labdarúgó Szövetség stratégiája*, Budapest 2010.

Magyarország harmadik zenélő útja az Ismerős Arcok slágerét játssza le, Youtube.com, 5 września 2024, <https://www.youtube.com/watch?v=rDBifG01grw>.

Maďarské peniaze pre slovenský juh: Milióny v mene budúcich hlasov?, icjk.sk, 26 lutego 2021, <https://www.icjk.sk/103/Madarske-peniaze-pre-slovensky-juh-Miliony-v-mene-buducich-hlasov>.

Marosi G., Pietsch T., Jandó Z., *20 év 20 meccs*, Budapest 2024, s. 123.
Megszereztük, feldolgoztuk és nyilvánosságra hozzuk a határon túli fociakadémiák támogatásáról szóló szerződéseket, atlatszo.hu, 11 grudnia 2018, <https://atlatszo.hu/kozpenz/2018/12/11/megszereztuk-feldolgoztuk-es-nyilvanossagra-hozzuk-a-hataron-tuli-fociakademiak-tamogatasarol-szolo-szerzodeseket>.

Mészáros Lőrinc egybillió fölött – megjelent az 50 leggazdagabb magyar listája, forbes.hu, <https://www.forbes.hu/uzlet/meszaros-lorinc-egybillio-folott-megjelent-az-50-leggazdagabb-magyar-listaja/>.

Mészáros Lőrinc kiszállt horvát focicsapatából a Felcsút sikerei miatt, g7.hu, 19 sierpnia 2020, <https://g7.hu/vallalat/20200819/meszaros-lorinc-kiszallt-horvat-focicsapatabol-a-felcsut-sikerei-miatt/>.

MOL-Új Európa Alapítvány, <https://molujeuropaalapitvany.hu/rolunk/bemutatkozas>.

Nem nagyon találtunk magyar gyerekeket Mészáros Lőrinc eszéki akadémiján, amit 3 milliárd forinttal támogat a magyar kormány, 444.hu, 7 stycznia 2019, <https://444.hu/2019/01/07/nem-nagyon-talaltunk-magyar-gyerekeket-meszaros-lorinc-eszeki-akademian-amit-3-milliard-forinttal-tamogat-a-magyar-kormany>.

Nemzeti Sport, *NK Osijek: Mészáros Lőrinc lett a többségi tulajdonos*, <https://www.nemzetisport.hu/minden-mas-foci/2016/02/nk-osijek-meszaros-lorinc-lett-a-tobbsegi-tulajdonos>.

«Орбан. Гроші. Закарпаття». Як угорський уряд вкладає мільярди в регіон і напроує вплив в Україні (розслідування)», radio-svoboda.org, 8 lipca 2021, <https://www.radiosvoboda.org/a/skhemy-orban-hroshi-zakarpattya/31345424.html>.

Orbán Viktor Eszéken: Más szintre emeltük a város futballját, 24.hu, 28 listopada 2019, <https://24.hu/kulfold/2019/11/28/orban-viktor-eszek-nk-osijek-latogatas/>.

Orbán Viktor Trumpról, Putyinról, Magyar Péterről, ATV Magyarország, 11 listopada 2025, <https://www.youtube.com/watch?v=PuART2OfOy4>.

Palócz É., *Mire költ a magyar állam? Az állami kiadások szerkezetének vizsgálata európai uniós összehasonlításban*, Budapest 2024, s. 25.

Potápi Á. J., *Nemzetpolitika 2010-2020*, Budapest 2020, s. 41.

Prime Minister Viktor Orbán's speech at the inauguration of the MOL Football Academy, Kormany.hu, 4 grudnia 2018, <https://2015-2019.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/prime-minister-viktor-orban-s-speech-at-the-inauguration-of-the-mol-football-academy>.

Sepsi OSK – Egy hat év alatt íródott történelem! Sepsi OSK, <https://sepsiosk.ro/index.php/hu/a-klub/tortenet>.

Sepsi OSK se revoltă, după ce televiziunile din România i-au ignorat meciul din Conference League: „Urât! De parcă am aduna puncte pentru Afganistan!, gsp.ro, 21 lipca 2022, <https://www.gsp.ro/international/conference-league/sepsi-osk-revolta-attila-hadnagy-669551.html>.

Sepsi OSK, strona na portalu Facebook, <https://www.facebook.com/osksepsi>.

SNS zakázala spev maďarskej hymny, poslanci Mosta-Híd nedávali pozor a pridali sa, dennikn.sk, 4 kwietnia 2019, <https://dennikn.sk/1433270/most-hid-nedaval-pozor-a-hlasoval-za-zakaz-spevu-madarskej-hymny-ludi-na-juhu-to-pohorsilo/>.

Viktor Orbán's reckless football obsession, "The Guardian", 11 stycznia 2018, <https://www.theguardian.com/news/2018/jan/11/viktor-orban-hungary-prime-minister-reckless-football-obsession>.

Worldometer, <https://www.worldometers.info/geography/largest-countries-in-the-world/>.

Żuławiński M., *Olimpijski sen Orbana. Budapeszt chce igrzysk w 2024 r.*, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Olimpijski-sen-Orbana-Budapeszt-chce-igrzysk-w-2024-r-7470997.html>.

